

Het uitbesteden van dodelijk grensbeleid

*Hoe Nederland grensbewaking in landen
rondom Europa opvoert*

Actie Binnenhof tegen het EU migratiebeleid 2018 Watch the Med Alarmphone Nederland

Stop Wapenhandel

Djuna Farjon
maart 2021

Anna Spenglerstraat 71 1054 NH Amsterdam
www.stopwapenhandel.org rekening NL11 TRIO 0390 407 380

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
Introductie: grensexternalisering en de gevolgen	5
Het Nederlands beleid rondom grensexternalisering	9
Ontwikkeling en Migratie	9
Het Haags Programma	10
More for more, less is less	11
GAMM	12
Deportaties en opvang in de regio	12
Valletta Top	14
Nederlandse rol Turkije Deal.....	14
Integrale Migratieagenda	19
Migratie als focus van ontwikkelingshulp.....	20
Civiele en militaire inzet buitenland	22
Postennet	22
Actoren in het grensexternaliseringsbeleid	24
Betrokken instanties Nederlandse overheid	24
Geldstromen	25
Koninklijke Marechaussee (KMar)	27
Internationale actoren	27
Grensbewakingsprojecten buiten Europa.....	33
Midden-Oosten.....	33
Noord-Afrika	36
Sahel.....	41
Hoorn van Afrika	47
De profiteurs van grensexternalisering	51
Damen	52
Thales	53
Gemalto.....	55
Defensie Materieel Organisatie	56
Photonis en andere kleine bedrijven	56
Conclusie	58
Eindnoten.....	59

Samenvatting

Begin 2021 was het vijf jaar geleden dat de Turkijedeal werd gesloten tussen de EU en Turkije. Hoewel de mensonterende omstandigheden in de detentiekampen op de Griekse eilanden en het geweld aan de Grieks-Turkse grens het afgelopen jaar regelmatig in het nieuws waren, worden de gruwelijke gevolgen van deze deal buiten Europa vaak minder belicht. De Turkijedeal is niet uniek: de Europese Unie (EU) en Europese lidstaten hebben vele overeenkomsten met landen buiten Europa gesloten om grensbewaking op te voeren en migratie daar al te stoppen. Dit fenomeen, ook wel grensexternalisering, is een van de belangrijkste pijlers van migratiebeleid van Europese landen geworden. Zo ook voor Nederland.

In twee decennia zijn migratieafspraken om grensbewaking op te voeren en vluchtelingen makkelijker terug te deporteren steeds belangrijker geworden voor Nederland. Met gruwelijke gevolgen: migratieroutes worden gevaarlijker, vluchtelingen krijgen steeds vaker te maken met mensenrechtenschendingen, interne repressie en dictaturen worden versterkt en ontwikkeling en stabiliteit in landen rondom Europa worden ondermijnd. Dit alles met één doel: om migratie al te stoppen voordat deze Europa kan bereiken. Met één duidelijke winnaar: de wapenindustrie die profiteert door de middelen te leveren door grensbewaking in derde landen steeds verder op te voeren.

Dit rapport kijkt naar de rol van de Nederlandse regering en de Nederlandse wapenindustrie in het grensexternaliseringsbeleid. Hoewel Nederland niet een van de belangrijkste spelers is op Europees niveau, neemt de Nederlandse regering wel een steeds actievere rol in binnen het grensexternaliseringsbeleid. Uit dit rapport zal blijken dat:

- Het grensexternaliseringsbeleid in de afgelopen twintig jaar tijd steeds meer tot de kern van het Nederlands buitenlandsbeleid is gaan behoren. Economische, culturele en ontwikkelingssamenwerking betrekkingen worden allen gebruikt als drukmiddel om migratieovereenkomsten te sluiten. Omdat het externe migratiebeleid terugkomt in vele dossiers zijn verschillende ministeries en instanties betrokken.
- Het Nederlands buitenlandbeleid steeds meer is aangepast op regio's die belangrijk zijn voor migratie. Vooral sinds 2017 zijn het ontwikkelingssamenwerking beleid, het postennetwerk en militaire missies steeds meer gefocust op belangrijke migratielanden. Zo worden ontwikkelingssamenwerkingsbanden met landen die buiten focusregio's voor migratie liggen afgebouwd, ambassades geopend in prioritaire migratielanden en steeds meer militaire missies uitgevoerd om irreguliere migratie te bestrijden.

- Nederland op internationaal niveau het idee van 'more is more' en 'less is less' promoot. Dit betekent dat derde landen meer ontwikkelingssamenwerking krijgen als ze goed meewerken aan migratiebeleid, terwijl landen die niet goed meewerken worden gekort. Nederland past dit idee ook actief toe: in 2012 wordt Ghana voor €10 miljoen gekort in ontwikkelingssamenwerking omdat het land niet goed meewerkt aan deportaties.
- Nederland tijdens het voorzitterschap van de EU in 2016 een belangrijke rol heeft gespeeld in de totstandkoming van de Turkijedeal. Na het sluiten van de Turkijedeal wordt deze als model voor Nederlands extern migratiebeleid genomen. De regering wil meer deals sluiten met landen om migranten die 'veilig' zijn in het derde land zonder volledige asielprocedure terug te sturen.
- Het Nederlandse beleid zich vooral focust op het sluiten van deportatieovereenkomsten en opvang in de regio. Ook het financieren van 'vrijwillige terugkeerprojecten' is een belangrijke pijler maar de mate van 'vrijwilligheid' van deze projecten is vaak betwifelbaar. Daarnaast nemen projecten om grensbewaking derde landen op te voeren een steeds belangrijker rol in.
- Budgetten voor het opvoeren van grensbewaking in derde landen steeds verder stijgen. Waar in 2009 nog maar €2,3 miljoen naar migratiemanagementprojecten in derde landen gaat, is dit in 2018 verdriedubbeld naar €6 miljoen.¹ Dit komt naast steeds hogere bijdragen aan Europese fondsen voor grensexternalisering.
- Defensie steeds vaker wordt ingezet om grenswachten in derde landen op te leiden. Vooral de Koninklijke Marechaussee (KMar) levert hier een belangrijke bijdrage aan door Nigerese grenswachten, de Libische kustwacht en het Libanese leger op te leiden.
- Internationale organisaties veel geld verdienen aan het implementeren van projecten voor capaciteitsopbouw van grensbewaking. Deze organisaties zijn niet gebonden aan mensenrechtenverdragen, spelen een belangrijke ideologische rol in het formuleren van beleid en sturen grensbeleid in een richting van steeds meer grensbewaking.
- Er met Nederlands geld en menskracht projecten worden uitgevoerd waarbij er met omstreden partners wordt samengewerkt. Zo worden indirect milities in Libië versterkt, traint de KMar het leger in Libanon en werkten Nederlandse ambtenaren samen met functionarissen van de dictatuur van al-Bashir in Sudan. Zo worden veiligheidstroepen van repressieve regimes versterkt en autoritaire regeringen gelegitimeerd.

- De Sahel een steeds belangrijkere regio wordt voor Nederland wat betreft migratiesamenwerking. Met rampzalige gevolgen: lokale economieën zijn ingestort, veiligheidstroepen die mensenrechten schenden worden versterkt en politieke instabiliteit in landen neemt toe. De zuidelijke Sahara is de meest dodelijke migratieroute ter wereld geworden.
- De Nederlandse wapenindustrie maakt winst door grensbewakingsmateriaal te verkopen aan derde landen om vluchtelingen tegen te houden. Schepenbouwer Damen levert patrouilleschepen aan verschillende kustwachten en marines, Thales exporteert radar- en communicatiesystemen voor de marine naar Egypte, Marokko en Algerije en het biometriebedrijf Gemalto levert biometrische paspoorten over de hele wereld.

Dit rapport kijkt naar de verschillende aspecten van de Nederlandse rol in grensexternalisering. Het eerste deel analyseert de ontwikkeling van het Nederlandse grensexternaliseringsbeleid en laat zo het groeiende belang van dit fenomeen in Nederlands beleid zien. Het tweede hoofdstuk werpt een licht op de geldstromen die naar grensexternaliseringsprojecten en belangrijkste actoren voor dit beleid. Het derde hoofdstuk zoomt in op de vier focusregio's voor het Nederlandse externe migratiebeleid en behandelt de vele verschillende projecten die met Nederlands geld en menskracht worden uitgevoerd. Het rapport eindigt met een overzicht van de Nederlandse wapenbedrijven die geld verdienen aan grensbewakingsmateriaal verkopen aan derde landen.

Het is duidelijk dat de eenzijdige focus van Nederland en de EU op het opvoeren van grensbewaking rampzalige gevolgen heeft. In plaats van koste wat het kost te focussen op het tegenhouden van migranten zou Nederland zich moeten bezighouden met het creëren van veilige en reguliere toegangswegen tot Europa, hervestiging van vluchtelingen die vast zitten in onmenselijke omstandigheden in Griekenland, Libanon en Libië en het daadwerkelijk aanpakken van de grondoorzaken van migratie. Niet door opvang in de regio en het versterken van veiligheidstroepen in derde landen, maar door het bestrijden van globale ongelijkheid, klimaatdestructie en uitbuiting en het eindigen van wapenexport, militaire interventies en neokoloniale handelsverdragen. Alleen zo kunnen mensenlevens daadwerkelijk worden gered en het geweld tegen vluchtelingen ophouden te bestaan.

Manifestatie Amsterdam Evacueer Moria 2020 © Deeze action and documentary photography

Introductie: grensexternalisering en de gevolgen

Op 9 september 2020 kwamen beelden de wereld in van het detentiekamp Moria op het Griekse eiland Lesbos dat tot de grond aan toe was afgebrand. Ongeveer 13.000 vluchtelingen, die opgesloten zaten in het kamp en die de brand ontvlucht waren, werden dagenlang vastgehouden door de politie op een weg dichtbij het kamp.

De brand volgde na een maandenlange campagne van activisten en vluchtelingen voor de hervestiging van de mensen die in Moria vast zaten naar de rest van Europa na de uitbraak van de Covid-19 pandemie.¹ Omstandigheden in Moria

waren al lange tijd onmenselijk - met gebrek aan goed onderdak, water, elektriciteit, sanitaire faciliteiten en medische zorg. Maar sinds het begin van de pandemie nam de druk toe om Moria te sluiten omdat afstand houden, hygiëne en quarantaine onmogelijk zijn in het kamp. Een corona-uitbraak zou catastrofale gevolgen hebben op deze plek.

Een paar maanden eerder werd de wereld ook al geconfronteerd met gewelddadige omstandigheden waarin vluchtelingen aan de grens van Europa in verkeren. Begin maart

¹ In dit rapport worden de termen vluchteling en migrant afwisselend gebruikt. Dit is een opzettelijke keuze: hoewel in het politieke debat vaak een onderscheid wordt gemaakt tussen 'echte vluchtelingen' en 'economische migranten' is dit onderscheid in de praktijk vaak moeilijk te maken. Vaak is het een combinatie van redenen waarvan slechts een deel juridisch als legitiem wordt erkend – politieke repressie, oorlog, klimaatdestructie en armoede – die mensen dwingt om te migreren.

haalden foto's waarop te zien was hoe vluchtelingen aan de Turks-Griekse grens werden beschoten met traangas en rubberen kogels door de Griekse grenswacht vele kranten en nieuwssites. Dit gebeurde nadat de Turkse president Recep Tayyip Erdoğan had aangekondigd de grenzen met de Europese Unie (EU) open te gooien in een poging druk uit te oefenen op de EU voor meer geld en steun voor zijn oorlogsactiviteiten in Syrië. Dezelfde vluchtelingen die met geweld werden tegengehouden door de Griekse grenswacht werden tegelijkertijd tegengehouden door de Turkse grenswacht bij terugkeer naar Turkije. Zo zaten zij in ijskou vast in een niemandsland tussen Griekenland en Turkije, zonder toegang tot eerste levensbehoeften.

Beide evenementen, die de gruwelijke gevolgen van het Europees migratiebeleid voor vluchtelingen blootleggen, zijn een indirect gevolg van een deal waar de Nederlandse regering een grote rol in heeft gespeeld: de Turkijedeal. Deze evenementen aan de externe Europese grens zijn slechts een onderdeel van brute gevolgen van de deal. In Turkije zitten vluchtelingen opgesloten in detentiecentra, worden ze uitgebuit vanwege hun onzekere verblijfstatus en is grensbewaking aan de grens met Syrië opgevoerd waarbij er wordt geschoten op Syriërs die proberen hun land te ontvluchten. Omdat de grens is 'geëxternaliseerd' worden deze gevolgen echter grotendeels uit het zicht onttrokken.

De Turkijedeal werd onder Nederlands voorzitterschap van de EU in 2016 gesloten en alhoewel er al sprake was van eerdere samenwerking met Turkije was het nieuwe aspect aan deze deal dat vluchtelingen die 'veilig' zijn in Turkije versneld konden worden gedeporteerd

naar dit land. In ruil hiervoor kreeg Turkije €6 miljard en een belofte van het versneld toetreden tot de EU en visumliberalisatie. Als gevolg werd de grens tussen Griekenland en Turkije verder afgesloten, verkeren vluchtelingen die gestrand zijn in Turkije in afschuwelijke omstandigheden en worden vluchtelingen die wel Griekenland wisten te bereiken vastgehouden op de Griekse eilanden zoals Lesbos.

De Turkijedeal is het bekendste voorbeeld van grensexternalisering, een fenomeen waarbij de EU of EU-lidstaten geld, grensbewakingsmateriaal, beleidsadvies en training geven aan derde landen om grensbewaking en -controle door middel van detenties en deportaties op te voeren zodat vluchtelingen niet eens de buitengrens van Europa bereiken. De EU zet landen rondom Europa onder druk om de drie belangrijkste pilaren van het interne grensbeleid van de EU ook toe te passen:

1. het opvoeren en militariseren van grensbewaking;
2. het invoeren van *smart borders* door middel van geavanceerde IT en biometrische technologieën waarbij gewenste reizigers zo snel mogelijk door kunnen reizen terwijl 'ongewilde' reizigers er uitgefilterd worden;
3. 'vrijwillige' en geforceerde deportaties en (langdurige) detentie.

De Europese grens wordt zo geëxternaliseerd naar landen rondom Europa zoals Turkije en Libië, maar ook steeds verder naar het zuiden naar landen zoals Nigeria, Burkina Faso en Sudan – met dodelijke gevolgen: onderzoekers schatten dat er twee keer zoveel vluchtelingen sterven op weg naar de noordkust van Afrika als op de

Middellandse Zee, waarmee het de dodelijkste migratieroute ter wereld is geworden.ⁱⁱ

Het sterven van vluchtelingen is niet het enige gevolg van het grensexternaliseringsbeleid. Zoals in het eerdere rapport van Stop Wapenhandel en het Transnational Institute over EU-grensexternaliseringsbeleid, *Expanding the Fortress*, is beschreven en zoals ook in dit rapport duidelijk zal worden heeft dit beleid de volgende gevolgen:

1. Migratieroutes worden steeds gevaarlijker

Door grensexternalisering worden grensbewaking, detentie en deportaties opgevoerd in landen rondom Europa, ook wel 'derde landen', waardoor het voor vluchtelingen steeds moeilijker wordt de Europese grens te bereiken. Dit betekent echter niet dat mensen stoppen met migreren: in plaats daarvan nemen ze gevaarlijkere routes en wordt de reis duurder. Ook vallen vluchtelingen vaker in de handen van criminele mensensmokkelnetwerken die ze vaak achterlaten op zee of in de woestijn als ze dreigen gepakt te worden. Daarnaast wordt migratiecontrole vaak uitgevoerd in samenwerking met autoritaire regimes waar mensenrechten niet hoog in het vaandel staan. Hierdoor krijgen vluchtelingen vaak te maken met geweld vanuit de overheidsdiensten zoals uitbuiting, langdurige en arbitraire detentie, marteling en seksueel geweld.

2. Mensenrechtenschendingen buiten Europa worden aangewakkerd

Geld, apparatuur en training voor grensbewaking gaat vaak naar repressieve regimes waar het belandt bij politie, militairen en niet-statelijke actoren zoals milities en private bedrijven die betrokken zijn bij mensenrechtenschendingen.

Door deze te ondersteunen zijn deze moeilijker verantwoordelijk te houden door de EU en krijgen migranten vaak te maken met geweld vanuit de autoriteiten.

3. Dictaturen en repressie worden ondersteund en gelegitimeerd

Niet alleen vluchtelingen worden getroffen door grensexternaliseringsbeleid: ook de repressie voor de lokale bevolking neemt toe. De EU en Nederland schromen niet om samen te werken met autoritaire regimes die bekend staan om interne mensenrechtenschendingen die zo gelegitimeerd worden. Door veiligheidstroepen van deze landen te voorzien van geld, training en materiaal worden hun vermogens tot interne repressie versterkt.

4. Ontwikkeling en stabiliteit worden ondermijnd

Door het buitenlandbeleid eenzijdig te focussen op het stoppen van migratie in landen in een instabiele situatie worden de brede consequenties voor het land zelf vaak genegeerd. Zo wordt stabiliteit ondermijnd, door bijvoorbeeld milities in Libië en Sudan indirect te financieren. Ook wordt ontwikkeling tegen gegaan, zoals in Niger waar de lokale op migratie gebaseerde economie kapot is gemaakt door het EU-beleid.

5. Ontwikkelingsgeld en prioriteiten worden omgeleid naar migratiebeleid

Projecten voor het tegengaan van migratie worden vaak gefinancierd met ontwikkelingsgeld waardoor dit geld van andere doelen naar migratiecontrole gaat. Daarnaast worden de prioriteiten in regio's en projecten, zoals duidelijk zal worden aan de hand van de ontwikkelingen in

Nederland, steeds meer aangepast op het migratiebeleid.

6. Het uitoefenen van neokolonialisme; het negeren van prioriteiten van het globale zuiden

Grensexternaliseringsdeals werpen een licht op de neokoloniale machtsverhoudingen tussen de EU en derde landen. Nederland en de EU gebruiken ontwikkelingssamenwerking en economische betrekkingen om derde landen onder druk te zetten mee te werken aan hun beleid: wanneer landen goed meewerken worden ze beloond; wanneer landen niet meewerken worden ze afgestraft. Deze tactiek werkt goed door de ongelijke machtsverhoudingen tussen de EU en hun 'partners'. Belangrijk hierbij is dat grensexternaliseringsbeleid vaak gericht is op Europese prioriteiten en niet de positie van het derde land meeneemt: waar derde landen graag willen werken aan visumliberalisatie en regionale arbeidsmigratie in die regio's belangrijk is voor de economie, blijkt dat het beleid zich uiteindelijk vooral focust op het versterken van grensbewaking, detentie en deportaties.

Hoewel beleidsstukken van de EU en Nederland vol staan met mooie zinnen over hoe dit beleid erop is gericht om mensenlevens te redden en ontwikkeling te bevorderen is het duidelijk dat grensexternalisering gewelddadige gevolgen heeft voor vluchtelingen en inwoners van het Midden-Oosten en Afrika. Daarnaast versterkt grensexternalisering onveiligheid, repressie en instabiliteit in derde landen. Daardoor is het de vraag of het beleid dat gericht is om vluchtelingen tegen te houden zijn doel op de lange termijn niet gaat tegenwerken: het kan tot meer mensen die moeten vluchten leiden. De enige actor waarvan

met zekerheid kan worden gezegd dat die ervan profiteert is de Europese wapenindustrie: het zijn vaak Europese wapenbedrijven die de veiligheids- en militaire middelen leveren om grensbewaking in derde landen op te voeren. Wapenbedrijven exporteren wapens naar landen in oorlog en autoritaire regimes en versterken zo de redenen om te vluchten. Dezelfde bedrijven verdienen een tweede keer door de apparatuur te leveren om vluchtelingen tegen te houden. De wapenindustrie breidt de winstgevende grensbewakingsmarkt die ze al hebben opgebouwd in Europa, zoals beschreven in het rapport *Border Wars*, nu nog verder uit naar Afrika en het Midden-Oosten.

Dit rapport focust zich op de rol van het land dat zo belangrijk was voor het sluiten van de Turkijedeal in grensexternaliseringsbeleid: Nederland. Waar *Expanding the Fortress* een overzicht gaf op EU-niveau, zoomt dit rapport verder in om te onderzoeken wat het Nederlands beleid is en welke projecten er door en met geld van Nederland worden uitgevoerd. Het laatste hoofdstuk laat zien welke in Nederland gesitueerde wapenbedrijven verdienen aan grensbewakingsdeals met derde landen. Het grootste deel van dit rapport besteedt vooral aandacht aan activiteiten na 2015, het jaar van de 'vluchtelingen crisis', waarna de projecten voor het opvoeren van grensbewaking in derde landen als de oplossing werden gezien en elkaar in een snel tempo opvolgden. Dit betekent niet dat het fenomeen van grensexternalisering een nieuw fenomeen is: er is al een lange geschiedenis van migratiesamenwerking met derde landen. Het is echter in de laatste vijf jaar dat dit beleid een grote prioriteit begint te worden en tot de kern van het buitenlandbeleid doordringt.

Protest Lesbos Turkijedeal 2017 © Amnesty International

Het Nederlands beleid rondom grensexternalisering

“Het meest in het oog springende succes van het Nederlands voorzitterschap is de deal met Turkije,” staat te lezen op de Nederlandse website over het EU-voorzitterschap.ⁱⁱⁱ Foto’s van Europese leiders na het sluiten van de Turkijedeal laten een uitbundige premier Rutte zien, duidelijk trots op de deal die hij net voor de EU heeft gesloten.

De Turkijedeal zou het rolmodel worden voor de Nederlandse regering voor het migratiebeleid. Tegelijkertijd waren twee belangrijke aspecten van de deal – de terugkeer en de inzet van ontwikkelingshulp en andere aspecten van het buitenlandbeleid als drukmiddel om migratiedeals te sluiten – al langer prioriteiten van het Nederlands extern migratiebeleid. In dit hoofdstuk zal de Nederlandse rol in het Europese grensexternaliseringsbeleid van de afgelopen twintig jaar worden doorgenomen om deze geschiedenis te belichten en te laten zien hoe het tegengaan van irreguliere migratie de kern is geworden van het buitenlandbeleid.

Ontwikkeling en Migratie

Al in 2004 komt het idee in Nederlandse beleidsstukken naar voren om het stoppen van irreguliere migratie onderdeel te maken van het al buitenlandbeleid. In 2004 publiceert de Nederlandse regering het beleidsstuk *Notitie Ontwikkeling en Migratie* waarin het tegengaan van migratie en ontwikkelingshulp direct met elkaar verbonden worden. Deze notitie is een opvolging van een vergelijkbaar beleidsstuk in 1996, waarmee Nederland één van de eerste landen is die iets met het thema doet. De notitie uit 2004 presenteert het idee dat migratie zal verminderen door ontwikkeling van derde landen. Dit idee

wordt door wetenschappelijk onderzoek veelvuldig tegengesproken: het zijn juist vaak landen waar de economische standaard omhoog gaat waaruit irreguliere migratie vandaan komt gezien de hoge kosten die hieraan zijn verbonden.^{iv} Een belangrijke reden voor het bestaan irreguliere migratie is vooral te vinden aan het gebrek aan reguliere routes voor migranten naar Europa. Dankzij het gezamenlijke visumbeleid van de EU is het voor mensen uit het Midden-Oosten en Afrika vrijwel onmogelijk om op een veilige en reguliere manier naar de EU te komen.^v Zolang dit beleid niet wordt aangepast zullen mensen op zoek naar een beter leven in het aanhoudend systeem van globale ongelijkheid het risico blijven nemen om irregulier te migreren, met vele doden op de Middellandse Zee en in de Sahara als gevolg. Hoewel het verbeteren van reguliere toegangswegen ook in de *Notitie Ontwikkeling en Migratie* wordt genoemd als beleidsfocus, blijkt uit een overzicht van het Nederlandse migratiebeleid van de afgelopen twintig jaar dat hier vrijwel niets mee is gebeurd.

Het verbinden van ontwikkelingsbeleid en migratiebeleid past in het idee van een 'integraal beleid' rondom migratie dat ook in de notitie wordt gepresenteerd. In de notitie valt te lezen hoe "de regering hecht aan de integratie van de bestrijding van illegale migratie, mensensmokkel en -handel in het gehele buitenlandse beleid."^{vi} Om irreguliere migratie tegen te gaan moet de medewerking van herkomst- en doorstroomlanden worden verkregen, wat bereikt kan worden met het gebruik van politieke, ontwikkelings-, culturele of economische betrekkingen. Er wordt daarom ook besloten het thema migratie en ontwikkeling voortaan in alle buitenlandse relaties onder de aandacht te

brenge. Hiermee wordt een beleid in gang gezet waarbij economische en ontwikkelingssamenwerkingbetrekkingen als drukmiddel worden gebruikt om Nederlandse prioriteiten door te voeren in landen die een ongelijke machtsverhouding met Nederland hebben - met als gevolg dat ontwikkelingshulp steeds meer door migratiebeleid wordt bepaald en wordt aangepast op Europese prioriteiten.

Het Haags Programma

In 2004 is Nederland voorzitter van de EU en wordt er Nederlands initiatief gewerkt aan een nieuw meerjarenprogramma voor de Europese samenwerking op het gebied van Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ). Nederland leidt hierbij de onderhandelingen.^{vii} Nog tijdens het voorzitterschap wordt dit programma, dat het Haags Programma gaat heten, aangenomen. In dit programma krijgen externe betrekkingen met derde landen een centrale rol in het migratiebeleid en wordt vastgesteld dat het beleid ten aanzien van migratie en ontwikkelingssamenwerking coherent dient te zijn.^{viii} Een jaar later wordt onder het Britse voorzitterschap de *Global Approach to Migration (GAM)* opgericht: het algemene kader voor onderhandelingen over het Europese externe migratie- en asielbeleid, om migratie tegen te gaan. De Nederlandse regering ziet de GAM met trots als "een concrete invulling" van het Haags programma dat op haar initiatief is opgesteld.^{ix} Het GAM, en de opvolger *Global Approach to Migration and Mobility (GAMM)*, is het belangrijkste kader voor grensexternaliseringsbeleid voor de EU. Zo wordt samenwerking met de dictatuur in Libië met betrekking tot migratiecontrole in de context van de GAM versterkt. Ook wordt het *Africa-EU Partnership on Migration, Mobility and Employment* opgezet en worden proefmobiliteitspartnerschappen met

Kaapverdië en Moldavië gelanceerd. Mobiliteitspartnerschappen zijn overeenkomsten met specifieke landen waarin een programma wordt opgezet om irreguliere migratie tegen te gaan. Projecten gefinancierd door de EU of lidstaten voor migratiecontrole geven een invulling aan deze partnerschappen. Hoewel migratiebeleid al langer onderdeel was van externe betrekkingen is er vooral sinds de inzet van de GAM te zien hoe er steeds meer druk op derde landen wordt gezet door de EU om mee te werken aan EU migratiebeleid door het bijvoorbeeld een voorwaarde voor ontwikkelingshulp en vrijhandelsverdragen te maken.

More for more, less is less

Het idee om voorwaarden te stellen met betrekking tot migratiebeleid begint de Nederlandse regering sinds 2004 op EU-niveau te promoten. Dit wordt de 'more-for-more' en 'less-is-less' benadering (ook wel conditionaliteit) genoemd. Deze benadering wordt voorgesteld in verband met het sluiten van terug- en overnameovereenkomsten, wat inhoudt dat de EU of Nederland landen die goed meewerken aan deportaties, door het voorzien van de juiste reisdocumenten, belonen. Dit gebeurt bijvoorbeeld middels het verlenen van ontwikkelingsgeld (waarmee ook projecten voor capaciteitsopbouw van grenswachten en immigratiediensten kunnen worden gedaan), maar ook met andere zaken als visumliberalisatie of handelsinvesteringen. Tegelijkertijd kan Nederland of de EU korten op hulp of straffen in het sluiten van vrijhandelsverdragen in het geval van slechte medewerking. In 2012 brengt de Nederlandse regering dit idee zelf in de praktijk wanneer het ontwikkelingshulp aan Ghana met een bedrag van €10 miljoen kort omdat "verbeteringen uitbleven

in de medewerking van Ghana aan gedwongen terugkeer van eigen onderdanen."^x De Nederlandse regering wil dit principe van conditionaliteit van ontwikkelingshulp ook door de EU wordt gehanteerd.^{xi} In 2015 geeft de regering aan dat er voortgang geboekt is omdat het 'more-for-more' idee breed gedragen wordt in de EU, maar dat Nederland ook wil dat het geaccepteerd wordt om "een 'less-is-less' aanpak te kiezen wanneer samenwerking onbevredigend blijft."^{xii}

Op deze manier kiest Nederland dus voor een aanpak waar ontwikkelingshulp wordt gebruikt als een middel om ontvangende landen onder druk te zetten om te voldoen aan de Nederlandse eisen. Zo wordt ontwikkelingshulp niet langer afhankelijk van welke groepen en regio's de hulp het hardst nodig hebben, maar van de vraag welk land het beste meewerkt aan Nederlandse prioriteiten. Van een gelijkwaardige 'samenwerking', zoals het vaak wordt gepresenteerd, valt dus niet te spreken: derde landen worden eerder gechanteerd door de bestaande ongelijke machtsverhoudingen die voort zijn gekomen uit kolonialisme uit te buiten.

Een 'less-is-less' aanpak is problematisch omdat geld wordt onttrokken aan landen die ondersteuning hard nodig hebben, als ze niet meewerken aan een beleid dat voor hen onvoordelig is. De grootste ontwikkelingsmotor van landen is immers meestal het geld dat migranten naar huis sturen. Daarbij is het grote risico dat vooral de lokale bevolking en haar toegang tot basisbehoeftes, zoals onderwijs en gezondheidszorg, worden getroffen en niet de overheid zelf. Maar ook een 'more-for-more' aanpak is problematisch, omdat er maar een beperkt budget is voor ontwikkelingshulp. Een budget dat bovendien de afgelopen twintig jaar

ernstig is gekort. Dit budget zal zo eerder gaan naar landen die 'goed' meewerken ten koste van landen die dat niet doen of niet op een migratieroute naar de EU liggen. Op die manier wordt er uiteindelijk in de praktijk alsnog gekort op landen die niet voldoende 'samenwerken' of die niet belangrijk zijn voor het EU migratiebeleid.

Naast het promoten van een integraal beleid en de link tussen migratie en ontwikkeling op een Europees en internationaal niveau begint Nederland enkele ontwikkelingsprojecten in het buitenland op te zetten in het kader van migratie. Het grootste deel van het budget gaat elk jaar naar projecten voor ondersteuning van migranten na deportatie en het verbeteren van opvang in de regio, daarna is het budget voor capaciteitsbouw van migratiemanagement het belangrijkste.

GAMM

In 2011 wordt de GAM omgezet naar de *Global Approach to Migration and Mobility* (GAMM), waar irreguliere migratie meer dan voorheen wordt neergezet als een veiligheidsprobleem dat met ondersteuning van de EU aan derde landen moet worden tegengegaan. Waar de GAM zich deels focuste op het creëren van legale migratieroutes en de link leggen tussen ontwikkeling en migratie, komt de nadruk van dit kader bij de GAMM steeds meer te liggen op het 'bestrijden van illegale migratie'. Onder de GAMM vallen zowel individuele EU-mobiliteitspartnerschappen met specifieke landen als bredere regionale migratiedialogen. Dit zijn onderhandelingen waarbij de EU gesprekken voert met meerdere landen uit bepaalde regio's, zoals de Hoorn van Afrika of de Sahel, waarvoor ook regionale migratiemanagementprojecten worden opgezet. De onderhandelingen en initiatieven die in het

kader van de GAMM plaatsvinden worden binnen de EU afgestemd en voorbereid in de *High Level Working Group on Asylum and Migration* (HLWG), een werkgroep die naar Nederlands initiatief is opgericht in 1997.^{xiii}

Nederland speelt vooral een belangrijke rol in het Kharthoem proces sinds zijn oprichting. Dit is het migratiedialog met landen uit de Hoorn van Afrika. Nederland zit in de stuurgroep en wordt in 2020 voorzitter. Het *Regionale Ontwikkelings- en Beschermingsprogramma* (RDDP) voor opvang in de regio, een van de grootste migratieprojecten in die regio welke onderdeel is van deze dialoog, wordt geleid en deels gefinancierd door Nederland.^{xiv} Daarnaast is het Boedapest Proces, dat zich focust op landen ten oosten van Europa, belangrijk vanwege de betrokkenheid van herkomstlanden, zoals Afghanistan, Pakistan en Irak en migratiemanagementprojecten die de overheid uitvoert in die landen, van belang voor Nederland.^{xv} Ook neemt Nederland deel aan verschillende mobiliteitspartnerschappen waaronder die met Kaapverdië, Georgië en Armenië, die eerder al in het kader van de GAM werden opgezet.

Deportaties en opvang in de regio

De Nederlandse regering heeft door de jaren heen een prioriteit verkregen met betrekking tot migratiedeals op EU-niveau, welke zij blijft benadrukken in EU-overleggen, namelijk: het sluiten van terug- en overnameovereenkomsten. Dit zijn afspraken met derde landen waarbij het land van herkomst belooft beter mee te werken aan deportaties naar dat land door bepaalde reisdocumenten te verstrekken. Volgens de logica van de opeenvolgende regeringen zouden deportaties belangrijk zijn voor het draagvlak van

immigratiebeleid maar vooral ook vanwege de veronderstelde afschrikkende werking van een succesvol deportatieregime.

Zo staat te lezen in beleidsdocumenten over EU-onderhandelingen met Marokko voor een mobiliteitspartnerschap dat Nederland niet de gewenste visumfacilitatie-overeenkomst wil geven zonder een terug- en overnameovereenkomst.^{xvi}

De wens tot het opvoeren van deportaties is bij de Nederlandse regering zo groot dat zij dit soort deals ook probeert te sluiten met landen die in een oorlogssituatie verkeren en dus in ieder geval onveilig zijn, zoals Afghanistan, Irak en Mali – allen landen waar het Nederlandse leger aanwezig is. Echter komen deze overeenkomsten meestal niet van de grond. Wanneer de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken in 2015 aankondigt dat hij een migratiedeal heeft gesloten tussen de EU en Mali waarvan terug- en overname een onderdeel is, uit de Malinese bevolking zijn onvrede. De Malinese minister van Buitenlandse Zaken krabbelt snel terug en kondigt aan dat deze overeenkomst helemaal nog niet ondertekend is.^{xvii} Afghanistan is een van de weinige voorbeelden waarbij het op EU-niveau wel is gelukt een deportatieovereenkomst te sluiten: in 2016 wordt de *Joint Way Forward*-overeenkomst ondertekend, een deal die het deporteren van duizenden Afghanen vanuit de EU moet vergemakkelijken. De deal wordt veelvuldig bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties en grassroots activisten omdat Afghanistan tot op de dag van vandaag nog steeds niet veilig is.^{xviii} Projecten voor de opbouw van capaciteit voor grensbewaking, migratiediensten en informatievoorziening over migratie worden hierbij als stimulerende factoren voor het goed meewerken aan deportaties gezien – terwijl het in praktijk

Demonstratie Don't Send Afghans Back 2018

vooral de EU is die dit soort projecten graag ziet gebeuren^{xix}

Daarnaast wordt opvang in de regio, zeker vanaf het aantreden van de regering Rutte-II in 2012, het andere speerpunt van de Nederlandse regering in extern migratiebeleid.^{xx} Het verbeteren van opvang in de regio wordt hierbij neergezet als het aanpakken van 'de grondoorzaken van migratie' – terwijl slechte opvang in de regio in principe niet de 'grondoorzaak' is van migratie. Integendeel, mensen zijn al eerder gevlucht. Vaak blijkt echter dat vluchtelingen in de regio geen bescherming en basisbehoeftes geboden kan worden, wat het gevolg heeft dat zij leven in inhumane omstandigheden. Ook lijkt het onmogelijk om veilige opvang te faciliteren als mensen in een instabiele regio worden opgevangen en kunnen vluchtelingen soms hun hele leven in vluchtelingenkampen in de regio doorbrengen omdat het herkomstland niet veiliger wordt.^{xxi} Daarnaast krijgen vluchtelingen die in de regio opgevangen worden vaak te maken met mensenrechtenschendingen als uitbuiting, marteling en (seksueel) geweld.^{xxii} Veilige en waardige opvang in de regio met een toekomstperspectief is dus in de praktijk bijna niet mogelijk en wordt vooral als middel gebruikt om vluchtelingen uit Europa te houden.

Valletta Top

Deze twee speerpunten zijn dan ook de Nederlandse inzet voor de Valletta Top, een EU overleg met 35 Afrikaanse landen voor migratieovereenkomsten in november 2015. In 2015 stijgt het aantal vluchtelingen dat de oversteek naar Europa probeert te maken sterk als gevolg van oorlogen die al langer woeden rondom Europa. De 'vluchtelingencrisis' komt op de top van de Europese agenda. Een belangrijke factor hierbij is dat migratiesamenwerking met het autoritaire regime van Ghadaffi om migratie vanuit Libië tegen te houden in een crisis is gestort door de uitbraak van het interne conflict in dit land sinds zijn afzetting.^{xxiii} Het is vooral sinds dit jaar dat er veel migratieovereenkomsten met derde landen worden gesloten om migratie te stoppen en hoewel dit ook gebeurt met landen in Oost-Europa en het Midden-Oosten is Afrika het belangrijkste aandachtspunt.

Doel van de Valletta Top is om land specifieke afspraken te maken, die met een 'integrale' aanpak alle terreinen die met migratie te maken hebben beslaan.^{xxiv} Naast opvang in de regio en terugkeer wil de Nederlandse regering capaciteitsopbouw van migratiemanagement door middel van veiligheidsmissies en individuele operationele samenwerking met doorstroomlanden, militaire missies voor het tegengaan van 'instabiliteit' en ontwikkelingsprojecten voor lokale economie. Aan de oprichting van het *EU-noodtrustfonds voor stabiliteit en de grondoorzaken van illegale migratie en ontheemden in Afrika* aan het eind van de top draagt Nederland €15 miljoen bij. Het fonds bestaat op dat moment uit €1,8 miljard euro van de EU en €81,3 miljoen van bijdrages van individuele bijdrages van lidstaten

waarmee Nederland na Duitsland en Italië de grootste donor is.^{xxv}

In het kader van het Europees voorzitterschap in het eerste halfjaar van 2016 probeert de Nederlandse regering het initiatief te nemen in het verder uitwerken van het actieplan dat uit de Valletta Top is gekomen en bezoekt de minister van Buitenlandse Zaken namens de EU Ghana, Ivoorkust en Mali voor *High Level Dialogues* over migratie.^{xxvi} Hij bereikt met alle drie de landen een akkoord over het tegengaan van migratie door middel van het opvoeren van grensbewaking, terug- en overname-overeenkomsten en opvang in de regio, alhoewel de Malinese minister van Buitenlandse Zaken later ontkent dat er sprake is van een juridisch bindend akkoord nadat er in Mali ophef is ontstaan over het terug- en overname gedeelte van dit akkoord.^{xxvii}

Nederlandse rol Turkije Deal

In de eerste helft van 2016 neemt de Nederlandse regering de rol van het Europees voorzitterschap op zich, het jaar nadat de 'vluchtelingencrisis' het nieuws gaat domineren. Wanneer minister-president Mark Rutte het activiteitenplan van het Nederlands voorzitterschap op 20 januari 2016 presenteert aan het Europese Parlement zegt hij dat het aantal nieuw aangekomen vluchtelingen de komende zes tot acht weken drastisch moet verminderen.^{xxviii}

Er is in 2015 al een samenwerking op migratiebeleid opgezet met Turkije door de EU, het belangrijkste doorstroomland op dat moment. In het najaar van 2015 is een gezamenlijk actieplan opgesteld en na afloop van de EU-Turkije-top op 29 november is er een gezamenlijke verklaring aangenomen. In het actieplan belooft de EU hulp

bij het opvangen van Syrische vluchtelingen in Turkije en het opschroeven van Turkse grensbewaking in ruil voor het tegenhouden van vluchtelingen aan de Turkse zijde.^{xxxix} De verklaring van 29 november 2015 bouwt voort op dit plan en zet tevens de *Refugee Facility for Turkey* op waarmee de EU drie miljard euro toezegt om opvang in de regio te ondersteunen.^{xxx} Vanaf oktober 2015 zijn de aantallen vluchtelingen die Griekenland vanaf Turkije bereiken omlaag gegaan, maar de EU wil de irreguliere route tussen Turkije en Griekenland helemaal afkappen.

In deze periode begint het kabinet als voorbereiding op het EU-voorzitterschap een plan om de grens tussen Turkije en Griekenland verder op slot te gooien te ontwerpen. In december bezoekt fractievoorzitter van regeringspartij Partij van de Arbeid (PvdA) Diederik Samson de Turkse kustplaats Izmir voor onderzoek en leest daar een beleidsvoorstel van Gerard Knaus, van de Europese denktank *European Stability Initiative*.^{xxxi} Dit document stelt voor een deal te sluiten met Turkije waarbij dit land alle in Griekenland irregulier gearriveerde migranten terugneemt. In ruil daarvoor neemt de EU migranten op die na een asielpcedure in Turkije juridisch als een vluchteling worden erkend. Het Nederlandse kabinet besluit het plan in hoofdlijnen over te nemen en begint achter de schermen te werken om het plan waarheid te maken. Voorafgaand aan

een overleg van de Europese Raad over migratie eind december presenteert Rutte het plan al aan andere Europese leiders en de Turkse premier Davutoglu; tijdens het overleg zelf zorgt Rutte ervoor dat het woord 'readmission' (overname) in de verklaring komt.^{xxxii}

Tijdens het *World Economic Forum* in Davos op 21 januari 2016 wordt op initiatief van Rutte samen met Duits bondskanselier Merkel en Turks premier Davutoglu een team van ambtenaren uit Turkije, Nederland, Duitsland en de EU opgericht om te onderhandelen over het plan.^{xxxiii} In de periode die volgt hebben Merkel, Rutte en EU-president Tusk regelmatig overleggen met Davutoglu over het plan en wordt er tussen die gesprekken door verder onderhandeld door het groepje ambtenaren. De strategie van de EU voor de onderhandelingen wordt opgesteld door Nederlandse ambtenaren van de ministeries Veiligheid en Justitie, Buitenlandse Zaken en Algemene Zaken. Tegelijkertijd heeft staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Klaas Dijkhof al gesprekken met de Griekse Minister van Migratie over het plan om de Griekse regering te laten instemmen met het terugsturen van vluchtelingen naar Turkije. Essentieel voor het plan is dat Griekenland Turkije als een veilig derde land bestempelt, dus de medewerking van de Griekse regering is nodig.

Actie bij de NAVO tijdens het No Border Camp 2019 © Deeze action and documentary photography

7 maart ligt er voor een extra ingelaste EU-Turkijetop een nieuw conceptakkoord om ondertekend te worden. Hierin staat dat Turkije alle 'economische' migranten zal terugnemen en samenwerking op grensbewakingsgebied wordt versterkt, ook met behulp van de NAVO. De NAVO-missie op de Egeïsche Zee is nieuw en is een onderdeel dat Merkel met Turkije heeft uit onderhandeld in februari. Nadat er een gezamenlijk verzoek is ingediend bij de NAVO voor inzet wordt deze missie gestart als onderdeel van het nieuwe akkoord met Turkije. De inzet van de NAVO op de Egeïsche Zee is een verdere stap in militarisering van grensbewaking op zee waarbij de focus nog verder verschuift van reddingsmissies naar het stoppen en terugsturen van boten met militaire middelen.

Er wordt echter in het geheim nog steeds verder onderhandeld door Merkel, Rutte en Davatoglu en tussen hen wordt een verregaandere

deal besproken waarbij Turkije alle irreguliere migranten terugneemt.^{xxxiv} In ruil daarvoor moet de EU één Syrische vluchteling opnemen voor elke teruggestuurde Syriër, drie miljard euro extra financiële steun vrijmaken voor de opvang van vluchtelingen in Turkije, vijf onderhandelingshoofdstukken voor Turkse toetreding tot de EU openen en het proces voor het afschaffen van visumplicht voor een kort verblijf in Europa versnellen.^{xxxv} Deze deal wordt op 7 maart aan de andere EU-lidstaten en de Europese Commissie gepresenteerd waarna na een week van verdere onderhandelingen met lidstaten en Turkije geleid door voornamelijk Rutte en Tusk op 18 maart een akkoord wordt bereikt over de deal.

Kritiek op de Turkijedeal

De Nederlandse regering presenteert de EU-Turkije-verklaring van 18 maart en haar implementatie uiteindelijk als "één van de

belangrijkste resultaten” van het EU-voorzitterschap.^{xxxvi} Dit met oog op het idee dat het aantal vluchtelingen dat in Griekenland aankomt drastisch daalt. In 2019 is het aantal vluchtelingen dat via de zee Griekenland bereikt echter weer hoger dan in 2014.^{xxxvii} Echter wordt de deal direct heftig bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties omdat deze op gespannen voet staat met het Vluchtelingenverdrag en andere internationale mensenrechtenverdragen. Turkije voldoet niet aan de eisen van een ‘veilig derde land’ volgens de eisen van het Vluchtelingenverdrag. Ten eerste hanteert Turkije nog het verdrag uit 1951 met een geografische- en tijdsbeperking waardoor vluchtelingen van conflicten na 1951 en van buiten Europa niet als zodanig erkend worden. Ten tweede biedt Turkije vluchtelingen geen goede bescherming: vluchtelingen die in Turkije vastzitten krijgen te maken met seksueel geweld, langdurige detentie en uitbuiting.^{xxxviii} Daarnaast hanteert Turkije een verouderde versie van het Vluchtelingenverdrag waardoor Syriërs of Afghanen bijvoorbeeld niet officieel als vluchtelingen kunnen worden erkend. Ten derde zijn er al voor het sluiten van de deal gevallen bekend waarbij Turkije Syrische en Iraakse vluchtelingen deporteert naar hun land, zodat het belangrijkste principe van het Vluchtelingenverdrag, dat stelt dat vluchtelingen niet naar het land van herkomst gedeporteerd mogen worden zonder een asielpcedure, wordt geschonden.^{xxxix} Bovendien wordt het Europese hervestigingsbeleid afhankelijk gemaakt van het aantal deportaties naar Turkije en vereist de deal dus paradoxaal genoeg irreguliere oversteek van de één voor de mogelijkheid tot hervestiging van de ander.

Gevolgen Turkijedeal

De opeenvolgende akkoorden hebben grote consequenties voor vluchtelingen. Nadat de deals zijn gesloten voert Turkije de grensbewaking aan de Syrische grens sterk op, onder andere met een 911 kilometer lange grensmuur met geavanceerde technologie. Deze grensbewakingsmaatregelen maken het veel moeilijker en gevaarlijker voor Syriërs om oorlog te ontvluchten.^{xi} Vluchtelingen die de Turkse of Europese grens proberen over te steken krijgen vaak te maken geweld: ze worden neergeschoten, mishandeld en misbruikt aan de grens of in detentiecentra.^{xii} Ook is het duidelijk dat de gevallen van illegale deportaties naar Syrië en Irak niet zijn gestopt sinds het sluiten van de deal.^{xiii} De vluchtelingen die als gevolg van de deal vastzitten in Turkije leven in erbarmelijke omstandigheden en hebben te maken met uitbuiting en onrechtmatige detentie.^{xiiii} Tegelijkertijd heeft de deal ervoor gezorgd dat vluchtelingen die Griekenland wel bereiken eindelijk vast worden gehouden op de Griekse eilanden om te kijken of ze recht hebben op een asielpcedure of worden teruggestuurd. Voorheen konden vluchtelingen vanaf de eilanden verder reizen naar het vaste land van Griekenland. Het kamp Moria is het meest grootschalig bekende voorbeeld van de helse omstandigheden waarin vluchtelingen binnen Europa hierdoor moeten leven. De gegarandeerde aantallen voor hervestiging van Syriërs uit Turkije zijn volgens Amnesty “minimaal in vergelijking tot de behoefte aan hervestiging.” Bovendien zullen deze plekken “ten koste gaan van de hervestigingskansen van Syriërs buiten Turkije en voor alle niet-Syrische vluchtelingen” aangezien de plekken niet boven op eerdere hervestigingsplekken komen.^{xlv}

Positie Turkije

De Turkijedeal heeft daarnaast de machtspositie van president Erdogan ten opzichte van de EU vergroot, gezien de EU afhankelijk is van Turkije om vluchtelingen tegen te houden aan de grens. Zo voorziet de Turkijedeal Erdogan van politieke legitimiteit. Erdogan is echter verantwoordelijk voor de interne repressie van critici van zijn regime en Koerdische Turken. Tevens is Turkije in 2019 Syrisch Koerdistan ingevallen en zo betrokken in de oorlog in Syrië. Dat Erdogan de deal als chantagemiddel kan gebruiken tegen de EU wordt duidelijk in maart 2020, wanneer het conflict in Syrië tussen het leger van Assad en Turkije escaleert, 34 Turkse soldaten worden gedood door het Syrische leger en wanneer het Turkse leger twee vliegtuigen van Assad uit de lucht schiet wil Erdogan steun van de NAVO.^{xlv} Op 28 februari kondigt hij aan vluchtelingen die vanuit Turkije naar de EU willen niet meer tegen te houden.^{xlvi} Deze dreigementen heeft de Turkse president al eerder gemaakt: nadat de EU in 2019 kritiek uitte op zijn invasie van Syrisch Koerdistan, stelt hij tegen de EU dat Turkije 3,6 miljoen vluchtelingen naar Europa zal sturen als zijn operatie als “an act of invasion” wordt beschreven.^{xlvii} Daarnaast klaagt Erdogan al langere tijd dat de EU haar beloftes niet is nagekomen en Turkije meer geld nodig heeft om de miljoenen vluchtelingen in Turkije op te vangen.^{xlviii}

Na deze aankondiging trekken duizenden vluchtelingen die vastzitten in Turkije naar de Griekse grens, waarbij wordt gerapporteerd dat de Turkse staat bussen regelt om dit vervoer te organiseren.^{xlix} De Griekse en Bulgaarse grenswachten voeren hun grensbewaking echter heftig op, waardoor meer dan 13.000 vluchtelingen vast komen te zitten in een

niemandsland tussen de Turkse en Griekse grens.ⁱ Vluchtelingen aan de grens worden beschoten met granaten en traangas, worden in elkaar geslagen, uitgekleeft, ontdaan van hun bezittingen en vrijwel naakt terug gestuurd naar Turkije.ⁱⁱ Op zee worden boten beschoten en tot kapseizen gebracht door de Griekse kustwacht en door lokale bewoners met geweld tegengehouden om aan te meren.ⁱⁱⁱ Daarnaast kondigt de Griekse regering aan dat zij de aanvragen voor asielprocedures voor een maand stop zal zetten.^{liii}

Op 18 maart 2020 kondigt de Turkse regering aan de grens met Europa opnieuw te sluiten vanwege de uitbraak van de Covid-19 pandemie.^{liv} Dit een dag nadat president Erdogan een vergadering heeft gehad met Merkel, de Franse president Emmanuel Macron en Britse minister-president Boris Johnson, waarbij is beloofd vanuit de EU alle kanten van de deal na te komen – inclusief extra geld voor het opvangen van vluchtelingen in Turkije bovenop de €6 miljard.^{lv} Een hoge Turkse ambtenaar vertelt echter anoniem aan de media dat het sluiten van de grens “did not amount to an end of Ankara’s policy of not preventing migrants from leaving Turkey.”^{lvi} Zo is de Turkijedeal een chantagemiddel geworden voor andere politieke belangen en het legitimeren van een repressief regime, waarbij de levens van vluchtelingen de speelbal zijn.

Turkijedeal als model

Hoewel het plan voor de Turkijedeal is bedacht door Gerard Knaus van het *European Stability Initiative*, past het model goed binnen de beleidsfocussen die Nederland al voor 2016 hanteert wanneer het gaat om Europees migratiebeleid, terugkeer en opvang in de regio. In

de kabinetsappreciatie van het Europees migratiebeleid wordt dit dan ook de reden voor de focus op opvang in de regio genoemd: als vluchtelingen in veilige omstandigheden in buurlanden leven kan hun aanvraag voor asiel in Europa “op veilige derde landen-gronden worden afgewezen”.^{lvii} Daarnaast kunnen zij terug worden gestuurd naar het ‘veilige derde land’.^{lviii} Dit idee wordt met de Turkijedeal werkelijkheid gemaakt: de procedure van vluchtelingen die vanaf Turkije Griekenland bereiken kijkt ten eerste alleen of de vluchteling in kwestie veilig is in Turkije. Als dit zo blijkt te zijn, wordt er geen asielpcedure gestart in Griekenland.

Het derde kabinet van Mark Rutte, dat een jaar later aantreedt, neemt zowel de globale lijnen van de Turkijedeal als de manier waarop deze tot stand is gekomen als model voor het Europese extern migratiebeleid. Een van de belangrijkste punten uit het regeerakkoord is dat de regering aangeeft te willen werken aan opvang in de regio en afspraken te willen maken met doorstroomlanden over het terugnemen en opvangen van vluchtelingen. Dit “zowel van eigen onderdanen als van andere landen in de regio.”^{lix} In ruil daarvoor kan een beperkt aantal juridisch erkende vluchtelingen worden hervestigd in Nederland. Dit is het speerpunt van het thema migratie. De formatiepogingen die eerder zijn gedaan tussen de uiteindelijke regeringspartijen VVD, CDA en D66 met GroenLinks zijn ook twee keer op dit specifieke punt gevallen. Uiteindelijk vinden de partijen in ChristenUnie wel een gewillige partner - wat aantoont hoe belangrijk dit idee is voor de regeringspartijen.^{lx}

Daarnaast probeert de Nederlandse regering te bevorderen dat migratieovereenkomsten op EU-niveau worden gesloten maar dat

twee lidstaten hiertoe het initiatief nemen. Rutte geeft in een debat met de Tweede Kamer aan dat hij voorgesteld heeft het “proces [van het maken van afspraken] vaart te geven door koppeltjes landen, niet namens die twee landen maar namens de 28, aan de slag te laten gaan.”^{lxi} Verder geeft de Nederlandse regering al langer aan dat migratieovereenkomsten vooral met de EU dienen te worden bewerkstelligd, gezien de EU een breder instrumentarium heeft om derde landen onder druk te zetten mee te werken.^{lxii}

Integrale Migratieagenda

In 2018 verschijnt de *Integrale Migratieagenda*, waar de migratieplannen van het nieuwe kabinet zijn uitgewerkt in een samenwerking van verschillende ministeries. De agenda bestaat uit zes pijlers waarvan vier deels gericht zijn op relaties met derde landen: 1. het voorkomen van irreguliere migratie; 2. opvang in de regio; 3. bevorderen van legale migratieroutes; 4. terugkeer. Het voorkomen van irreguliere migratie beslaat aan de ene kant ontwikkelings-samenwerkingsprojecten, civiel-militaire missies om instabiliteit tegen te gaan en handel en investeringen, met aan de andere kant het versterken van grensbewaking in Noord-Afrikaanse landen.^{lxiii} In de *Integrale Migratieagenda* komt duidelijk naar voren dat migratie sterk wordt geassocieerd met criminaliteit en onveiligheid. Er wordt niet geschuwd om samen te werken met landen in oorlog en mensenrechtenschenders zoals Libië en Mali. Door samen te werken via dergelijke partnerschappen worden mensenrechtenschendingen tegen migranten, zoals onrechtmatige deportatie en detentie, marteling en seksueel geweld van overheidsdiensten, versterkt.

Bovendien worden autoritaire regimes en repressie tegen de lokale bevolkingen ondersteund.

In de *Integrale Migratieagenda* komt het idee van een 'integrale' benadering dat ongeveer vijftien jaar eerder is geïntroduceerd tot volle uiting. Het document is een samenwerking van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, de Minister van Buitenlandse Zaken, Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking, de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de gedachte dat overheidshandelen op verschillende terreinen niet los van elkaar kunnen worden gezien staat centraal. Daarnaast komt de focus van het Nederlandse externe migratiebeleid steeds meer te liggen op landen in Noord-Afrika, de Sahel, de Hoorn van Afrika en het Midden-Oosten, terwijl voorheen ook landen in Oost-Europa of Azië als van belang werden gezien. Hiervoor wil het kabinet de diplomatieke banden met vooral de landen in de ring rondom Europa aanhalen. In het jaar dat volgt bezoeken bewindspersonen onder meer Mali, Marokko, Algerije, Tunesië, Libië, Niger, Nigeria, Libanon, Jordanië, Egypte en Irak.^{lxiv} Deze trend waarbij het buitenlandbeleid wordt gekoppeld aan het stoppen van migratie wordt ook weerspiegeld in de ontwikkelingen binnen het ontwikkelings- samenwerkingsbeleid, de civiele en militaire missies en het postennetwerk van Nederland.

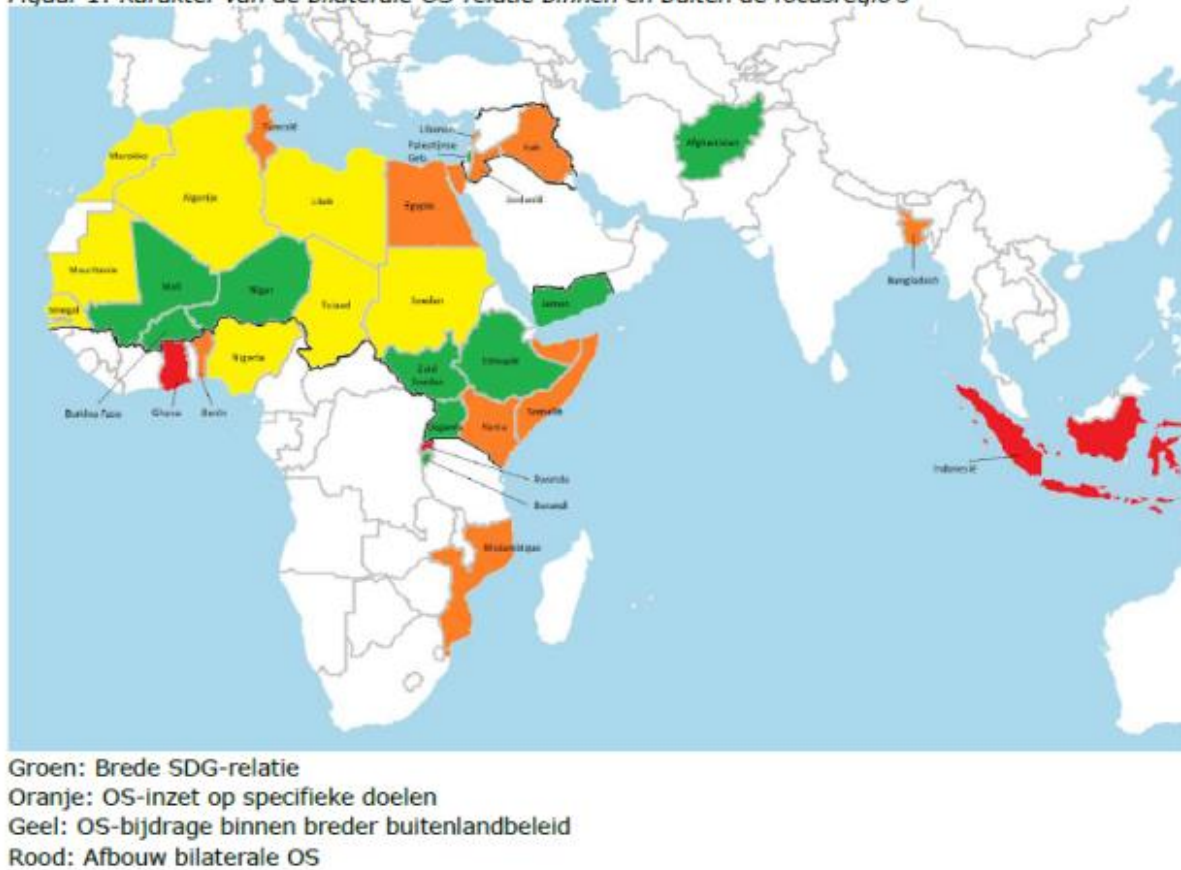
Migratie als focus van ontwikkelingshulp

Door de jaren heen passen opeenvolgende regeringen het ontwikkelings-samenwerkings-beleid steeds meer aan op het tegengaan van migratie. Waar in het begin slechts een klein

budget wordt gecreëerd voor het dossier ontwikkeling en migratie voor ontwikkelings-samenwerking-partnerlanden (OS-partnerlanden), gaat migratie op de lange termijn steeds meer bepalen hoe en aan welke landen ontwikkelingshulp wordt verleend. Met het aantreden van Rutte-I in 2010 wordt gekozen om het budget internationale migratie en ontwikkeling open te stellen voor alle landen die voldoen aan de normen van de *Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling* (OESO) en tegelijkertijd het aantal algemene OS-partnerlanden terug te brengen.^{lxv} Dit gebeurt nadat er vaak is aangemerkt dat het voor 2010 voor Nederland maar beperkt mogelijk was om bilateraal samen te werken met belangrijke migratielanden omdat veel herkomst- en doorstroomlanden geen OS-partner waren.^{lxvi}

In 2018 besluit het nieuwe kabinet, Rutte-III, dat het geografisch accent van het Nederlands ontwikkelingsbeleid moet verschuiven naar de focusregio's Noord-Afrika, Midden-Oosten, de Sahel en West-Afrika, voor het tegengaan van irreguliere migratie.^{lxvii} Brede OS-partnerschappen worden voortgezet met landen die in deze regio's liggen zoals Mali, Ethiopië en Zuid-Soedan en worden opgebouwd met Niger en Burkina Faso. De laatste twee landen worden specifiek toegevoegd vanwege hun betrokkenheid bij de G-5 Sahel-missie, een militaire samenwerking tussen vijf landen in de Sahelregio die zich deels richt op het tegengaan van irreguliere migratie en mensensmokkel.^{lxviii} Daarnaast wordt een budget voor OS-inzet op specifieke doelen opgericht, zoals opvang in de regio in Jordanië en Libanon. Onder dit budget vallen vaker midden-inkomenslanden waar voorheen de focus lag op landen met het minste geld. Landen als

Figuur 1: Karakter van de bilaterale OS-relatie binnen en buiten de focusregio's

Figuur 1 © Ministerie van Buitenlandse Zaken

Bangladesh en Mozambique, die voorheen OS-partnerland waren maar buiten de focusregio's liggen, worden via deze post met een klein budget afgescheept.^{lxix} Tot slot wordt er een post gecreëerd voor OS-bijdragen die passen in het breder buitenlandsbeleid. Via deze post worden belangrijke herkomst- en doorstroomlanden in Afrika gefinancierd - vooral in het kader van tegengaan van irreguliere migratie en instabiliteit. Zo krijgen Mauritanië en Tsjad hier geld uit, ook wegens hun lidmaatschap van de G-5 Sahel, en komen Libië, Marokko en Algerije "met name vanwege het kabinetsbreed beleid op het gebied van irreguliere migratie in aanmerking."^{lxx}

Zo is het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid in twintig jaar sterk in focus veranderd. Waar voorheen ontwikkelingssamenwerkingsrelaties werden aangegaan met de arme landen

over de hele wereld, is de focus nu verschoven naar landen in de ring rondom Europa die belangrijke herkomst- en doorstroomlanden zijn. Landen die niet in deze regio's liggen vallen weg, zoals opvalt aan figuur 1. Hierbij wordt minder gekeken naar welke landen de hulp het meest nodig hebben maar kunnen middeninkomenslanden als Jordanië, Marokko en Libanon geld krijgen omdat dit beter bij Nederlandse belangen past. Ook focussen de samenwerkingsverbanden binnen de post 'specifieke doelen' en 'breder buitenlandbeleid' zich vaak op het tegengaan van irreguliere migratie door middel van grensbewakingsprojecten, opvang in de regio en begeleide terugkeerprojecten en zijn daarmee vooral ingericht op Nederlandse prioriteiten. De meest behoeftige mensen en regio's die niet

belangrijk zijn voor het EU migratiebeleid worden zodoende minder gesteund.

Dit alles wordt verpakt in mooie taal van 'het aanpakken van de grondoorzaken van migratie', waarbij een daadwerkelijke analyse van grondoorzaken van migratie en conflicten ontbreekt. Er wordt geen aandacht besteed aan de enorme ongelijkheid tussen en binnen landen, zwakke sociale voorzieningen, de macht van autoritaire regimes, de macht van multinationals die het globale zuiden kunnen uitbuiten met behulp van de EU, klimaatverandering en de verwoesting van natuur door westerse fossiele brandstoffenbedrijven.^{lxxi} Het feit dat ontwikkelingsdoelen rondom het uitbannen van armoede, het tegengaan van ongelijkheid en het herstellen van biodiversiteit niet worden meegenomen in de evaluatie van het projecten is daarom ook tekenend.^{lxxii} Tot slot dragen projecten voor het tegengaan van irreguliere migratie, die deels uit ontwikkelingssamenwerking worden gefinancierd, vaak niet bij aan economische vooruitgang en het eindigen van conflicten en onderdrukking, maar hebben deze juist het tegenovergestelde effect. Autoritaire regimes en repressie worden versterkt, zoals bijvoorbeeld in Libië, en kunnen tot meer instabiliteit en economische achteruitgang leiden, zoals in Niger waar de lokale, op migratie gesteunde economie is ingestort dankzij Europees beleid.

Civiele en militaire inzet buitenland

Ook militaire en civiele missies worden steeds meer onderdeel worden van het integrale migratiebeleid. Het kabinet geeft in 2015 aan dat de *Gemeenschappelijk Veiligheid en Defensiebeleid-missies* (GVDB) als onderdeel van het integrale migratiebeleid kunnen worden gezien.^{lxxiii} De

Nederlandse krijgsmacht begint vooral sinds 2013 mee te doen en bij te dragen aan militaire of civiele missies in verband met migratie en opvang in de regio – zowel door direct grenswachten op te leiden als door te pogen om 'stabiliteit' te brengen in 'instabiele' herkomstlanden. Zo nemen Nederlandse militairen deel aan *EUBAM Libië*, *EUCAP Sahel* en *EUTM Mali*; alle drie missies in landen in Afrika om grenswachten, het leger en politie op te leiden, die later in dit rapport nader besproken zullen worden. Ook helpt defensie bij *EUNAVFOR MED Sophia* - een militaire missie op de zee tussen Libië en Italië waarbij irreguliere migratie 'bestreden wordt' en de Libische kustwacht wordt opgeleid – en *SNMG-2*, een NAVO-missie die onder meer irreguliere migratie van Turkije naar Griekenland op de Egeïsche Zee moet beheersen als onderdeel van afspraken met Turkije.^{lxxiv} Tot slot wordt de bijdrage aan de Verenigde Naties-missie *MINUSMA* in Mali deels gemotiveerd door het belang van Mali als een herkomst- en doorstroomland.

Postennet

Ook bij de ontwikkeling van het Nederlandse postennet (ambassades, consulaten e.d.) valt de ontwikkeling te zien dat het stoppen van migratie steeds belangrijker wordt voor het buitenlandbeleid. Kabinet Rutte-III besluit bij haar aantreden het postennet van Nederland uit te breiden en te versterken. Hiervoor worden vijf beleidsthema's gekozen als uitgangspunt voor de intensivering waarvan 'migratie' er één is. Daarnaast heeft migratie veel overlap in keuzes met de thema's 'veiligheid' en 'instabiliteit rondom Europa' en wordt hiervoor vaak één persoon aangesteld.^{lxxv} Zo worden er ambasadekantoren geopend in Ndjamena (Tsjad), Niamey (Niger) en

Ouagadougou (Burkina Faso) en posten in Abuja (Nigeria) en Bamako (Mali) versterkt wegens het belang van de Sahel in termen van instabiliteit en migratie.^{lxxvi} In 2019 worden de ambassadekantoren in Niamey en Ouagadougou opgewaardeerd tot volledige ambassades.^{lxxvii} Ook in de andere focusregio's van het kabinet, Hoorn van Afrika, Noord-Afrika en het Midden-Oosten, worden veel posten versterkt. Het doel van deze uitbreidingen van het diplomatennetwerk is om een betere positie te verkrijgen om migratieafspraken te maken en informatie over migratie te

verzamelen.^{lxxviii} Vaak zijn de ambassades ook betrokken bij het uitvoeren van ontwikkelings-samenwerkingsprojecten voor het tegengaan van irreguliere migratie: een deel van dit budget wordt decentraal uitbesteed door ambassades.^{lxxix} Het belang van migratie in het buitenlandbeleid wordt alleen al duidelijk door het feit dat in 2019 ongeveer een derde van de Nederlandse medewerkers in het buitenland zich hiermee bezighoudt.^{lxxx}

Actoren in het grensexternaliseringsbeleid

Onder een spannend muziekje wordt Majoor Wouter van de Koninklijke Marechaussee (KMar) geïntroduceerd terwijl hij in de auto op weg is naar de trainingsbasis in Niger.^{lxxxii} De hele introductie van het filmpje ziet er uit als een actiefilm – inclusief digitale letters die de locatie en tijd aangeven. In het filmpje legt Majoor Wouter uit hoe hij training geeft aan grenswachten omdat deze belangrijk zijn tegen “terrorisme, mensenhandel, mensensmokkel en georganiseerde misdaad.”

Hoewel het filmpje met zijn actiefilmesthetiek en -soundtrack een indruk van een oorlogssituatie probeert te creëren, gaat deze bijdrage officieel om een civiele missie: *EUCAP Sahel Niger*, waarbij Europese grenswachten training geven aan Nigerese autoriteiten. Een grote focus van de missie ligt op het bestrijden van irreguliere migratie - een ‘dreiging’ die in de missie wordt samengebracht met terrorisme en drugsmokkel. De KMar is niet de enige die, in opdracht van Nederland, grensbewaking probeert op te voeren in landen buiten Europa. Ook internationale organisaties als de *International Organisation for Migration* (IOM) en het *International Centre for Migration Policy Development* (ICMPD) voeren hiervoor projecten uit, die worden betaald door de Nederlandse overheid. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de verschillende instanties die voor en namens Nederland grenscontrole opvoeren in derde landen en waar het geld dat hiervoor gebruikt wordt vandaan komt.

Het grensexternaliseringsbeleid van de Nederlandse overheid is diffuus en verspreid over verschillende instanties doordat migratiebeleid in alle externe betrekkingen wordt meegenomen. Daardoor is het ook moeilijk vast te stellen hoeveel geld er precies vanuit Nederland wordt besteed aan versterken van migratiecontrole in landen in

Afrika en het Midden-Oosten. Ook is er weinig transparantie wat betreft geldstromen voor migratieprojecten vanuit Nederland; er is geen duidelijk punt waar al deze informatie wordt verzameld.^{lxxxiii} Het geld dat aan dit doel wordt besteed gaat meestal naar internationale organisaties zoals de IOM die voor de Nederlandse overheid projecten uitvoeren om grensbewaking in derde landen op te voeren. Dit kunnen zowel projecten zijn die de Nederlandse regering zelf formuleert en waarvoor het een uitvoerder voor zoekt, als projecten die door internationale organisaties zelf zijn bedacht en waar sponsoring voor wordt gezocht in hun zoektocht naar meer inkomsten.

Betrokken instanties Nederlandse overheid

De drie ministeries die verantwoordelijk zijn voor het versterken van grenzen in derde landen zijn het ministerie voor Buitenlandse Zaken, het ministerie van Veiligheid en Justitie en het ministerie van Defensie. Deze zijn allen op een andere manier betrokken bij het steeds verder militariseren van grenzen in Afrika, Oost-Europa en het Midden-Oosten. Buitenlandse Zaken is het belangrijkste ministerie voor het migratiebeleid in landen rondom de EU. Onder dit ministerie valt ontwikkelingssamenwerking, wat verschillende

projecten voor migratiecontrole in het buitenland bekostigt en waarvan het budget als drukmiddel kan worden gezet om derde landen mee te laten werken aan Nederlandse wensen. Ook vallen de ambassades, die decentraal projecten uitvoeren en bekostigen voor de opbouw van grensbeheercapaciteiten, onder dit ministerie. Zoals beschreven in het vorige hoofdstuk focussen deze zich steeds meer op belangrijke migratie-landen en werkt ongeveer een derde van het personeel aan migratiebeleid.

Het ministerie van Veiligheid en Justitie richt zich vooral op het terug- en overnamegedeelte van het externe migratiebeleid. Instanties die onder dit ministerie vallen, zoals de *Dienst Terugkeer en Vertrek* (DT&V), verantwoordelijk voor deportaties vanuit Nederland, en de *Immigratie- en Naturalisatiedienst* (IND), verantwoordelijk voor de asielaanvragen in Nederland, zijn zo betrokken bij migratiemissies in derde landen. Daarnaast is de Nationale Politie betrokken bij projecten buiten de EU om grenswachten op te leiden. Ook financieren het ministerie en de instanties die eronder vallen in dit kader capaciteitsopbouwprojecten voor migratiebeheer in derde landen welke zich vooral focussen op het tegengaan van documentfraude.

Tot slot is het ministerie van Defensie betrokken bij grensexternalisering wegens zijn rol in militaire of civiele missies tegen migratie in landen rondom de EU. Zo is de KMar betrokken bij civiele trainingsmissies van veiligheidsautoriteiten zoals *EUBAM Libië*, *EUCAP Sahel Niger* en *EUCAP Sahel Mali*. Ook draagt de marine bij aan militaire missies om irreguliere migratie tegen te gaan, zoals de *EUNAFAVOR MED Sophia* en de opvolger daarvan, *Operation Iriini*, missies op de zee tussen

Italië en Libië die mensensmokkel moet tegen gaan en de Libische kustwacht opleidt.

Geldstromen

Grensexternaliseringsprojecten worden gefinancierd door vele verschillende actoren van de Nederlandse overheid. Daardoor is het vrijwel onmogelijk vast te stellen hoeveel geld hier precies aan wordt uitgeven. Daarnaast draagt de Nederlandse regering bij aan Europese projecten en fondsen voor grensexternalisering. In de afgelopen twintig jaar is er steeds meer geld op beide niveaus vrijgekomen om migratie te stoppen voordat vluchtelingen de externe grenzen van de EU bereikt.

Op EU-niveau draagt Nederland zowel direct als indirect bij aan budgetten voor grensexternalisering. Deel van de projecten voor grensexternalisering worden bekostigd uit de Europese begroting zelf, waaraan Nederland ongeveer 5% bijdraagt en "daarmee een navenant deel aan de inzet (gefinancierd vanuit de EU-begroting) gericht op het adresseren van de migratiecrisis."^{lxxxiii} Daarnaast draagt de Nederlandse overheid direct bij aan EU-fondsen voor grensexternalisering zoals *EU Emergency Trust Fund for Africa* (EUTF), het *EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis* ('Madad' fonds) en de *EU Facility for Refugees in Turkey*.^{lxxxiv} Dit zijn fondsen waarmee de EU projecten voor opvang in de regio, het versterken van migratiecontrole, het creëren van lokale banenmogelijkheden en 'vrijwillige' terugkeer gefinancierd in derde landen subsidieert. Aan het EUTF, het belangrijkste fonds voor projecten in Afrika, draagt Nederland €29,4 miljoen bij vanuit Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking.^{lxxxv} Deze co-financieringen ook losse

projecten van het EUTF, waardoor er nog €3,2 miljoen naar het fonds gaat.^{lxxxvi} Voor het Madad fonds, dat vooral gericht is op opvang in de regio voor Syrische vluchtelingen in Libanon, Jordanië en Turkije, staat Nederland in totaal €8 miljoen af.^{lxxxvii} Aan de *EU Facility for Refugees in Turkey*, in het leven geroepen om de Turkijedeal te financieren, draagt Nederland €94,3 miljoen bij vanuit het budget voor opvang in de regio voor de eerste tranche.^{lxxxviii} Voor de tweede tranche bestaat de Nederlandse bijdrage uit €46,7 miljoen.^{lxxxix}

Ook draagt Nederland direct bij aan het *European Development Fund (EDF)* dat buiten de EU begroting valt, in de periode van 2018 tot en met 2021 €936 miljoen.^{xc} Met dit fonds worden direct grensexternaliseringsprojecten bekostigd en worden ook andere fondsen zoals het EUTF vanuit de EU gefinancierd. Zo komt meer dan 80% van het budget van het EUTF uit het EDF en andere Europese ontwikkelings- en humanitaire hulp fondsen.^{xcii}

Op nationaal niveau worden projecten vooral door het ministerie van Buitenlandse Zaken gefinancierd. Een deel van de geldstromen van het ministerie wordt decentraal beheerd door ambassades, het andere deel vanuit het ministerie zelf – waarbij geld vervolgens weer onder verschillende departementen wordt onderverdeeld.^{xciii} Hoeveel geld er precies door ambassades wordt uitgegeven is vaak onduidelijk aangezien ambassades hun begroting niet delen. Projecten worden vooral vanuit Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, dat onder Buitenlandse Zaken valt, gefinancierd uit het fonds voor Ontwikkeling en Migratie. Voor projecten voor grenscontrole komt steeds meer geld vrij: waar in 2009 nog maar €2,3 miljoen naar

migratiemanagement gaat, is dit in 2018 verdriedubbeld naar €6 miljoen.^{xciii} Het budget voor migratie gerelateerde ontwikkelings-samenwerking stijgt razendsnel: terwijl hier in 2009 nog maar €9 miljoen voor wordt uitgetrokken, wordt dit bedrag na het aantreden van Rutte-III in 2018 verhoogd naar €229,8 miljoen.^{xciv} In 2019 en 2020 wordt er respectievelijk €172 miljoen en €162 miljoen aan uitgegeven.^{xcv} Daarnaast wordt van het budget van Buitenlandse Zaken ook het Stabiliteitsfonds gebruikt voor migratieprojecten. Het Stabiliteitsfonds is een fonds voor vredesopbouw en conflictpreventie dat zowel uit middelen van de ontwikkelingsbegroting als budget voor het brede buitenlands beleid bestaat.^{xcvi} De bijdrage aan het Madad fonds wordt bekostigd uit deze geldstroom.^{xcvii}

Hiernaast wordt ook vanuit het ministerie van Veiligheid en Justitie en verschillende instanties die hieronder vallen, zoals de *Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V)*, geld gegeven aan capaciteitsopbouwprojecten voor grensbewaking. Ook vallen de kosten voor het uitzenden van politieagenten voor migratiemissies in derde landen onder deze begroting. Tenslotte maakt het ministerie van Defensie kosten voor uitzendingen van personeel naar capaciteitsopbouwmissies, zoals de *EUBAM Libië* en de *EUCAP Sahel Niger*. De precieze kosten hiervan zijn niet duidelijk omdat deze in de begroting niet nader gespecificeerd worden, behalve dat deze onder de €2,5 miljoen blijven.^{xcviii} Andere ministeries, zoals het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, geven ook geld uit aan migratieprojecten, maar dit zijn geen projecten voor grensbewaking.

Koninklijke Marechaussee (KMar)

Voor het opleiden en versterken van grenswachten in derde landen wordt vaak de Koninklijke Marechaussee (KMar) ingeschakeld. Deze militaire politie is onderdeel van Defensie en verantwoordelijk voor grensbewaking voor Nederland, zowel van de nationale grenzen als de Europese grenzen. Zo levert de KMar een personele bijdrage aan het *European Border and Coast Guard Agency* (Frontex) en is de KMar gestationeerd op vliegvelden en andere belangrijke grensposten van Nederland zoals Hoek van Holland. In het kader van deze taak is de KMar ook betrokken bij migratiemissies in derde landen en wordt militaire politie van Nederland betrokken bij het 'bestrijden van irreguliere migratie' in het buitenland. Hetzelfde geldt voor de marine.

Met betrekking tot de inzet buiten Europa levert de KMar officieren om grenswachten op te leiden en als beleidsmedewerker van trainingsmissies te werken. De KMar is betrokken bij het opleiden van de Libische kustwacht via EUBAM Libië, een capaciteitsopbouwmissie voor migratiemanagementautoriteiten in Libië waar in het volgende hoofdstuk meer over geschreven staat. Daarnaast doet de KMar hetzelfde soort werk bij Nigerese en Malinese grenswachten via de EU missies *EUCAP Sahel Niger*, *EUCAP Sahel Mali* en *EUTM Mali*. Tot slot helpt de KMar ook bij het trainen van de *Lebanese Armed Forces* (LAF) voor grensbewaking, in samenwerking met de Nationale Politie.

Bovendien heeft de KMar zogenaamde 'politieverbindingsofficieren' in derde landen gestationeerd. Deze werken vanuit de ambassade, hebben een diplomatieke status en zijn bedoeld om samenwerking met politionele autoriteiten in het land te verbeteren.^{xcix} Een deel van deze

officieren houdt zich bezig met het tegengaan van irreguliere migratie en mensensmokkel. Zo zijn er in Algerije, Tunesië en Nigeria verbindingsofficieren die werken aan het migratiebeleid en het opbouwen van netwerken voor dit beleid.^c

Internationale actoren

Om projecten voor grensexternalisering uit te voeren financiert de Nederlandse overheid vaak internationale organisaties die projecten uitvoeren om grenscontroles op te schroeven. Dit zijn meestal organisaties die voor hun inkomsten afhankelijk zijn van donoren en zich als neutrale spelers in het veld presenteren. Beschrijvingen van projecten staan vaak vol met goede woorden over het beschermen van mensenrechten en het opkomen voor kwetsbare vluchtelingen. In de praktijk voeren deze organisaties echter vooral de wensen van EU-lidstaten uit in het kader van het tegenhouden van vluchtelingen in derde landen middels het opwerpen van sterkere grenzen. Hierbij wordt vaak samengewerkt met mensenrechtenschenders en staan de belangen en noden van vluchtelingen niet op de eerste plek, ondanks de ogenschijnlijk positieve manier waarop projecten worden gepresenteerd.

International Organisation for Migration (IOM)

De *International Organisation for Migration* (IOM) is een intergouvernementele organisatie die inzet op "ordelijk en humaan migratiemanagement".^{ci} Oorspronkelijk is de organisatie in 1951 opgericht om migratie uit Europa te organiseren toen 'overbevolking' als een probleem voor de economie werd gezien.^{cii} Hierdoor vreesden de Verenigde-Staten en West-Europese mogendheden dat dat dit de dreiging van een communistische revolutie zou kunnen ver-

sterken.^{ciii} Omdat de organisatie onderdeel was van de Koude-Oorlogspolitiek en de Verenigde Staten de organisatie buiten de invloedssfeer van de Sovjet-Unie wilde houden, is de IOM nooit onderdeel van de Verenigde Naties geworden.^{civ} Nadat het probleem van overbevolking is 'opgelost' verliest de IOM grotendeels zijn relevantie en lijdt het een kwijnend bestaan. Rond de eeuwenwisseling met de opkomst van populistische partijen en anti-migratie-sentimenten wordt de IOM weer een belangrijke organisatie wanneer deze zich herprofileert als organisatie om irreguliere migratie tegen te gaan.^{cv} De organisatie gaat steeds meer geld verdienen: in 2018 is de omzet van de IOM \$1,87 miljard en werken er 13.844 mensen voor de organisatie.^{cvi} Het is daarmee een van de grootste spelers op het gebied van migratiemanagement wereldwijd.

De IOM is sinds 2016 een 'aan de VN gelieerde organisatie' maar eigenlijk een particuliere ondernemer die voor zijn budget afhankelijk is van het uitvoeren van projecten voor lidstaten. Alhoewel de slogan van de organisatie "managing migration for the benefit of all" is en de organisatie ook voor humanitaire organisaties belangrijke projecten doet, bestaan de activiteiten van de IOM daardoor toch vooral uit het implementeren van EU-migratie beleid. Door de ontstaansgeschiedenis van de IOM en de focus op de brede container van 'migratie' is de IOM ook niet aan mensenrechtenverdragen gebonden. De organisatie levert dan ook nooit kritiek op lidstaten en voert elk project uit – waardoor het een verkozen partner is boven de UNHCR.^{cvii} Wanneer er nieuwe kansen ontstaan voor inkomsten op een bepaalde plek, opent het IOM een kantoor, als lokale kantoren niet genoeg

opbrengen worden ze weer gesloten.^{cviii} Altijd op zoek naar meer inkomsten neemt de organisatie ook een proactieve houding aan, waarbij zij zelf 'problemen' identificeert, projecten formuleert en donoren zoekt.^{cix} De IOM heeft zo een grote invloed op het globale migratiebeleid – een macht die wordt versterkt door het feit dat de organisatie een belangrijke onderzoeksorganisatie en adviseur is voor migratiemanagement en zo normen over wat 'goed' migratiemanagement is definieert^{cx}

De IOM voert projecten voor 'vrijwillige' terugkeer uit, ondersteunt landen met capaciteitsopbouw van grenscontrole, biedt humanitaire noodhulp en geeft advies voor strengere migratiewetgeving. De 'vrijwillige' terugkeerprojecten worden al langere tijd bekritiseerd omdat de mate van vrijwilligheid door organisaties als *Amnesty International* bevestigd wordt en migranten die recht hadden op een vluchtelingenstatus teruggestuurd zijn via deze programma's.^{cxii} Zo heeft het Nederlandse kantoor van de IOM bijvoorbeeld een 'vrijwillig terugkeer'-project voor migranten uit de zuidelijke Kaukasus uitgevoerd. Voor dit project werd er per categorie migrant ('uitgeprocedeerd', in asielprocedure, statushouder) een andere som geld beloofd in ruil voor terugkeer naar het herkomstland. Het hoogste bedrag dat werd toegekend was hierbij voor vluchtelingen die nog in een asielprocedure zaten of al een vluchtelingenstatus hadden gekregen. Hieruit blijkt dat het IOM niet enkel 'irreguliere migranten' wil laten terugkeren, maar ook juridisch erkende vluchtelingen probeert te stimuleren om terug te gaan naar het land waaruit ze gevlucht zijn.^{cxiii} *Human Rights Watch* (HRW) heeft op de rol van de IOM bij detentie gewezen. Zo helpt de IOM met vasthouden van migranten door Australië in detentiecentra op de eilanden in

de Grote Oceaan en ondersteunt de organisatie detentiecentra in Libië.^{cxiii} Ook de projecten voor het opbouwen van grensbeheer leiden vaak tot kritiek omdat er wordt samengewerkt met omstreden partners - zoals duidelijk zal worden in het volgende hoofdstuk.

Nederland financiert verschillende projecten voor capaciteitsopbouw in derde landen van het IOM die in het volgende hoofdstuk besproken zullen worden. Vooral sinds 2016, nadat de Nederlandse regering afspraken heeft gemaakt met de IOM voor een nauwere samenwerking,

neemt het aantal projecten dat het IOM voor Nederland uitvoert toe.^{cxiv} Zoals in de tabel valt te zien zijn er vele projecten van de IOM gefinancierd door Nederland. Volgens de website over ontwikkelingssamenwerking uitgaven van Nederland heeft de overheid €193,89 miljoen aan ontwikkelingshulp uitgegeven aan projecten van de IOM tot en met 2020.^{cxv} Hiermee worden wonderbaarlijk genoeg ook projecten voor vrijwillige terugkeer uit Nederland naar het land van herkomst gefinancierd.

Naam project	Duur	Subsidie	Beschrijving	Land
Capacity building project for the Libyan Coast Guard	2016-2017	€1.500.000,-	Trainen Libische kustwacht, donatie grensbewakingmateriaal, verbeteren aanlegplaatsen en verbeteren situatie detentiecentra	Libië
DSH IOM AVRR Libya	2016-2018	€1.790.000,-	Gestrande migranten in Libië terugsturen naar land van herkomst en helpen bij 'reïntegratie' in maatschappij	Libië
Terugkeer en herintegratie gestrande migranten Libië	2017	€12.500.000,-	Gestrande migranten in Libië terugsturen naar land van herkomst en helpen bij 'reïntegratie' in maatschappij	Libië
DSH-MIGRANTS AS MESSENGERS AND CHANGEMAKERS	2017-2018	€1.240.000,-	Bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen	Libië
Combat trafficking of persons in Egypt	2017-2020	€1.290.000,-	Data-analyse migratiestromen, trainen rechter en aanklagers en bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen	Egypte
ARISE Tunesia	2018-2022	€50.000,-	Bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen	Tunesië
PROTECT North Africa / AVRR Regionaal	2017-2019	€4.510.000,-	Vrijwillige terugkeer en herintegratie programma voor gestrande migranten in Tunesië, Algerije en Egypte	Tunesië, Algerije, Egypte
AVRR Marokko	2012-2014	€200.000,-	Vrijwillige terugkeer en herintegratie voor in Marokko gestrande migranten	Marokko
DSH IOM AVRR Marokko 2016-2018	2016-2018	€748.216,-	Vrijwillige terugkeer en herintegratie voor in Marokko gestrande migranten	Marokko
Protect II	2019-2021	€9.700.000,-	Vrijwillige terugkeer en herintegratie programma voor gestrande migranten in Noord-Afrika	Noord-Afrika
Migrant Rescue and Assistance in Agadeze (MIRAA)	2017-2021	€16.500.000,-	Uitvoeren van reddingsoperaties in de noordelijke regio van Niger, ondersteunen van transit centres, capaciteitsopbouw migratie management door verzamelen van data over migratie, bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen door middel van 'community mobilizers'	Niger
NIS TSI-1	2017-2018	€1.200.000,-	Capaciteitsopbouw van de Nigerian Immigration Service (NIS) door middel van trainingen en trainer to trainers programma's	Nigeria
Migrants as Messengers Phase 2	2019-2022	€18.830.000,-	Bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen	Zuidelijke Sahara
Personnel Training and Resource Centre (PTRC)	2018	onbekend	Bouw trainings centrum voor Nigerian Immigration Services (NIS) voor grensbewaking	Nigeria
NIS - TSI - Phase II	2020-2024	€2.250.000,-	Capaciteitsopbouw van de Nigerian Immigration Service (NIS) en National Agency for the Prohibition of Trafficking in Persons (NAPTIP) door middel van trainingen	Nigeria
Trusted Sources	2019-2021	€4.090.000,-	Bewustwordingscampagne om irreguliere migratie te ontmoedigen en capaciteitsopbouw preventie uitbuiting door trainingen	Nigeria
Uitbreiding IOM-DTM Tsjaad	2018-2020	€1.030.000,-	Versterken Displacement Tracking Monitor door opzetten flow monitoring points bij de grens van Niger, hervatten verzamelen info aan grens Centraal-Afrikaanse Republiek, verbeteren data-analyse wat betreft mensensmokkel	Tsjaad
DSH IOM ETHIOPIE	2016-2018	€1.000.000,-	Bijdrage leveren aan Ethiopische overheid en andere belangenhouders om irreguliere migratie, secundaire migratie en mensensmokkel tegen te gaan	Ethiopië
CBMM IN SOMALIA	2015-2017	€818.657,-	Capaciteitsopbouw migratiemanagement autoriteiten Somalië	Somalië
African Capacity Building Centre	2009	€211.371,-	Opbouw regionaal trainingcentrum voor grensbewaking Tanzania	Tanzania
Enhancing Migration Management in African States through Capacity Building on Integrated Border Management and Countering Irregular Migration	2017-2018	€274.098,-	Trainen grenswachten Congo, Tanzania, Liberia en Somalië, donatie app voor paspoort controle, vernieuwen forensisch lab	Tanzania, Congo, Liberia en Somalië
IOM Bur Counter-Trafficking 2019-2022	2019-2022	€3.520.000,-	Versterken samenwerking migratieautoriteiten Burundi en capaciteitsopbouw veiligheidsdiensten tegen mensensmokkel	Burundi
IOM COUNTER TRAFFICKING IN PERSONS	2017-2018	€531.000,-	Capaciteitsopbouw migratieautoriteiten voor tegengaan mensensmokkel	Burundi

Overzicht financiering Nederland projecten IOM

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)

Een andere belangrijke partner voor Nederland voor het uitvoeren van grensexternaliseringsprojecten is het *International Centre for Migration Policy Development* (ICMPD). Het ICMPD is een semi-overheidsorganisatie die in 1993 is opgericht door Zwitserland en Oostenrijk en die zich richt op migratiebeheer in en rondom Europa.^{cxvi} De organisatie ontwikkelt migratiebeleid, voert projecten voor het opbouwen van grensbewakingscapaciteit uit en biedt ondersteuning bij migratiedialogen zoals het Boedapest proces en het Khartoem proces. Sinds de oprichting in 1993 is de organisatie een steeds belangrijker speler geworden op het veld van migratiemanagement, die inspeelt op de steeds grotere markt voor het tegenhouden van vluchtelingen. Tegenwoordig werken er meer dan 250 mensen voor de

organisatie en zijn er achttien staten lid van het ICMPD. In 2019 voerde het ICMPD 75 migratiegerelateerde projecten uit waarvoor het €250 miljoen aan subsidie ontving.^{cxvii} In 2016 was dit nog de helft, €124 miljoen.^{cxviii} Het ICMPD heeft dezelfde financieringsstructuur als de IOM en is eveneens niet gebonden aan mensenrechtenverdragen en voert daarmee vooral door de EU gewenst beleid uit. Het grootste deel van de subsidies komt van de EU, in 2018 is dit 85%, maar ook niet-lidstaten zoals Nederland financieren zelfstandig projecten van het ICMPD (zoals te zien in de tabel) die in het volgende hoofdstuk besproken zullen worden.^{cxix} Ook levert Nederland regelmatig 'experts' voor trainingen van het ICMPD. Het ICMPD neemt als 'onafhankelijk' beleidsadviseur een problematische positie in omdat het in sterke mate het migratiebeleid de richting van strengere grensbewaking instuurt dat

Naam project	Duur	Subsidie	Beschrijving	Landen
Fostering Migration Cooperation in the Silk Routes Region	2011-2013	€100.000,-	Versterken van migratiemanagement van de autoriteiten door middel van trainingen, beleidsadvies en versterken van migratie data management.	Afghanistan, Irak, Pakistan, Iran en Bangladesh
Silk Routes Partnership Project	2014-2017	€300.000,-	Versterken van samenwerking op migratiecontrole tussen verschillende landen in	Afghanistan, Irak en Pakistan
Enhanced Capability for Integrated Border Management in Lebanon – Phase II (IBM Lebanon)	2016-2018	onbekend	De Lebanese Armed Forces (LAF) ondersteunen bij het implementeren van het Integrated Border Management beleid door geven van training en grensbewakingsmateriaal.	Libanon
Netherlands' Assistance to Lebanese Border Agencies (IBM)	2019-2021	onbekend	Ondersteunen van de opbouw van het Central Training Centre (CTC) voor de Lebanese Armed Forces (LAF) door middel van training en materiaal donaties.	Libanon
Reintegration Support to Azerbaijani Returnees (RESTART) project	2019-2020	onbekend	Project als onderdeel van de getekende terugkeer overeenkomst met de EU waarbij overheidsfunctionarissen worden geholpen met de 'reintegratie' van gedepoteerde migranten.	Azerbeidjan
Integrated Border Management (IBM) in Jordan	2019-2023	onbekend	Ondersteunen bij het ontwikkelen van een geïntegreerde benadering naar grensbewaking, versterken van de capaciteit om transnationale criminaliteit tegen te gaan en handel te bevorderen in samenwerking met het UNODC	Jordanië
ICMPD Niger-Nigeria counter Trafficking	2021-2023	€1.590.000,-	Versterken samenwerking migratieautoriteiten Nigeria en Niger tegen mensensmokkel door middel van trainingen en het opzetten van een samenwerkingsmechanisme.	Niger, Nigeria

Overzicht financiering Nederland projecten ICMPD

financieel met name gunstig is voor de organisatie zelf.^{cxx}

Sinds 2018 is het Nederlandse kabinet Rutte-III met de procedure begonnen om lid te worden van het ICMPD met het ondertekenen van een *Declaration of Intent* voor lidmaatschap.^{cxxi} Het kabinet geeft aan dat ondanks de al vergaande samenwerking tussen Nederland en het ICMPD, het lidmaatschap nieuwe voordelen biedt. Dit komt vooral “door de mogelijkheid die het forum van het ICMPD biedt om de (dikwijls ook interne EU-) migratiedialoog te beïnvloeden.”^{cxxii} Door lid te worden van het ICMPD kan de Nederlandse regering namelijk via de stuurgroep invloed uitoefenen op het werkprogramma en beleidsmatige ontwikkelingen binnen de organisatie.^{cxxiii} Ook zullen Nederlandse belangen worden meegenomen in onderhandelingen.^{cxxiv} Zo kan Nederland meer invloed krijgen op de richting van het externe migratiebeleid en ook de agenda voor capaciteitsbouwprojecten mede bepalen.^{cxxv} Daarnaast denkt het kabinet dat het lidmaatschap voordelig is voor het doel van het kabinet om migratieovereenkomsten te sluiten, omdat de organisatie in dat kader over “veel goodwill” beschikt.^{cxxvi} De wet die zorgt voor de toetreding tot het ICMPD ligt sinds 23 december 2019 voor de Tweede Kamer ter goedkeuring.^{cxxvii}

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

De *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC) is een organisatie van de Verenigde Naties die zich richt op het bijstaan van de VN in het tegengaan van drugssmokkel, criminaliteit, terrorisme en corruptie. De organisatie werd in 1997 opgericht en zetelt in Wenen. Om haar taak uit te voeren focust de organisatie zich vooral op

het doen van onderzoek, het opstellen van internationale verdragen en het verlenen van steun en advies aan lidstaten. Doordat (irreguliere) migratie in de politiek steeds meer verbonden wordt met criminaliteit, mensensmokkel en mensenhandel, voert de organisatie nu ook projecten uit voor het bestrijden van irreguliere migratie. Dit toont aan hoe migratie in de laatste twintig jaar steeds meer als veiligheidsbedreiging wordt gezien in plaats van als een humanitaire nood. Hierbij houdt het volgens de eigen persberichten en website een sterke focus op mensenrechten. Zo heeft de UNODC een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de nieuwe migratiewetgeving in Niger uit 2015 – een wetgeving die grote gevolgen heeft gehad voor de lokale bevolking en vluchtelingen, zoals nader besproken in hoofdstuk drie.^{cxxviii}

De UNODC heeft in Ivoorkust, Mali, Niger, Gambia en Senegal het capaciteitsopbouw project *Protection for Migrants: Justice, Human Rights and Migrant Smuggling*, ook bekend als het PROMIS project, opgezet. Nederland financiert het project en zit daardoor ook in de stuurgroep.^{cxxix} Onderdeel van het project is het opstellen van wetgeving tegen mensensmokkel in deze landen. Hierdoor zijn migratiewetten in Mali en Senegal aangepast. Hetzelfde wordt gedaan in Gambia.^{cxxx} Op deze manier wordt wetgeving aangepast aan Europese wensen voor migratiebeleid met geld van Nederland. Daarnaast wordt er data verzameld over migratiestromen in Mali en Niger, met het doel om grensautoriteiten te adviseren over het tegengaan van migratie. Ook worden grenswachten en politie, die actief zijn in Burkina Faso, Mali en Niger, getraind.^{cxxxi} Het PROMIS project is slechts een van de vele projecten die met geld of hulp van Nederland wordt uitgevoerd om

migratiemanagement in derde landen te versterken: in het volgende hoofdstuk worden de projecten waar Nederland bij betrokken is per regio besproken.

Grensbewakingsprojecten buiten Europa

Sinds het aantreden van kabinet Rutte-II en het begin van de 'vluchtelingen crisis', financiert en voert de Nederlandse regering steeds meer projecten in derde landen uit om grensbewaking te versterken. Met het aantreden van het kabinet Rutte-III komt de focus vooral te liggen op het Midden-Oosten, Noord-Afrika, de Sahel en de Hoorn van Afrika.

Deze inspanningen bestaan vaak uit verschillende projecten, waarbij verschillende middelen en instanties vanuit Nederland worden ingezet. Zo wil Nederland migratie al stoppen voordat deze de grens van de EU kan bereiken. Om dit te bewerkstelligen, werkt Nederland samen met omstreken partners. Bovendien worden de belangen van de EU hierbij voorop gesteld, ten koste van het welzijn van vluchtelingen en het waarborgen van mensenrechten.

Midden-Oosten

Het Midden-Oosten is voor Nederland belangrijk voor migratiesamenwerking omdat hier veel vluchtelingen uit de regio worden opgevangen, zoals Irakezen, Palestijnen en in het afgelopen decennium met name Syriërs. In Libanon worden naar schatting 1,5 tot 1,8 miljoen Syriërs opgevangen, op een totale bevolking van nog geen 5 miljoen.^{cxxxii} In de hele EU worden minder Syriërs opgevangen terwijl de Europese bevolking honderd keer groter is. Intussen zijn de grenzen met Syrië in Libanon afgesloten. Ook in Jordanië bevinden zich veel vluchtelingen: naar schatting is 1 op de 15 inwoners een vluchteling in het land. Gezien Rutte-III zich focust op 'opvang in de regio', zijn Libanon, Irak en Jordanië de focuslanden geworden voor het buitenlandbeleid. Zo geeft de Nederlandse overheid alleen al in Libanon ongeveer €50 miljoen per jaar uit aan opvang in de

regio.^{cxxxiii} Migratiesamenwerking focust zich echter niet alleen op opvang in de regio.

Zijderoute landen

Projecten voor grenscontrole in het Midden-Oosten vinden vooral plaats in het kader van het Boedapest Proces. Dit is een regionale migratiedialoog voor Centraal- en Oost-Europa waar Nederland onderdeel van is. In 2010 zijn de zogenaamde Zijderoute-landen – Irak, Afghanistan, Pakistan, Syrië en Bangladesh - toegetreden tot dit proces.^{cxxxiv} Sinds het toetreden van de Zijderoute-landen, hebben deze landen een steeds bepalendere rol gekregen en ligt de focus van deze dialoog tegenwoordig grotendeels op deze regio.^{cxxxv} Het ICMPD faciliteert het Boedapest Proces voert dus ook vooral de projecten uit die via deze dialoog tot stand komen.

Het grootste project dat Nederland co-financiert is het *Silk Routes Partnership Project* (2014-2017) in Pakistan, Irak en Afghanistan. Dit project focust zich op het verbeteren van de samenwerking op grenscontrolegebied tussen deze drie landen. Als onderdeel wordt er training gegeven aan grenswachten, data verzameld over migratie en advies gegeven om strengere migratiewetgeving door te voeren.^{cxxxvi} Nederland draagt hier €300.000 aan bij en levert beleidsmakers die trainingen geven.^{cxxxvii}

Ook heeft Nederland het voorafgaande project gefinancierd met €100.000: *Fostering Migration Cooperation in the Silk Routes Region* (2001-2013).^{cxxxviii} Dit project heeft dezelfde activiteiten en doelen, maar focust zich ook op Bangladesh en Iran. In 2011 doneert Nederland ook software voor verificatie van reisdocumenten aan Irak voor diens inspanningen grensbewaking te verbeteren, mogelijk vindt dit plaats in het kader van het *Silk Routes Project*.^{cxxxix} Dit is het Nederlandse *EDISON Travel Documents System* waarmee echtheidskenmerken van reisdocumenten kunnen worden gecheckt aan de hand van een database van reisdocumenten uit 200 landen.

Libanon

Vooraf in Libanon worden veel projecten door Nederland gefinancierd. Nederland is partner en donor van de ICMPD projecten *Enhanced Capability for Integrated Border Management in Lebanon – Phase II* (IBM Lebanon) (2016-2018) en *Netherlands' Assistance to Lebanese Border Agencies* (IBM) (2019-2021).^{cxli} Beide projecten focussen zich op het versterken van grensbewaking in Libanon door middel van het trainen en adviseren van de *Lebanese Armed Forces* (LAF). Voor het eerste project, waar Nederland co-financier van is, wordt een grensbewakingsstrategie opgesteld en geïmplementeerd.

Het tweede project is door Nederland geformuleerd en richt zich op het ondersteunen van de opbouw van het *Central Training Centre* (CTC) voor grensbewaking. De KMar en de Nationale Politie worden ingezet om training te geven aan de LAF.^{cxlii} Daarnaast worden er ook 'infrastructuur en apparatuur'-donaties gedaan aan de LAF.^{cxliii} Het gaat hierbij om ambulances en trucks voor grensbewaking.^{cxliiii} De trucks betreffen

waarschijnlijk vijftien DAF trucks die ook in 2019 aan het Libanese leger zijn gegeven.^{cxliv} In de overdrachtsceremonie geeft de Nederlandse ambassadeur aan dat Nederland gecommitteerd is om militaire hulp te blijven geven aan het Libanese leger.^{cxlv}

Interne repressie door de LAF

Dezelfde LAF die door de KMar wordt opgeleid en materiaal donaties krijgt van Nederland, wordt al langere tijd bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties als *Human Rights Watch* (HRW) en Amnesty International. Wanneer de Libanese bevolking in 2019 de straat op gaat voor langdurige protesten tegen de regering gebruikt de LAF excessief geweld om de vreedzame protesten te onderdrukken. Er wordt geschoten op demonstranten, verklaringen worden onder dwang afgenomen en arrestanten worden afgevoerd naar geheime locaties en mishandeld.^{cxlvi} In 2020 komt de LAF wederom in opspraak. Na de explosie in de haven van Beiroet in augustus gaan duizenden mensen de straat op om te protesteren tegen de corruptie en het onvermogen van hun regering om met de crisis om te gaan. Tijdens de vreedzame protesten wordt erdoor de LAF met scherpe munitie en rubber kogels op de demonstranten geschoten, ook op zorg-medewerkers die aanwezig zijn voor eerste hulp.^{cxlvii} Daarnaast gebruikt de politie excessief veel traangas, ook op eerste hulp locaties.^{cxlviii}

Geweld tegen vluchtelingen

Ook is de LAF betrokken bij geweld tegen Syrische vluchtelingen. Sinds 2014 houdt de Jordaanse krijgsmacht Syrische vluchtelingen tegen bij de noordoostelijke grens van Jordanië, welke zich bevindt in een woestijngebied.^{cxlix} Hier zitten

tienduizenden Syrische vluchtelingen, gevlucht door oorlog, vast in erbarmelijke omstandigheden zonder de mogelijkheid om een veilige plek te bereiken. In 2016 ontzegt de Jordanese overheid zelfs humanitaire organisaties het recht om hulp te leveren aan de vluchtelingen die hier vast zitten, waardoor 70.000 vluchtelingen geen toegang meer hebben tot levensreddende hulp.^{cl} Ook worden sinds 2014 door Jordanië onrechtmatig Syrische vluchtelingen gedeporteerd naar Syrië.^{cli}

In 2017 kondigt het Libanese leger ontruiming aan van zelfgemaakte vluchtingenkampen in de Bekaa vallei. Deze ontruiming kunnen ongeveer 10.000 Syrische vluchtelingen dakloos maken.^{clii} HRW bekritiseert de beslissing: "As Lebanese leaders in Brussels tout Lebanon's humanitarian achievement and call for more aid, refugees here are living in fear of losing their homes."^{cliii} Ook uit de organisatie zijn angst dat de ontruiming gebruikt zullen worden om vluchtelingen op te pakken aangezien 60 tot 70% van de Syriërs in Libanon geen verblijfstatus heeft. In 2019 wordt duidelijk dat de angsten gegrond zijn: het leger sloopt de tenten van Syrische vluchtelingen en dwingt Syriërs, die semipermanente huizen hadden gebouwd, de betonnen muren en daken te vervangen met kwetsbaarder materiaal dat minder beschermend biedt.^{cliv} Ook begint de LAF informele tentenkampen binnen te vallen en vluchtelingen zonder de juiste verblijfspapieren voor korte tijd te arresteren.^{clv}

Mensenrechtenorganisaties zien deze acties als onderdeel van een bredere ontwikkeling, waarbij Libanon de druk op Syriërs om terug te keren naar hun eigen land opvoert. Dit gebeurt onder andere middels arrestaties, het sluiten van Syrische winkels, beperkingen zoals een

avondklok. Tevens werpt de Libanese overheid barrières op voor Syrische vluchtelingen voor toegang tot onderwijs, verblijfspapieren en werkvergunningen.^{clvi} In hetzelfde jaar implementeert de Libanese overheid ook een nieuw beleid om irreguliere migratie uit Syrië te stoppen en alle Syriërs die na 14 april dat jaar het land inkomen direct te deporteren.^{clvii} De druk die de overheid uitoefent op Syriërs is succesvol: Libanon schat dat in 2019 tussen de 55.000 en 90.000 vluchtelingen zijn teruggekeerd. Teruggekeerde Syriërs geven aan dat ze uit Libanon weggaan vanwege het brute beleid en de verslechterende omstandigheden, niet omdat ze denken dat hun land veilig is.^{clviii} Ze krijgen pijnlijk genoeg gelijk: in hetzelfde jaar wordt gerapporteerd dat minstens twintig teruggekeerde vluchtelingen zijn vermoord door troepen van het regime van Assad.^{clix}

Indirecte Nederlandse steun ontruimen vluchtelingen

Des te schrijnender is de Nederlandse bijdrage aan het CTC voor de LAF. Wanneer de LAF de ontruiming aankondigt in 2017 wordt dit gelegitimeerd met "veiligheidsredenen" wegens de aanwezigheid van de Rayak luchtbasis.^{clx} Het is deze basis die wordt omgebouwd tot het CTC, nadat er duizenden Syrische vluchtelingen in 2018 uit de regio zijn ontruimd.^{clxi} In dit licht is de geclaimde focus van het Nederlandse project op "gender sensitivity, environmental accountability and social responsibility" extra pijnlijk: de ontruiming van de kampen zijn gepaard gegaan met geweld, kinderen hebben school gemist door de inval en er is geen alternatief onderdak voorzien.^{clxii}

Noord-Afrika

Noord-Afrikaanse landen zijn een belangrijk aandachtspunt voor Nederlands migratiebeleid, gezien veel migranten vanaf deze regio de oversteek maken over de Middellandse Zee. Het belangrijkste land hiervoor is Libië: het merendeel van de grensbewakingsprojecten wordt uitgevoerd in dit politiek instabiele land. Er is al langer sprake van een Europese samenwerking met Libië om migratie te stoppen, maar Nederland raakt vooral betrokken na de val van het autoritaire regime van Ghaddafi in 2011, wanneer eerdere afspraken ineens storten. Het tweede belangrijke doorstroomband is Marokko. Nederland probeert al langere tijd migratieafspraken te maken gericht op terug- en overname met Marokko, maar deze samenwerking verloopt stroef.^{clxiii}

Libië

Sinds de uitbraak van grootschalige protesten tegen de dictator Ghaddafi in 2011 en zijn opvolgende afzetting is Libië in een burgeroorlog gestort. In reactie op het uitgebroken conflict heeft de VN een wapenembargo voor Libië ingesteld. Tegenwoordig strijden twee verschillende regeringen om de macht: aan de ene kant het *General National Congress* (GNC), dat door de VN wordt erkend en wordt gesteund door Turkije, en aan de andere kant Khalifa Belqasim Haftar, leider van het *Libyan National Army* (LNA), die steun krijgt van Rusland, Egypte en de Verenigde Arabische Emiraten. Daarnaast zijn er verschillende milities actief in het land die meestrijden om de macht. Er is dusdanig niet te spreken van één duidelijke regering. Toch werken de EU en Nederland samen met Libië en leveren zij grensbewakingsmateriaal en training aan het land – met grote kans dat deze worden gebruikt in het

Libische conflict en terecht komen bij gewapende milities.

EUBAM Libië

De Marechaussee levert een bijdrage aan de *EUBAM Libië* (2013-heden), een capaciteitsopbouwmissie vanuit Tunesië voor Libisch grensen- en migratiemanagement. Deze missie is door de EU in 2013 gestart, twee jaar nadat het regime van Ghaddafi was gevallen en de burgeroorlog uitbrak. De missie is al snel naar Tunesië verplaatst wegens veiligheidsredenen. De KMar helpt met deze missie door het geven van trainingen aan de Libische kustwacht en het ontwikkelen van een grensbewakingsbeleid.^{clxiv} Daarnaast verzorgt het *Expertisecentrum Identiteitsfraude en Documenten* (ECID) van de KMar documentfraudetrainingen aan medewerkers van grenscontroleautoriteiten in Libië.^{clxv} Het gaat om twee officieren voor trainingen in documentenfraude.^{clxvi}

Hoewel de missie als civiele missie voor het veiliger maken van Libische grenzen wordt gepresenteerd, is de missie zeer omstreden. Uit interne rapporten van de *EUBAM Libië* blijkt dat de missie zich richt op het opbouwen van "militaire expertise", iets wat het civiele karakter tegensprekt.^{clxvii} Ook blijkt uit deze documenten dat de EU op de hoogte is van de verschrikkelijke omstandigheden waarin vluchtelingen in detentiecentra verkeren maar vooral zorgen heeft over de reputatie van de EU in het geval dat dit publiek bekend zou worden.^{clxviii}

Het geweld van de Libische grens- en kustwacht

Het grootste probleem is echter dat de EU tijdens de missie samenwerkt met de Libische kustwacht en grenswacht, welke verantwoordelijk is voor grove mensenrechtenschendingen tegen vluchte-

lingen. De Libische kustwacht schiet op vluchtelingenboten, mishandelt en misbruikt vluchtelingen, en schiet evenals op reddingsboten van ngo's.^{clxix} Daarnaast zijn zowel de Libische kust- als grenswacht betrokken bij het tegenhouden en terughalen van vluchtelingenboten voor de EU. Door deze constructie kan de EU niet beschuldigd worden van illegale pushbacks, maar wordt mensen wel de kans ontnomen om te vluchten.^{clxx} Vluchtelingen die worden onderschept op zee komen in de gruwelijke detentiecentra in Libië terecht. Ook is het onduidelijk bij welke partij de Libische kustwacht en grenswacht precies behoort: verschillende strijdende machten claimen deze rol en het is duidelijk dat de kustwacht deels bestaat uit gewapende militie.^{clxxi}

Hedenkingsactie onzichtbare schipbreuk Libië

Operatie Sophia

Tussen 2016 en 2017 heeft Nederland een bijdrage geleverd aan de missie *EUNAVFOR MED Sophia* (2015-2020), een militaire EU-operatie op zee tussen Italië en Libië. Deze missie focust zich op het tegengaan van irreguliere migratie, het trainen van de Libische kustwacht en marine en het handhaven van het VN-wapenembargo. De missie is vernoemd naar een baby die op een Duits

marineschip werd geboren tijdens de operatie, om "de levens van de mensen die we redden te eren."^{clxxii} Wrange woorden in het kader van operatie Sophia: het is een van de heftigst bekritiseerde missies van de EU. *EUNAVFOR MED* is de eerste openlijk gemilitariseerde migratiemissie van de EU, die niet meer wordt gelabeld als 'civiel' maar als 'militair'. Reddingsoperaties zijn geen onderdeel van het takenpakket. Daarnaast is sinds 2016 de NAVO betrokken bij de operatie door logistieke ondersteuning en informatie te bieden met de missie *Operation Sea Guardian*, wat bijdraagt aan het gemilitariseerde karakter van operatie Sophia. Verder wordt ook via operatie Sophia de omstreden Libische kustwacht getraind en komen migranten die door de missie onderschept of teruggestuurd worden terecht in de gruwelijke detentiecentra in Libië.

Marine draagt bij aan 'strijd tegen illegale migratie'

Voor operatie Sophia stelde de Nederlandse marine in 2016 het transportschip Zr. Ms. Rotterdam beschikbaar als trainingsplatform voor de Libische kustwacht en marine.^{clxxiii} De trainingen worden verzorgd door andere EU-lidstaten, maar er zijn tweehonderd Nederlandse opvarenden aanwezig voor ondersteunende activiteiten.^{clxxiv} Voor de bijdrage aan operatie Sophia wordt €6 miljoen vrijgemaakt uit het *Budget Internationale Veiligheid* (BIV), een gezamenlijk instrument van verschillende ministeries dat door kabinet Rutte-II is opgezet.^{clxxv} Ook wordt een in 2017 een kleine bijdrage van €165.000 aan operatie Sophia gedaan.^{clxxvi}

Daarnaast levert de marine een bijdrage van vijf stafofficieren aan operatie Sophia.^{clxxvii} De operatie loopt uiteindelijk in maart 2020 af en

wordt vervangen door *EUNAVFOR Med Irini*. Dit is een vergelijkbare operatie waarbij de officiële hoofdtaak het handhaven van het VN-wapenembargo tegen Libië is, maar er nog steeds wordt gewerkt aan het tegengaan van irreguliere migratie.^{clxxxviii} In beleidsdocumenten wordt aangegeven dat de bijdrage van stafofficieren voor deze operatie waarschijnlijk wordt doorgezet en dat Nederland bereid is een vergelijkbare maritieme bijdrage als in 2016 te doen.^{clxxxix} Voor *EUNAVFOR MED Sophia* heeft Nederland overigens al een materiële bijdrage geleverd aan de eerdere operatie *Triton* tussen Italië en Libië. Dit was een Frontex missie die nog wel als 'civiel' werd bestempeld. Aan deze missie droeg Nederland een kustwachtvliegtuig en een marineschip bij.^{clxxx}

Poster actiedag Libiëdeal

Steun aan milities via het IOM

Met het IOM wordt tussen 2016 en 2017 ook samengewerkt voor capaciteitsopbouw van de Libische kustwacht. Nederland financiert dit project met €1,5 miljoen waarbij trainingen voor de kustwacht worden georganiseerd, reddingsactiemateriaal ("o.a. reddingsvesten en ver-

kijkers") worden gedoneerd en waarbij er gewerkt wordt aan de verbetering van aanlegplaatsen.^{clxxxxi}

Daarnaast 'verbetert' dit project 'de eerste opvang van migranten'. Hiermee worden de detentiecentra in Libië bedoeld, waar vluchtelingen in onmenselijke omstandigheden worden vastgehouden.^{clxxxii} Voor dit onderdeel wordt het *Department of Combatting Illegal Migration (DCIM)* getraind.^{clxxxiii} Het DCIM is verantwoordelijk voor het beheer van de officiële detentiecentra in Libië.

Een deel van de vluchtelingen die hier vast zitten is opgepakt in Libië zelf, maar het aantal mensen dat hier wordt opgesloten is vooral toegenomen sinds de strengere controle op zee. Hierdoor zijn de centra nog sterker overbevolkt geraakt en zijn de al slechte omstandigheden verder verslechterd.^{clxxxiv} Mensen zitten in deze detentiecentra dicht op elkaar opgesloten zonder toegang tot basisbehoeftes en medische zorg. Vluchtelingen worden hier arbitrair en voor onbepaalde tijd vastgehouden, waardoor weggkomen op een reguliere manier onmogelijk is.^{clxxxv} De meeste DCIM centra staan onder controle van lokale milities die geld verdienen aan het beheren van de detentiecentra.^{clxxxvi} Verschillende organisaties hebben verkrachtingen, martelingen, en executies in deze centra gerapporteerd.^{clxxxvii} Ook worden vluchtelingen tot slaaf gemaakt en verkocht, uitgebuit of afgeperst voor grote sommen geld.^{clxxxviii}

De Nederlandse regering geeft ook aan in een kamerbrief dat mensenrechten-schendingen zoals marteling en mishandeling plaatsvinden in deze centra, maar ziet dit niet als reden om de financiering van het IOM project stop te zetten.^{clxxxix} Wanneer in 2019 de interne strijd in Libië weer opleeft zitten 3.100 vluchtelingen vast in detentiecentra vlakbij conflictgebieden. Het

detentiecentrum in Tajoura wordt dit jaar twee keer gebombardeerd waarbij 53 personen omkomen.^{cxc} Ook komt er bericht dat vluchtelingen die in dit detentiecentrum vastzitten moeten helpen met het schoonmaken en opknappen van strijdmiddelen.^{cxc}

De 'oplossing' van Nederland en de EU

De oplossing om dit mensonterende systeem af te breken, dat met hulp van de EU is opgezet, ziet Nederland echter niet in het bieden van veilige en vrije toegangswegen naar de EU, zoals met hervestigingsprogramma's. In plaats daarvan zet Nederland in samenwerking met de IOM en UNHCR in op het deporteren van in Libië gestrande vluchtelingen naar het land van herkomst. De regering wil deze twee organisaties ook verantwoordelijk maken voor het beheren van de detentiecentra. Nederland financiert verschillende vrijwillige terugkeerprogramma's in Libië via de IOM. Zo draagt zij in 2017 €12,5 miljoen bij aan projecten voor vrijwillige terugkeer voor in Libië of andere Noord-Afrikaanse landen gestrande vluchtelingen.^{cxcii} Net als bij andere vrijwillige terugkeer programma's van de IOM wordt de mate van vrijwilligheid van deze programma's bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties: vaak is deelname aan deze programma's de enige manier om te ontsnappen uit de detentiecentra.^{cxciii}

De humanitaire detentiecentra van het UNHCR

Er is een kans voor vluchtelingen om mee te doen aan een UNHCR programma voor hervestiging naar de EU. Vluchtelingen die mee willen doen aan dit hervestigingsprogramma kunnen zich melden bij zogenaamde *Gathering and Departure Facilities* (GDF) die mede door Nederland zijn gefinan-

cierd.^{cxciv} Vanuit de GDF's worden ze overgebracht naar zogenaamde *Emergency Transfer Mechanism* (ETM) centra, sinds 2017 in Niger en sinds 2019 ook in Rwanda. Hier kunnen ze eventueel in aanmerking komen voor hervestiging naar de EU of terugkeren naar het land van herkomst.^{cxcv} De hervestiging naar Nederland blijkt in de praktijk echter miniem: in 2019 wordt bericht dat er sinds 2017 26 vluchtelingen naar Nederland zijn overgebracht, tegenover 3.303 vluchtelingen die vanuit Libië zijn geëvacueerd.^{cxcvi}

Ook in de GDF's is sprake van onmenselijke omstandigheden waar vluchtelingen dicht op elkaar gepakt zitten met slechte toegang tot basisbehoeftes. In 2019 rapporteert *The Guardian* dat uit interne documenten van de UNHCR blijkt dat de organisatie opzettelijk beleid voert om geen voedsel te geven zodat vluchtelingen weg zullen gaan.^{cxcvii} Onder deze groep vallen veel vluchtelingen die uit het gebombardeerde detentiecentra in Tajoura zijn gevlucht. De UNHCR geeft in interne documenten wel aan dat ze schoonmaak zullen blijven financieren na het stoppen met het voorzien van voedsel, deels om "the reputational risk of having deficient/broken toilets and showers" te voorkomen.^{cxcviii} Het doel is om de GDF niet meer als doorstroomcentrum te laten functioneren nadat iedereen weg is. Dezelfde documenten bespreken verschillende opties voor de toekomst, waaronder het scenario het DCIM te laten komen en met dwang iedereen te verhuizen naar een officieel detentiecentrum of het GDF zelf in een DCIM detentiecentrum om te zetten.^{cxcix} De GDF is het jaar daarvoor geopend en Nederland heeft in 2019 \$3,8 miljoen aan het UNHCR gegeven om de situatie van vluchtelingen in Libië te verbeteren.^{cc}

Tunesië

Sinds het aantreden van kabinet Rutte-III wordt er een steeds grotere focus gelegd op Tunesië, het buurland van Libië. Dit wordt als het stabiele land in de regio gezien door de EU waarmee goede afspraken kunnen worden gemaakt. Er worden werkbezoeken afgelegd door hoge ambtenaren naar Tunesië en er is een verbindingsofficier van de KMar actief op de ambassade in Tunesië die specifiek aan migratiebeleid werkt.^{cci} In 2018 wordt er een akkoord gesloten tussen Nederland en Tunesië met betrekking tot een samenwerking op het gebied van migratie.^{ccii}

Een nieuwe Turkijedeal?

Tunesië wekt vooral interesse van de EU en Nederland omdat het wordt gezien als een land dat potentieel als 'ontschepingsplatform' kan dienen. Dit in lijn met de Turkijedeal: het plan is om alle vluchtelingen die op de Middellandse Zee worden onderschept terug te sturen naar Tunesië vanuit waar ze eventueel zich kunnen opgeven voor hervestiging naar de EU: de asielprocedure wordt dus ook geëxternaliseerd. Het zou niet alleen om Tunesische migranten gaan maar om iedereen die in Tunesië 'veilig' is. Nederland is niet de enige die enthousiast is over dit plan: na het sluiten van de Turkijedeal stellen Angela Merkel en Hongaars minister-president Victor Orban hetzelfde voor.^{cciii}

Het plan is daarnaast ook niet nieuw: in de jaren 90' stellen Denemarken en Nederland voor om asielzoekers buiten Europa op te vangen.^{cciv} In 2004 stemt de Europese Raad in met het principe om ontvangstkampen voor asielzoekers in Noord-Afrika te creëren.^{ccv} Dat plan verdwijnt naar de achtergrond door weerstand en de verslechterde situatie in het noorden van Afrika. Hoewel deze

constructie in Australië wel wordt gebruikt, is dit voor de EU juridisch niet mogelijk. In 2012 heeft het Europese Hof van de Rechten van de Mens geoordeeld dat het Italiaanse beleid om onderschepte migranten terug te sturen naar Libië een overtreding van het principe van non-refoulement is, aangezien Italiaanse schepen als Italiaans grondgebied worden beschouwd.^{ccvi} Non-refoulement is het belangrijkste beginsel van het Vluchtelingenverdrag dat stelt dat het verboden is om vluchtelingen terug te sturen naar een land waar zij vervolging te vrezen hebben vanwege ras, godsdienst of politieke overtuiging, of voor het behoren tot een bepaalde groep.

De Tunesische overheid geeft echter aan niet mee te willen werken aan een dergelijk plan.^{ccvii} Het plan zou bovendien vereisen dat Tunesië, net als Turkije, als veilig derde land zou worden erkend. Tunesië heeft te maken met een strijd tegen terrorisme. Het land verleent geen juridische bescherming aan vluchtelingen vanwege het ontbreken van asielrecht en heeft vluchtelingen illegaal teruggestuurd naar Libië.^{ccviii}

Nederland was hiervoor al actief in Tunesië vanwege *EUBAM Libië*, dat vanuit Tunesië wordt uitgevoerd. Sinds 2019 geeft de KMar echter ook trainingen aan Tunesische migratieambtenaren zoals de douane, militaire politie, veiligheidsdiensten van luchthavens en de grenspolitie.^{ccix} Deze geven zij trainingen in het herkennen van documentenfraude "om illegale migranten te weren".^{ccx} Tot slot heeft de Nederlandse overheid een onderzoek naar migratiedrijfveren en -patronen in Tunesië en een informatiecampaagne van de IOM om vluchtelingen te ontmoedigen te migreren gefinancierd.^{ccxi}

Sahel

De Sahel begint van steeds groter belang te worden naarmate de focus van het beleid van de EU zich steeds verder naar het zuiden verplaatst. Veel migranten verplaatsten zich door de Sahel om in landen in het noorden van Afrika aan te komen zoals Marokko, Algerije en Libië. Agadez, een stad in het noorden van Niger, is een van de belangrijkste migratiehubs waar vele migranten doorheen trekken op hun weg naar het noorden. Deze belangrijke positie van Agadez komt door het feit dat Niger, net als vele andere landen in de Sahel, lid is van de *Economic Community of West-African States* (ECOWAS). Inwoners van lidstaten van de ECOWAS kunnen go dagen visa vrij reizen door andere lidstaten om seizoensarbeid mogelijk te maken. Gezien Niger een van de noordelijkste lidstaten is, betekent dit in de praktijk dat burgers uit de ECOWAS regio vrij naar de Libische en Algerijnse grens kunnen reizen. Niger is dan ook een van de landen waarmee het meest intensief wordt samengewerkt door de EU en EU-lidstaten. Door de inspanningen van de EU wordt de vrijheid van beweging die de ECOWAS biedt steeds meer onder druk gezet.

Conflict in de Sahel

De Sahelregio wordt tegelijkertijd steeds meer gekenmerkt door instabiliteit met verschillende terroristische groeperingen die actief zijn in de regio zoals de *Boko Haram*, *Group for the Support of Islam and Muslims* (GSIM) en de *Islamitische Staat*. Mali is hierbij het meest instabiele land in de regio waar sinds 2012 een intern conflict opleeft. De Touareg, een bevolkingsgroep die in het noorden van Mali leeft, hebben al vaker gestreden voor autonomie van het noorden. Ten tijde van de

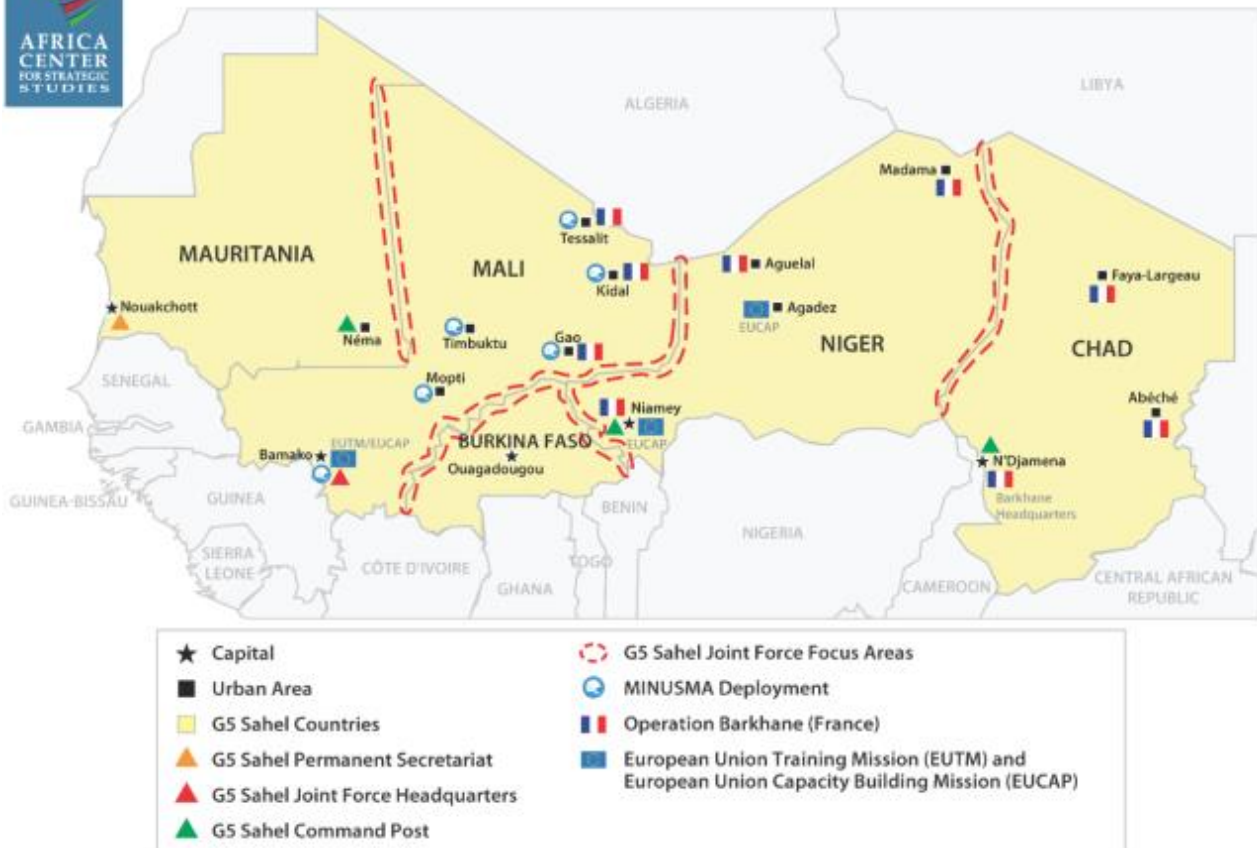
val Ghadaffi in Libië heeft een deel van deze groep aan de zijde Ghadaffi meegevochten. Hierdoor zijn veel wapens, ook geëxporteerd uit Europa, vanuit Libië Mali binnen gekomen.^{ccxii} In 2011 leeft de opstand van de Touareg in het noorden hier mede door op, waarna Frankrijk Mali binnen valt om de opstand te onderdrukken. Een jaar later heeft het machtige leger een coup gepleegd tegen de toenmalige regering. Tegelijkertijd winnen verschillende terroristische groepering aan terrein door de opleving van het conflict, en verspreiden zij zich ook naar Burkina Faso en Niger. Met de Touaregs wordt in 2015 een vredesakkoord gesloten, maar de implementatie hiervan gaat langzaam en andere groeperingen in het land vechten verder. In 2020 pleegt het leger wederom een coup en wordt er wederom een president afgezet.

MINUSMA en EUTM Mali

Na de militaire interventie van Frankrijk in 2012 in Mali wordt de VN *Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali* (MINUSMA) opgericht. Het Nederlandse leger levert voor deze missie 450 tot 250 militairen tussen 2014 en 2019.^{ccxiii} Hierna levert Defensie een kleine bijdrage van stafofficieren.^{ccxiv} Deze VN missie is vooral gericht op stabiliteit brengen in Mali maar in kamerbrieven wordt "de dreiging van irreguliere migratie" genoemd als een reden waarom de Sahel belangrijk is voor Nederland.^{ccxv} Eind 2020 kondigt Nederland aan de missie met een C-130-transportvliegtuig en 70 tot 130 militairen weer meer te gaan ondersteunen.^{ccxvi}

Ook levert Nederland een personele bijdrage van vijf militairen aan de EU-missie *EUTM Mali* (2013-heden). Deze missie traint het Malinese

REGIONAL SECURITY RESPONSES IN THE SAHEL

© Africa Center for Strategic Studies

leger en adviseert de G5-Sahel troepenmacht.^{ccxvii}

Deze troepenmacht werkt ook samen met MINUSMA.

G5 Sahel

In de context van het conflict in Mali wordt in 2014 de G5 opgericht. De G5 Sahel is een regionale samenwerking en coördinatieplatform van Burkina Faso, Mali, Tsjad, Niger en Mauritanië op "het gebied van veiligheid, economische ontwikkeling en goed bestuur".^{ccxviii} Bij de oprichting heeft Nederland geld bijgedragen voor capaciteitsopbouw van het voorzitterschap van de G5.^{ccxix}

In 2017 is als onderdeel hiervan een gezamenlijke troepenmacht door de G5 opgezet die zich focust op grensoverschrijdende zaken; het stoppen van mensensmokkel is een belangrijk

doel.^{ccxx} De troepenmacht bestaat uit troepen van de G5 landen die in het eigen land zijn gelegerd. De troepen van de vijf landen werken samen en mogen tot vijftig kilometer over de grens van hun eigen land opereren. Vooral het grensgebied tussen Mali, Niger en Burkina Faso is een belangrijke focus van de troepenmacht. De troepenmacht werkt samen met de VN-missie MINUSMA en krijgt €800 miljoen van het EUTF tussen 2014 en 2020.^{ccxxi} Nederland levert een financiële bijdrage van €5 miljoen aan het operationaliseren van de troepenmacht.^{ccxxii} De Nederlandse verbindingsofficieren in Dakar en Tunis moeten ook de regionale samenwerking van de G5 bevorderen.^{ccxxiii}

Verdwijningen, moord en marteling door G5 veiligheidstroepen

Dezelfde veiligheidstroepen die door de EU en Nederland via de G5 worden gefinancierd en ondersteund zijn schuldig aan mensenrechtenschendingen. Deze vinden deels plaats in de grensregio van Niger, Burkina Faso en Mali. *Human Rights Watch* brengt in 2020 een rapport uit waaruit duidelijk wordt dat veiligheidstroepen van Burkina Faso betrokken zijn in massale buitengerechtigde executies bij Djibo, een stad dicht bij de grens van Mali. Hier zijn tussen 2019 en 2020 lichamen van zeker 180 burgers gevonden. Na onderzoek lijken deze te zijn geëxecuteerd en achtergelaten door nationale veiligheidstroepen.^{ccxxiv} De veiligheidstroepen van Niger zijn ook niet vrij van mensenrechtenschendingen: in 2020 rapporteert Amnesty International dat zeker meer dan 100 mensen in de grensregio met Niger en Mali zijn gearresteerd en met gebruik van geweld zijn verdwenen.^{ccxxv}

Veiligheidstroepen uit Mali zijn in 2017 beschuldigd van het uitvoeren van buitengerechtigde executies, gedwongen verdwijningen, marteling en willekeurige arrestaties van mannen die werden beschuldigd van het ondersteunen van terroristische gewapende groepen.^{ccxxvi} In het eerste kwartaal van 2020 worden 101 buitengerechtigde executies, 32 verdwijningen en 32 martelingszaken door Malinese veiligheidstroepen gerapporteerd door de VN-missie MINUSMA.^{ccxxvii}

Eenzijdige focus opbouw veiligheidstroepen Mali

De stromen geld die naar de veiligheidstroepen van Mali gaat zijn enorm. De militaire steun die Mali ontvangt van de VN, de EU en Frankrijk zou 75% van het gehele Malinese overheidsbudget

zijn.^{ccxxviii} Dit terwijl er al een ruime 20% van het Malinese overheidsbudget naar het leger gaat en er niet genoeg geld is voor belangrijke overheidstaken als gezondheidszorg en onderwijs.^{ccxxix} De primaire taken van de overheid zijn nu grotendeels uitbesteed aan internationale organisaties waardoor het niet wonderbaarlijk is dat een groot deel van de Malinese bevolking zich in de steek gelaten voelt door de overheid en het land wordt geplaagd door opstanden en militaire coups.^{ccxxx} Internationale pogingen om de staat te helpen in hun strijd tegen opstanden en terroristische groepering riskeren de veiligheidstroepen, die mede tot de crisis hebben geleid, te versterken. Bovendien ligt de focus bij dergelijke pogingen niet op het tegengaan van armoede en ongelijkheid terwijl het duidelijk is dat dit instabiliteit in Mali deels veroorzaakt.

EUCAP Sahel

In het diffuse landschap van militaire en civiele missies in de Sahel bestaan nog twee andere trainingsmissies: *EUCAP Sahel Niger* (2012-heden) en *EUCAP Sahel Mali* (2014-heden). Aan beide levert Nederland sinds 2014 en 2016 een bijdrage van maximaal vijftien officieren.^{ccxxxi} Voor deze missies wordt de nationale politie, gendarmerie en nationale garde van beide landen getraind en geadviseerd op het terrein van grensbeheer en tegengaan van terrorisme.^{ccxxxii} Voor de missie in Mali is een nationale grensstrategie opgesteld en heeft Nederland enkel 'civiele experts' ter beschikking gesteld.^{ccxxxiii} De KMar geeft verder in samenwerking met Frankrijk trainingen aan de Malinese grenspolitie en douane op het vliegveld in Bamako sinds 2017.^{ccxxxiv}

Onderdeel van *EUCAP Sahel Niger* is het oprichten van mobiele Nigerese en Nigeriaanse

grensteams die actief zullen zijn bij de grens tussen Niger en Nigeria.^{ccxxxv} De oprichting en operationalisering hiervan wordt door Nederland en Duitsland gedaan. De regering draagt hier €4 miljoen aan bij en zet de KMar in voor het trainen van Nigerese officieren.^{ccxxxvi} Met het geld wordt ook “de noodzakelijke infrastructuur opgezet” voor patrouilles, zoals oefenmateriaal, ambulances, trainingsuitrusting en de bouw van een kazerne voor de politie.^{ccxxxvii} Ook “ondersteunt de missie de Nigerese overheid bij de herziening van de nationale wetgeving inzake irreguliere migratie” om wetgeving aan EU-eisen te laten voldoen.^{ccxxxviii}

Ineenstorting van de Nigerese economie en stabiliteit door EU wetgeving

EUCAP Sahel Niger is onderdeel van een breed scala aan projecten en missies in Niger om irreguliere migratie te stoppen. Het land is één van de vijf focuslanden van het Valetta actieplan en de op twee na grootste ontvanger van geld van het EUTF - €247,5 miljoen sinds 2015.^{ccxxxix} Ook het component van de missie dat zich focust op aanpassen van wetgeving is niet uniek: onder druk van de EU en met advies van de UNODOC is in 2015 de *Loi 2015-36 Relative au Trafic Illicite de Migrants* aangenomen. Deze wet heeft alle vormen van ondersteuning van het faciliteren van irreguliere migratie gecriminaliseerd.^{ccxl} De invoering van deze wet is samengegaan met het opvoeren van grensbewaking ten noorden van Agadez gefinancierd door de EU zoals door *EUCAP Sahel Niger*. Hierdoor wordt in de praktijk iedereen die noordwaarts reist vanaf Agadez als potentiële irreguliere migrant beschouwd.^{ccxli}

De invoering en opeenvolgende handhaving van deze wet heeft grote conse-

quenties gehad. Agadez was door zijn rol als migratiehub een van de weinige groeisectoren in Niger waar mensen de kans hadden om geld te verdienen – of door migranten onder te brengen en te vervoeren of door producten te verkopen aan migranten die door deze stad reizen.^{ccxlii} Nu deze economie grotendeels is ingestort zijn de inkomsten van vele inwoners en seizoenarbeiders verdwenen. Intussen is migratie, in tegenstelling tot de officiële EU data, niet gestopt.^{ccxliii} In plaats daarvan zijn migratieroutes naar meer afgelegen routes verplaatst om aan controles te ontkomen. Hierdoor zijn de routes gevaarlijker geworden, moeten migranten hogere prijzen betalen aan smokkelaars en zijn ook de steekpenningen voor overheidsautoriteiten hoger geworden.^{ccxliv} Smokkelaars laten migranten ook vaker in de woestijn achter als ze bang zijn gepakt te worden door de autoriteiten vanwege de hoge boetes en straffen die ze kunnen krijgen.^{ccxlv} Deze grotere risico's hebben er ook voor gezorgd dat mensensmokkel is gemonopoliseerd door criminele netwerken.^{ccxlvii} Onderzoekers schatten dat er twee keer meer mensen sterven in de Sahara dan op de Middellandse Zee.^{ccxlviii}

Het hardvochtige beleid tegen irreguliere migratie heeft ook gevolgen voor de politieke stabiliteit in Niger. Het noorden van het land wordt grotendeels bevolkt door Toearegs en Tebu die beide geld verdienen aan migratie. Ook de Toearegs in Niger zijn meerdere malen in opstand gekomen tegen de centrale regering. Bij de laatste vredesonderhandelingen zijn aan de Toearegs inkomsten beloofd in het faciliteren van migratie.^{ccxlviii} Hoewel het handhaven van de migratiewet uit 2015 in het begin vooral op de gemarginaliseerde Tebu groep is gericht, zijn de inkomsten van de Toearegs grotendeels

weggevallen en zijn zij nu ook het doelwit van het beleid geworden.^{ccxlix} De Toearegs zijn belangrijk voor de centrale overheid in Niamey omdat deel van hun macht afhankelijk is van steun van de Toearegs.^{cccl} Daarnaast rapporteert de IOM een groeiende frustratie onder de al gemarginaliseerde Tebu, die voortkomt uit het gebrek aan andere inkomsten en de financiële hulp die aan het noorden was beloofd maar er niet van gekomen.^{cccli} Het is maar de vraag of het EU-beleid in Niger op de lange termijn migratie naar Europa gaat stoppen: de toenemende instabiliteit van het politieke bestel zou op de lange termijn juist tot meer vluchtelingen kunnen leiden.

Hoe reddingswerk samengaat met controle

Als reactie op de toenemende aantallen doden in de noordelijke Sahara van Niger is de IOM het *Migrant Rescue and Assistance in Agadez* (MIRAA) project begonnen. Nederland heeft sinds 2017 de tweede en derde fase van dit project gefinancierd met €16,50 miljoen.^{ccclii} De nadruk van berichtgeving van de Nederlandse overheid over dit project ligt op de reddingsoperaties die het IOM uitvoert in samenwerking met de *General Directorate of National Police* (DGPN) en *Civil Protection* (DGPC).^{cccliii} Het project is echter onderdeel van de bredere activiteiten van de IOM in Niger. Zo ondersteunt het project ook *community mobilizers*, mensen van de lokale bevolking die met voorlichting irreguliere migratie moeten ontmoedigen en de versterking van het migratiemanagement van de Nigerese overheid door het monitoren en identificeren van migratiepatronen.^{cccliv} In een rapport van een van de missies om informatie te verzamelen van de IOM staan dan ook verschillende aanbevelingen voor projecten om grensbewaking op te voeren.

Zo wordt voorgesteld om een project op te zetten om de politie een andere missie in oftewel Madama oftewel Dao Timni op te zetten, twee plekken waar volgens de IOM niet genoeg controle is. Dit om trainingsbehoeften te identificeren in het kader van het bestrijden van mensensmokkel, humanitaire grensbewaking en juridische training en om samenwerking met partners zoals *EUCAP Sahel* te versterken.^{ccclv}

Leren sieraden maken als 'herintegratie'

Daarnaast ondersteunt het MIRAA programma de *transit centra* van de IOM vanaf waar migranten vrijwillig kunnen terugkeren naar land van herkomst. Wanneer de IOM gestrande migranten in de woestijn vindt en zij hulp van de IOM accepteren worden zij naar deze centra gestuurd.^{ccclvi} Voorwaarde voor het verblijven in een *transit centrum* is deelname aan een vrijwillig terugkeren en herintegratieprogramma.^{ccclvii} De centra zijn wel open en migranten kunnen dus eventueel vertrekken. De verplichting om deel te nemen aan een terugkeerprogramma maakt de vrijwilligheid van de programma's echter wederom problematisch. Migrantten blijven doorgaans twee weken in deze centra waar ze een 'professionele training' kunnen volgen om hun herintegratie in het land van herkomst te bevorderen. Dit zijn trainingen voor "het maken van bakstenen" of "het maken van sieraden", waarmee de IOM naïef genoeg gelooft dat migranten een toekomst kunnen opbouwen in land van herkomst.^{ccclviii} Dit stelt het totale gebrek aan inzicht van de IOM in de situatie van migranten die terugkeren naar het land van herkomst tentoon. Ervaring leert dat verdere ondersteuning van teruggestuurde migranten in land van herkomst miniem is en

teruggekeerde migranten moeite hebben met de beloofde ondersteuning te krijgen.^{cclix}

Nieuwe plannen in de Sahel

In 2020 maakt Nederland bekend de nieuwe multinationale *Combined Joint Special Operations Taskforce*, ook wel taakgroep Takuba, in Mali te gaan ondersteunen met stafofficieren.^{cclx} Deze missie richt zich ook op het bevorderen van stabiliteit in de Sahel door de Malinese strijdkrachten te adviseren, assisteren en begeleiden bij gevechtsoperaties.^{cclxi} De missie werkt samen met alle andere missies die plaatsvinden in de regio.^{cclxii} Verder heeft de Nederlandse regering EU Hoge Vertegenwoordiger Borell aangemoedigd om te kijken of de *EU Battle Groups* in de Sahel kunnen worden ingezet.^{cclxiii} Ook worden er in 2020 onderhandelingen gehouden tussen Mali, Nederland, Frankrijk, Spanje en het EUTF om te kijken of ondersteuning voor het tegengaan van 'mensensmokkel' vergroot kan worden. De Westelijke Mediterrane migratieroute neemt in belang nu Libië en Turkije grotendeels op slot zitten.^{cclxiv}

Nigeria

Naast de G5-Sahel landen begint Nigeria steeds meer aandacht te krijgen als migratieland van Nederland. Sinds 2015 financiert de Nederlandse overheid met €1,2 miljoen trainingen voor de *Nigerian Immigration Services* (NIS) die door het IOM worden georganiseerd.^{cclxv} In 2018 bezoekt de minister Blok van Buitenlandse Zaken Nigeria en maakt afspraken voor meer samenwerking op het tegengaan van irreguliere migratie.^{cclxvi} Deze samenwerking wordt vooral gedaan via de *National Agency for Prohibition of Traffic in Persons and Other Related Matters* (NAPTIP), de dienst in

Nigeria die verantwoordelijk is voor het tegengaan van mensensmokkel.^{cclxvii}

Een jaar later wordt afgesproken dat Nederland een telefoonapp om paspoorten te controleren zal doneren, immigratiediensten en grenswachten van Nigeria gaat trainen en dat er informatie zal worden uitgewisseld tussen officieren van justitie van Nederland en Nigeria.^{cclxviii} Dit project wordt eveneens door de IOM uitgevoerd en Nederland geeft hier €2,25 miljoen aan uit. In 2019 wordt er een trainingscentrum voor de migratieautoriteiten geopend in Ebo, dat door Nederland is bekostigd.^{cclxix} Daarnaast leidt de KMar Nigeriaanse grenswachten op als onderdeel van *EUCAP Sahel Niger*.

Veiligheidsdiensten in Nigeria: #EndSARS

In het najaar van 2020 bereikt nieuws over #EndSARS protesten in Nigeria de hele wereld. Deze protesten richten zich tegen de *Special Anti-Robbery Squad* (SARS), een speciale eenheid van de *Nigeria Police Force* (NPF) die schuldig wordt bevonden aan marteling, mishandeling en buitengerechterlijke executies van Nigerianen.^{cclxx} Slachtoffers van de SARS die gerechtigheid proberen te krijgen worden tegengewerkt en worden met de dood bedreigd.^{cclxxi} Niet alleen de SARS wordt schuldig bevonden aan mensenrechtenschendingen: volgens Amnesty is ook de NPF verantwoordelijk voor honderden buitengerechterlijke executies en verdwijningen per jaar.^{cclxxii}

De demonstraties in Nigeria beginnen nadat een video wordt gedeeld op sociale media waarin te zien is hoe een man wordt vermoord door de SARS.^{cclxxiii} De daaropvolgende groot-schalige demonstraties tegen politiegeweld

worden op bloedige wijze onderdrukt: het leger schiet op demonstranten en zeker 56 mensen worden vermoord tijdens de protesten.^{cclxxiv} Al snel zetten de protesten zich om in een grootschaliger oproep voor verandering: demonstranten eisen politiehervorming, meer verantwoording van de overheid en een einde aan de praktijken van corruptie en omkoping die binnen de overheid overal aanwezig zijn.^{cclxxv} Al snel belooft de Nigeriaanse president Muhammadu Buhari om de SARS te ontmantelen, maar verdere woede breekt uit als blijkt dat voormalig SARS officieren ergens anders in de politie zullen gaan werken en dat de regering een gerichte campagne voert tegen leiders van de #EndSARS beweging.^{cclxxvi} Hoewel de NIS en de NAPTIP niet bij de NPF horen, draagt Nederland wel bij aan het opbouwen van veiligheidstroepen van een land waar veiligheidstroepen de eigen bevolking onderdrukken.

Ghana

Veel vluchtelingen die in Nederland aankomen reizen door of vanaf Ghana.^{cclxxvii} Ghana is hierdoor lange tijd een focusland voor migratiebeleid geweest voor Nederland, hoewel samenwerking tijdelijk is gestaakt in 2012 omdat Ghana niet genoeg 'meewerkte' aan deportaties.^{cclxxviii} Een van de eerste capaciteitsopbouwprojecten vindt plaats in Ghana, waarbij Ghanese immigratiediensten met Nederlands geld worden opgeleid in het ontdekken van documentenfraude. Daarnaast wordt er een onderzoeksbureau naar migratie opgezet dat door Nederland gefinancierd wordt.^{cclxxix} In 2014 investeert Nederland wederom in het opleiden van Ghanese immigratiediensten.^{cclxxx}

Hoorn van Afrika

De laatste focusregio van het Nederlandse externe migratiebeleid is de Hoorn van Afrika. Activiteiten focussen zich hier vooral op opvang in de regio en terugkeer. Zo is Nederland hoofdeverantwoordelijke voor het Europese *Regionale Ontwikkelings- en Beschermingsprogramma* (RDDP) in de Hoorn van Afrika dat wordt gefinancierd vanuit het EUTF. Daarnaast zit Nederland in de stuurgroep van het Khartoemproces, de regionale migratiedialoog voor het tegengaan van irreguliere migratie, waar zij in 2020 voorzitter van is.^{cclxxxi}

African Capacity Building Centre (ACBC)

In Tanzania bevindt zich een van de belangrijkste locaties voor capaciteitsopbouw van grensbewaking in Afrika: het *African Capacity Building Centre* (ACBC). Dit centrum is in 2009 door de IOM opgezet voor het verbeteren van migratie- en grensbeheer van Afrikaanse IOM-lidstaten. De oprichting hiervan is door het Nederlands ministerie van Buitenlandse Zaken gefinancierd met €211.371,00, ongeveer de helft van het totale budget voor het project op dat moment.^{cclxxxii} Sindsdien is het centrum een steeds belangrijker plek voor capaciteitsopbouw van migratiemanagement geworden dat in 2018 meer dan 5.500 grenswachten uit 51 verschillende landen traint.^{cclxxxiii} Door rapporten uit te brengen, trainingen te geven en workshophandleidingen te verspreiden is dit een belangrijke plek voor het stellen van een norm in grensbewaking.

Door de jaren heen is de Nederlandse regering projecten voor het ACBC blijven financieren. Het ministerie van Justitie en Veiligheid sponsort sinds 2017, als een van de belangrijkste partners van de academie, het

capaciteitsopbouwprogramma voor het tegengaan van irreguliere migratie en mensensmokkel voor Liberia, Somalië, Congo en Tanzania.^{cclxxxiv} Dit programma wordt gecoördineerd door de DT&V en bestaat uit het trainen van officieren van grenswachtagentschappen en het doneren van apparatuur.^{cclxxxv} In dit kader ontwikkelt het IOM in 2019 met financiering van de Nederlandse DT&V ook een app waarmee Afrikaanse grensbewakingsautoriteiten paspoorten kunnen controleren.^{cclxxxvi} Daarnaast wordt met dit project het forensisch lab van de *Tanzania Regional Immigration Training Academy* (TRITA), dat op hetzelfde terrein ligt, geüpgraded met onder andere nieuwe apparatuur om reisdocumenten te analyseren en trainingshandleidingen.^{cclxxxvii}

Burundi

Sinds 2017 heeft Nederland ook twee projecten van de IOM in Burundi gefinancierd om mensensmokkel tegen te gaan. Aan deze opeenvolgende projecten geeft de overheid €4 miljoen euro uit.^{cclxxxviii} Beide projecten focussen zich door middel van trainingen op het versterken van de capaciteit van de overheidsdiensten van Burundi om mensensmokkel tegen te gaan. Nederland geeft aan dat 4,930 veiligheids-officieren zijn getraind en identificatiemethoden aan de grens zijn verbeterd.^{cclxxxix}

In Burundi breekt in 2015 een burgeroorlog uit nadat voormalig president Pierre Nkurunziza van de regeringspartij CNDD-FDD, tegen de grondwet in, aankondigt dat hij voor een derde termijn deel zal nemen aan de verkiezingen.^{ccxc} Er wordt een coup gepleegd tegen zijn regime maar die mislukt. Daarna wordt de oppositie gewelddadig onderdrukt. Door de

veiligheidssituatie in Burundi zijn honderduizenden mensen gevlucht naar buurlanden en zijn vele mensen binnen het land ontheemd geraakt.^{ccxci} Critici van de regering worden heftig onderdrukt in het land. De politie, veiligheidsdiensten en de jongerenbeweging van de regeringspartij CNDD-FFD, Imbonerakure, maken zich schuldig aan moord, onwettige opsluiting, verkrachting en marteling.^{ccxcii} In 2020 verlaat de *VN Office of the High Commissioner of Human Rights* na 20 jaar Burundi omdat de regering pogingen tot onafhankelijk onderzoek blokkeert en dreigt met vervolging van VN officieren.^{ccxciii} Tegelijkertijd tekent de regering een terugkeervereenkomst met Tanzania terwijl het UNCHR waarschuwt dat Burundi geen veilig land is om naar terug te keren.^{ccxciv} Uit onderzoek van *Amnesty* wordt ook duidelijk dat vluchtelingen die het land proberen te ontkomen gedood, verkracht, overvallen en afgeperst worden door de Imbonerakure.^{ccxcv}

Sudan

Nederland is daarnaast ook bij een ander omstreden project in de regio betrokken: het *Better Migration Management* (BMM) programma. Dit programma, uitgevoerd door het *Duitse Gessellschaft für Internationale Zusammenarbeit* (GIZ), helpt bij capaciteitsopbouw van grensbewaking en het invoeren van striktere migratiemaatregelen. Nederland is geen directe financier of uitvoerder van dit project maar zit wel samen met Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk in de stuurgroep van het programma.^{ccxcvi}

Samenwerking met milities en een autoritair regime
Het BMM programma is zeer problematisch omdat Sudan één van de landen is waar het wordt

uitgevoerd. Sudan stond sinds 1989 onder het gewelddadige bewind van dictator Omar al-Bashir en zijn regime is beschuldigd van genocide, oorlogsmisdaden en onderdrukking in Darfur. Hier heeft de gewapende militie Janjaweed een grote rol bij gespeeld. Grensbewaking in Sudan wordt grotendeels uitgevoerd door de omstreden *Rapid Support Forces* (RSF), een organisatie die wordt beschuldigd van grove mensenrechtenschendingen en bestaat uit voormalige Janjaweed milities^{ccxcvii}. Ook is duidelijk dat de RSF verantwoordelijk is voor mensensmokkel. Migranten worden overgeleverd aan milities in Libië die hen martelen en vasthouden voor losgeld, waarvan een deel naar de RSF gaat.^{ccxcviii} Daarnaast worden migranten door de RSF met geweld gedeporteerd naar hun land van herkomst waar hun rechten en veiligheid niet gegarandeerd zijn.^{ccxcix} Het BMM programma heeft daarom sinds zijn start onder hevige kritiek gestaan aangezien het project repressieve overheidsinstanties, waaronder de RSF, kan versterken. De EU ontkent echter dat er direct geld van de EU gaat naar veiligheidsinstanties van Sudan.^{ccc}

Afzetting van al-Bashir

In december 2018 breken er grootschalige demonstraties uit in Sudan tegen de dictatuur van al-Bashir. Demonstranten worden met hevige staatrepressie beantwoord: protesterende mensen worden beschoten, in elkaar geslagen, willekeurig opgepakt en gemarteld.^{ccc} Door de aanhoudende druk van de brede volksbeweging treedt al-Bashir in april 2019 toch af. Er wordt een *Transitional Military Council* geïnstalleerd waar de RSF onderdeel van is. Protesten tegen deze ontwikkeling worden wederom op bloedige wijze onderdrukt, met als dieptepunt de moord van 128

demonstranten op 3 juli 2019 door de *Rapid Support Forces*.^{cccii} In augustus dat jaar wordt een nieuwe regering aangesteld die overzien wordt door de *Sovereign Council*, waarvan Sudanese het leger ook deel uitmaakt. Deze regering wordt door de internationale gemeenschap als de eerste burgerlijke regering van Sudan ooit gezien.^{ccciii} De voorzitter van de Sovereign Council, generaal El Burhan, geeft in december echter aan dat de *Rapid Support Forces* altijd een integraal onderdeel van het leger zullen blijven.^{ccciv} Ook is Mohamed Hamdan Dagalo, de leider van de *Rapid Support Forces*, beter bekend als 'Hemeti', vicevoorzitter van de raad die de democratische overgang moet overzien.^{cccv}

Het zwijgen van de EU

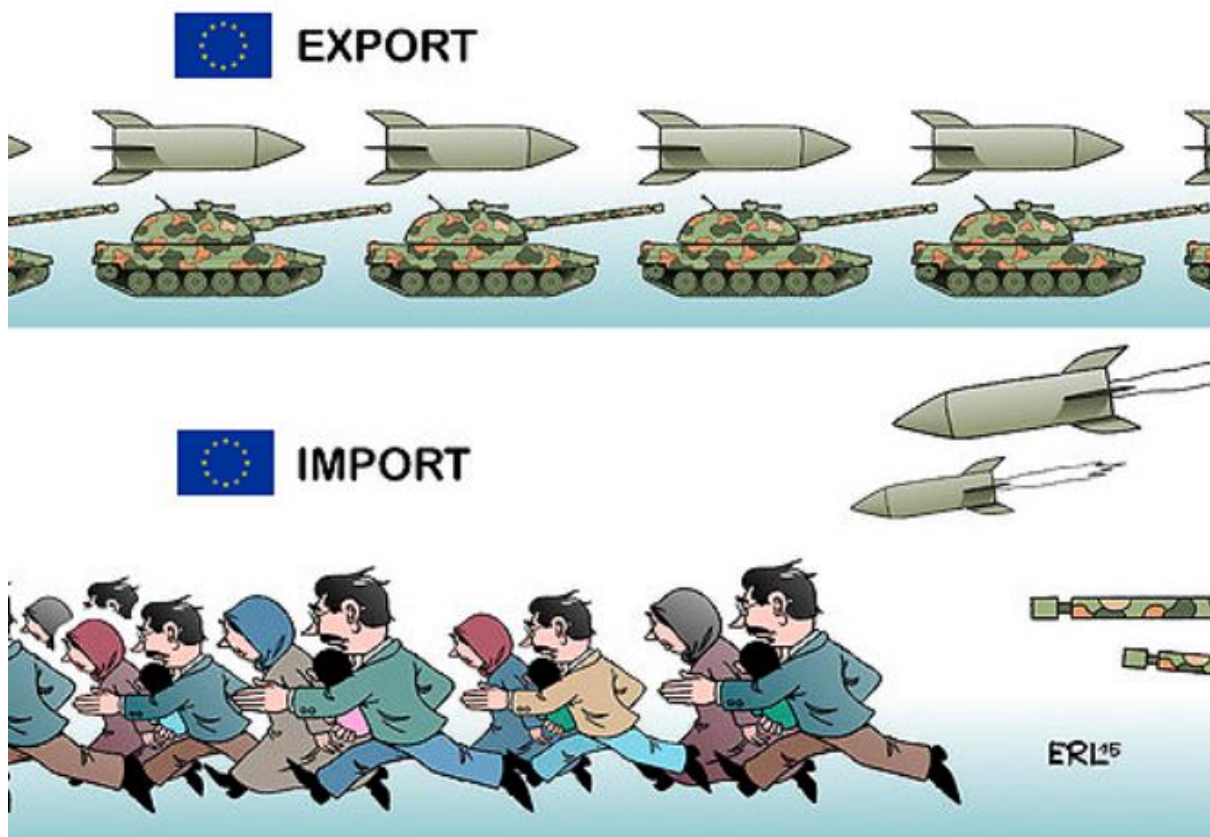
Halverwege maart 2019 heeft de EU in alle stilte haar activiteiten in het kader van het BMM in Sudan op pauze gezet.^{cccvi} Het is onduidelijk, door gebrek van openheid vanuit de EU, of dit gebeurde voordat subsidies van het BMM zijn gebruikt om demonstraties te onderdrukken. Wel is duidelijk dat de Sudanese politie, die wordt beschuldigd van het gewelddadig onderdrukken van de sociale beweging, trainingen heeft gevolgd in het kader van het BMM programma.^{cccvii} In documenten van GIZ en de EU over het BMM wordt geen woord gerept over de situatie in Sudan, maar worden in plaats daarvan de prestaties gevierd.^{cccviii} Het is daarom niet verbazingwekkend dat in 2019 alsnog een tweede fase van het BMM project wordt gestart waarbij Sudan opnieuw een van de landen is waarmee wordt samengewerkt, ondanks het feit dat de RSF nog steeds onderdeel is van de Sudanese overheid.^{cccix}

Marteling, opsluiting en dwangarbeid door het 'succes' van het terugkeerbeleid

Daarnaast heeft Nederland samengewerkt met het regime van Al-Bashir voor deportaties. In 2011 lukt het Nederland een terug- en overnameovereenkomst te bereiken met Sudan.^{cccx} Deze overeenkomst zorgt ervoor dat Sudanese zonder paspoort gedeporteerd kunnen worden omdat de Sudanese overheid tijdelijke reisdocumenten afgeeft. Om deze deal te sluiten gaan ambtenaren van het Nederlands ministerie van Veiligheid en Justitie aan tafel zitten met de Sudanese minister van Buitenlandse Zaken, Ali Karti, verantwoordelijk voor het opzetten van de Janjaweed en dodelijke overheidscampagnes in het zuiden van Sudan.^{cccxi} De overeenkomst wordt uiteindelijk ondertekend door Sudanese ambassadeur Hamid Yousif, die als diplomaat bij de VN in de jaren negentig informatie aan een terroristische groepering heeft doorgespeeld voor geplande aanslagen op VN-kantoren, op voormalig Egyptisch president Mubarak en op tunnels in New York.^{cccxi}

Sindsdien heeft Nederland zeker zestien vluchtelingen naar Sudan gedeporteerd in samenwerking met de omstreden Sudanese veiligheidsdienst *National Intelligence and Security Services* (NISS). Uit onderzoek van verschillende instanties en getuigenissen van Sudanese blijkt

dat gedeporteerde Sudanese te maken krijgen met marteling, lange opsluiting, mishandeling en dwangarbeid.^{cccxiii} Een deel van deze vluchtelingen belandt in zogenaamde 'geesthuizen': geheime detentieplekken van de overheid waar geen bed en wc aanwezig is. Hoewel zowel de IND als de DT&V meldingen binnenkrijgen van ontsnapte gedeporteerde vluchtelingen, worden deze niet serieus genomen door de diensten en gaat het uitzettingsbeleid door.^{cccxiv} De symbolische overwinning van succesvolle deportatieovereenkomsten toont zo haar gruwelijke gevolgen.

De profiteurs van grensexternalisering

In het militariserings- en grensexternaliseringsbeleid van de EU en Nederland is er een partij die profiteert: de wapenindustrie. Deze industrie verdient eerst door de wapens die conflicten versterken en daarna nog eens door de (militaire) middelen te leveren om de vluchtelingen van deze conflicten tegen te houden.

Zo heeft de wapenindustrie een goed verdienmodel opgebouwd waarbij het dubbel verdient. De afgelopen decennia is de grensbewakingsmarkt een steeds belangrijkere markt geworden voor de wapenindustrie nu migratie steeds meer als 'veiligheidsprobleem' wordt gezien. De wapenindustrie is niet enkel voorzener van de behoeftes van de EU maar lobbyt ook actief voor een steeds verdere militarisering van de Europese grenzen – vaak met succes. De leveringen voor grensbewakings-

materiaal vinden niet alleen plaats binnen Europa maar ook steeds meer aan landen rondom de EU nu het grensexternaliseringsbeleid een steeds belangrijkere rol inneemt. De wapenindustrie ziet hier een veelbelovende nieuwe markt in.

De Nederlandse wapenindustrie profiteert ook van deze opzet omdat enkele grote wapenbedrijven in Nederland aanwezig zijn. De Nederlandse wapenindustrie produceert vooral marineschepen en onderdelen voor groter militair materieel zoals radarsystemen, communicatie-

systemen en beeldversterkerbuizen. Twee bedrijven, Airbus en Gemalto (tegenwoordig onderdeel van Thales), hebben hun hoofdkantoren wegens belasting redenen gevestigd in Nederland maar produceren nauwelijks in dit land. In dit hoofdstuk wordt een overzicht van de profiteurs van het grensexternaliseringsbeleid gegeven.

Damen

Damen Shipyards is het grootste scheepsbouwbedrijf van Nederland dat wereldwijd opereert en ook schepen voor de defensie en veiligheidssector produceert. In 2019 had het bedrijf een omzet van €1,8 miljard en meer dan 13.000 werknemers.^{cccxv} De verkoop van defensie en veiligheid is elk jaar ongeveer 10% van het totaal aantal verkochte schepen.^{cccxvi} Verschillende Europese grenswachten gebruiken patrouille schepen van Damen, zoals Albanië, België, Bulgarije, Nederland, Roemenië, Portugal, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Ook worden schepen van Damen ingezet bij Frontex missies.^{cccxvii} Damen exporteert daarnaast schepen naar landen buiten Europa voor grensbewaking, hier zitten vaak omstreden partners bij.

Bijdrage Turkijedeal

In 2016, het jaar van de Turkijedeal, wordt er een levering van zes *search and rescue* (SAR) boten van Damen opgezet door de IOM.^{cccxviii} De levering suggereert een bijdrage aan reddingen op de Egeïsche Zee, maar betekent in feite een uitbreiding van de patrouillecapaciteiten van de Turkse kustwacht om vluchtelingen tegen te houden. Deze levering ter waarde van €20 miljoen wordt betaald door de EU uit het *Instrument Contributing to Stability and Peace* (IcSP), een fonds dat bedoeld is voor crisispreventie en

vredesopbouw. Het wordt echter ook door de EU gebruikt om middelen voor grensexternalisering te financieren.^{cccxix} In 2017 wordt het zelfs mogelijk om uit het fonds niet-dodelijke veiligheidsapparatuur te financieren om capaciteiten van veiligheidstroepen in derde landen op te bouwen. Deze verandering is doorgevoerd nadat de *AeroSpace and Defence Industries Association of Europe* (ASD), een overkoepelende lobbyorganisatie van de wapenindustrie, dit heeft voorgesteld.^{cccxx}

De Damen schepen worden gebouwd in Turkije en gaan naar de Turkse kustwacht. Dezelfde kustwacht die geweld gebruikt tegen vluchtelingen, waaronder het schieten op boten buiten Turkse territoriale wateren.^{cccxxi} In 2019 wordt er een tweede deal gesloten met Turkije, waar de EU wederom SAR boten financiert voor de Turkse kustwacht. Het gaat hierbij om negen boten van hetzelfde model als in 2016, maar er zijn aanpassingen gemaakt in het ontwerp in samenwerking met de Turkse kustwacht.^{cccxxii}

Levering aan de Libische kustwacht ten tijde van het wapenembargo

Ook aan de Libische kustwacht heeft Damen patrouille boten geleverd. In 2012 en 2013, toen er al een wapenembargo gold voor Libië en verschillende groeperingen al streden voor de macht in Libië, zijn er acht boten geleverd aan de *Libyan Naval Forces*.^{cccxxiii} Deze zijn door Damen als 'civiel' aangemerkt waardoor een exportvergunning niet nodig is. Onderzoekers hebben echter ontdekt dat de boten zijn geleverd met bevestigingspunten voor mitrailleurs en dat deze in Libië er ook op zijn gezet.^{cccxxiv} Er is in samenspraak met de Nederlandse overheid door Damen destijds besloten om geen wapenexport

vergunning aan te vragen door de boten als civiel aan te merken. Dit is mogelijk doordat de bevestigingspunten voor mitrailleurs net buiten specificaties voor militaire goederen vallen.^{cccxxv}

Ook wil Damen een vervolgorde leveren voor boordwapens op de schepen. Deze zullen worden ingezet "bij het tegengaan van illegale migratiestromen en smokkel", waarvoor "een grote vuurkracht" nodig is.^{cccxxvi} Deze aanvraag wordt wel afgekeurd door de Nederlandse overheid.^{cccxxvii}

De boten blijken gebruikt te worden om vluchtelingen tegen te houden, waarbij bij een incident zeker twintig vluchtelingen zijn omgekomen. Één van de boten is daarnaast in de handen van krijgshoofd Abd al-Rahim Milad gevallen, die zowel betrokken is bij mensen-smokkel als bij het schieten op vluchtelingenboten, zoals *Seawatch* heeft gerapporteerd.^{cccxxviii} Hij geeft zelfs openlijk toe geweld te gebruiken tegen vluchtelingen. Dezelfde man is op initiatief van Nederland op een VN-sanctielijst gezet. Dit viert de regering als een grote overwinning, terwijl Abd al-Rahim Milad indirect via Nederland is bewapend.

Damen werkt al voor de val van Ghadaffi samen met Libië, sinds 1975. Zowel Libische oliemaatschappijen als overheidsdiensten zijn lange tijd klant bij Damen. Het bedrijf had vier scheepswerven in Libië ten tijde van de opstand tegen Ghadaffi. Wanneer de opstand uitbreekt sluit het bedrijf noodgedwongen zijn werven, maar wanneer Ghadaffi in oktober 2012 gevangen wordt en wordt gedood opent de werf in Tripoli opnieuw. Dit terwijl het land nog wordt gekarakteriseerd door intern conflict.^{cccxxix} Het is door het behoud van deze werf en de daaruit

voortvloeiende contacten dat in 2012 een deal wordt gesloten om patrouilleboten te leveren.

Leveringen aan Tunesië en Marokko

Damen heeft in 2018 verder vier patrouilleboten aan de Tunesische marine geleverd. Deze vier patrouilleschepen zijn elk \$50 miljoen waard en worden geproduceerd in Roemenië. De boten zijn waarschijnlijk door Nederland of de EU gefinancierd en zonder bewapening aangeleverd. Er wordt verwacht dat de schepen gebruikt zullen worden om irreguliere migratie te stoppen.^{cccxxx}

Ook de Marokkaanse marine bestelt in 2015 vijf patrouilleschepen voor het tegengaan van mensensmokkel en terrorisme.^{cccxxxi} Deze dienst staat bekend om haar slechte omgang met vluchtelingen. Zo zijn er rapporten van zinkende vluchtelingenschepen in Marokkaanse territoriale wateren, waarbij hulpoproepen werden genegeerd door de Marokkaanse marine, met het gevolg dat de schepen zonken.^{cccxxxii} In 2014 wordt gerapporteerd dat er wordt geschoten op een boot met mensen die Spanje proberen te bereiken.^{cccxxxiii} In 2018 wordt wederom bericht dat de Marokkaanse marine op een vluchtelingenboot heeft geschoten, waarbij een 22-jarige vrouw om het leven komt en raken drie mensen gewond.^{cccxxxiv}

Thales

Thales is het veertiende wapenbedrijf ter wereld en het grootste defensiebedrijf van Nederland. Het bedrijf is actief in luchtvaart, defensie en informatietechniek en krijgt de afgelopen jaren een steeds grotere markt dankzij de groei grensbewaking. In Nederland worden vooral onderdelen geproduceerd voor groter militair

materieel, waaronder radar- en communicatiesystemen.

Leveringen aan Egypte

In 2015 exporteert Thales radar- en C3-systemen voor schepen van de marine naar Egypte, ter waarde van €34.050.000.^{cccxxxv} Deze systemen zullen worden ingebouwd in vier korvetten die in Frankrijk worden geproduceerd. Hoewel de Nederlandse overheid erkent dat er in Egypte “ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvinden” en Egypte de door Saudi-Arabië geleide ‘interventie’ in Jemen steunt, wordt dit echter niet als reden gezien om de export tegen te houden.^{cccxxxvi} Een van de redenen die het Nederlandse kabinet geeft voor de afgeving van de vergunning is dat de schepen gebruikt zullen worden bij kustbewaking en dat “de Egyptische

marine een belangrijke rol (speelt) bij de inzet tegen illegale smokkel van mensen.”^{cccxxxvii}

De Egyptische marine speelt inderdaad een rol in het tegenhouden van vluchtelingenboten, maar doet dit op een gewelddadige manier. Er zijn verschillende berichten dat de Egyptische marine boten met vluchtelingen bij de kust heeft beschoten, waarbij verschillende Palestijnse en Syrische vluchtelingen zijn omgekomen.^{cccxxxviii} Daarnaast heeft Egypte een militaire dictatuur, duizenden politieke gevangenen, onvrije verkiezing en een genuilkorfde pers en wordt zo de militaire macht van een repressief regime opgebouwd.

Egypte is vaker klant bij Thales. In 2018 wordt een radar- en communicatiesysteem ter waarde van €9,5 miljoen geëxporteerd voor de Egyptische marine.^{cccxxxix} In 2020 wordt er

Actie bij hoofdkantoor Thales Hengelo © Deeze action and documentary photography

wederom een radar- en C₃-systeem geleverd aan de Egyptische marine voor een van hun fregatten. De deal levert Thales €114 miljoen op. In de kamerbrief over de vergunning wordt aangegeven dat de marine deze schepen ook zal gebruiken voor patrouilles en SAR operaties.^{cccxl}

Turkse en Algerijnse marine

Naast Egypte worden er ook regelmatig radar- en C₃ communicatiesystemen naar Turkije en Algerije geëxporteerd. Deze zijn vaak bedoeld voor schepen voor de marine om andere schepen te lokaliseren. Tussen 2004 en 2019 werd voor €54,1 miljoen van deze apparatuur naar Turkije geëxporteerd.^{cccxi} Het is onduidelijk of deze radar- en C₃ communicatiesystemen worden geïnstalleerd in schepen die bedoeld zijn voor grensbewaking. Wel is duidelijk dat de Turkse en Algerijnse marine betrokken zijn bij het monitoren, onderscheppen en terugsturen van vluchtelingenboten.^{cccxlii}

Bij de Turkse marine gebeurt dit in het kader van *Operation Sea Guardian*, de NAVO missie die sinds de Turkijedeal ook helpt bij het tegengaan van irreguliere migratie in de Middellandse Zee.^{cccxliii} *Seawatch* rapporteert in 2020 dat de Turkse marine een boot met dertig migranten heeft onderschept en heeft overgedragen aan de Libische kustwacht, wat tegen mensenrechtenverdragen ingaat en mensen in nood naar een oorlogszone en naar onmenselijke detentiecentra stuurt.^{cccxliv}

Gemalto

Gemalto is een van de grootste bedrijven ter wereld voor het maken van chips en software voor digitale beveiliging. Hierdoor heeft het bedrijf expertise in biometrische technieken die

toegepast worden in grenscontrole, zoals voor biometrische paspoortsystemen en elektronische grenscontrolesystemen. Het beursgenoteerde hoofdkantoor van Gemalto zit in Amsterdam, maar de belangrijkste locatie bevindt zich in Frankrijk.^{cccxlv} Het hoofdkantoor lijkt vooral in Amsterdam zijn te gevestigd wegens belasting- en ondernemingsrechtelijke technische redenen: in 2017 werken maar tachtig van de 150.000 medewerkers wereldwijd in Nederland.^{cccxlvi} Vanwege het belang van Gemalto in digitale beveiliging en biometrie kondigt Thales in 2017 aan Gemalto over te zullen nemen en onderdeel te maken van de *Digital Identity & Security*-sectie. Dit gebeurt daadwerkelijk in 2019.^{cccxlvii} Het aanleggen van biometrische grenscontrolesystemen in derde landen is belangrijk voor de EU, omdat dit het beter mogelijk maakt migranten te identificeren en te deporteren. Omdat Gemalto een grote expertise heeft in bijvoorbeeld de productie en ontwikkeling van biometrische paspoorten, speelt het bedrijf een belangrijke rol in het EU terugkeerbeleid.

Zo is Gemalto de partner geweest voor Marokko om een biometrisch paspoortstelsel aan te leggen in 2013, waarbij het bedrijf verantwoordelijk was voor het voorzien, operationaliseren en de veiligheid van deze paspoorten.^{cccxlviii} Ook Algerije, Ivoorkust, Libanon, Moldavië, Nigeria, Kameroen, Turkije en Jordanië hebben gebruik gemaakt van de diensten van Gemalto voor het creëren van een biometrisch paspoortstelsel.^{cccxlxi} Daarnaast heeft het bedrijf in Ghana en Libanon een elektronisch grenscontrolesysteem aangelegd waarbij gebruik wordt gemaakt van biometrische technieken.^{ccccli} Ook heeft het Oeganda voorzien van een Visa Management Systeem voor striktere grens-

controle.^{cccli} In 2020 wordt verder bekend dat Thales/Gemalto in gesprek is met de Democratische Republiek Congo voor het sluiten van een contract voor vliegveldidentificatie-checksystemen en identiteitsdocumenten.^{ccclii} In verschillende persberichten van de aankondiging van projecten wordt striktere immigratiecontrole als een reden genoemd voor het invoeren van de systemen. Zo wordt deze reden gegeven in het bericht over het invoeren van de nieuwe identificatiekaarten in Jordanië.^{cccliii} De productie van deze systemen vindt echter waarschijnlijk niet plaats in Nederland, met oog op de vooral symbolische aanwezigheid van Gemalto in het land.

Defensie Materieel Organisatie

Vanuit Nederland wordt er overtuigend militair materiaal verkocht aan andere landen. Dit wordt gedaan door de *Defensie Materieel Organisatie* (DMO), het onderdeel van Defensie dat verantwoordelijk is voor de aankoop, onderhoud en verkoop van defensie materiaal.

De DMO heeft meerdere malen materiaal verkocht aan Jordanië, waaronder meerdere F-16's. In 2019 verkoopt Nederland materiaal ter waarde van €2.710.00 aan Jordanië.^{cccliv} Het gaat hierbij om 50 DAF vrachtwagens, tien pantserwagens met 25 mm-kanonnen, 200 generatoren en 50 containers met reserve-onderdelen.^{ccclv} In een kamerbrief over de afgifte voor een exportvergunning geeft het kabinet aan dat het materiaal bedoeld is voor de Jordaanse krijgsmacht en gebruikt zal worden voor grensbewaking.^{ccclvi} Dit is dezelfde krijgsmacht die door de KMar wordt getraind en uitgebreid, zoals besproken in het voorgaande hoofdstuk. Dit is slechts het eerste onderdeel van de levering aan

Jordanië, in 2018 maakt Defensie bekend dat het in totaal 500 DAF vrachtwagens wil verkopen.^{ccclvii}

Photonis en andere kleine bedrijven

Photonis is een internationaal bedrijf dat verschillende technologieën produceert die gebruik maken van fotosensor technologieën. Het bedrijf heeft een defensie- en veiligheidsafdeling. Met de beeldversterkerbuizen die ze maken worden nachtzichtsystemen gemaakt die belangrijk zijn voor militaire operaties en grensbewaking. Er worden vanuit Nederland regelmatig beeldversterkerbuizen naar landen als Jordanië en Marokko geëxporteerd die bedoeld zijn voor nachtzichtsystemen. Hierbij wordt af en toe gespecificeerd dat deze bedoeld zijn voor grensbewaking, zoals in 2010 en 2015 naar Turkije en in 2015 naar Jordanië.^{ccclviii} Er worden ook nachtzichtkijkers vanuit Nederland geëxporteerd naar landen als Turkije, Jordanië, Tunesië en Algerije, waarbij het onduidelijk is voor welke doeleinden deze worden gebruikt.^{ccclix} Deze worden zowel Photonis als door Thales geproduceerd.^{ccclx}

Daarnaast worden er vaak door onbekende bedrijven camera's geëxporteerd naar Marokko, Jordanië en Egypte. Deze dienen vaak voor surveillance en beveiligingsdoeleinden waarbij af en toe grensbewaking als specifiek doel wordt genoemd.^{ccclxi} Een ander middel dat voor grensbewaking wordt geëxporteerd is radioapparatuur, in 2020 wordt daarvan een levering van €15.989 aan Pakistan van geleverd.^{ccclxii}

Drones voor grensbewaking

Verder wordt er in 2019 een vergunning afgegeven door de Nederlandse overheid om drones, ter waarde van €904.732, te exporteren naar

Marokko.^{ccclxiii} Deze drones zullen worden ingezet om “smokkel en illegale migrantenstromen” te monitoren.^{ccclxiv} Mogelijk is dit onderdeel van een deal die Spanje met Marokko sluit in 2019 om migratie vanuit Marokko te stoppen. In 2018 wordt de route via Marokko steeds belangrijker vanwege de miserabele toestanden in Turkije en Libië. Daaropvolgend investeert de EU en Spanje weer flink in grensbewaking in Marokko om migratie richting de EU tegen te houden. Hiervoor wordt

door Spanje €26 miljoen aan materiaal gedoneerd aan Marokko om grensbewaking op te voeren, waar ook vijftien drones bij zitten.^{ccclxv} Deze deal wordt publiekelijk aanbesteed en is onderdeel van een grotere deal tussen de EU en Marokko ter waarde van €140 miljoen.^{ccclxvi} De drones die vanuit Nederland naar Marokko voor het stoppen van migratie worden geëxporteerd zouden onderdeel kunnen zijn van deze deal.

Conclusie

Het martelen van migranten in detentiecentra, het terugsturen van vluchtelingen naar Syrië vanuit Libanon en het sterven van migranten in de noordelijke woestijn van Niger zijn het gevolg van een beleid dat in Europa en Nederland twintig jaar geleden in gang is gezet.

In twee decennia zijn migratieafspraken om grensbewaking op te voeren en vluchtelingen makkelijker te deporteren tot de kern van de Nederlandse externe betrekkingen gaan behoren. Met gruwelijke gevolgen: migratieroutes worden gevaarlijker, vluchtelingen krijgen steeds vaker te maken met mensenrechtenschendingen en interne repressie en dictaturen worden versterkt. Economische vooruitgang en stabiliteit in landen rondom Europa worden ondermijnd. Dit alles met één doel: om migratie al te stoppen voordat het Europa kan bereiken. Om dit te bewerkstelligen worden mensenrechten door de Nederlandse overheid aan de kant gezet. Met één duidelijke winnaar: de wapenindustrie, welke profiteert door de middelen te leveren door grensbewaking in derde landen steeds verder op te voeren.

Het lijkt er niet op dat dit gewelddadige beleid binnenkort zal stoppen: op Europees niveau wordt dergelijk beleid steeds verder doorgezet. Ook op binnen de Nederlandse politiek wordt grensexternalisering als de oplossing gezien. In de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking wordt de IOM als belangrijke partner genoemd voor migratiesamenwerking. Hierin is te lezen dat 'de strijd tegen mensensmokkel' in samenwerking met de politie, KMar en het ministerie van Justitie en Defensie verder versterkt zal worden. Voor de zoveelste maal wordt de intensivering van diplomatieke banden met derde landen voor

migratieafspraken genoemd als doel.^{ccclxvii} Ook in het verkiezingsprogramma van de grootste regerings-partij, de VVD, blijft het sluiten van migratie-overeenkomsten een prioriteit – waarbij de partij zelfs de definitie van ontwikkelingshulp wil aanpassen om het financieren van grensbewaking in Afrika mogelijk te maken.^{ccclxviii}

Dit soort toekomstplannen zijn niet de oplossing voor de humanitaire ramp die zich aan de grens van Europa en ver daar buiten ontvouwt. In plaats van koste wat het kost te focussen op het tegenhouden van migranten zou Nederland zich moeten bezighouden met het creëren van veilige en reguliere toegangswegen tot Europa en het daadwerkelijk aanpakken van de grondoorzaken van migratie. Ook moet er op hervestiging van vluchtelingen die vast zitten in onmenselijke omstandigheden in Griekenland, Libanon en Libië worden ingezet. Opvang in de regio en het versterken van veiligheidstroepen in derde landen moeten niet het aanpakken van grondoorzaken van migratie worden genoemd. Er moet worden ingezet op het bestrijden van globale ongelijkheid, klimaatdestructie en uitbuiting. Daarnaast is het nodig om wapenexport, militaire interventies en neokoloniale handelsverdragen te beëindigen. Immers wil niemand vluchten. Het is dankzij het systeem dat mede door de EU in stand wordt gehouden dat mensen geen andere optie zien om te overleven.

Eindnoten

- ⁱ Voortgangsrapportage *Internationale Migratie en Ontwikkeling*, 26 januari 2010, kamerstuk 30573, nr. 54.; <https://www.government.nl/documents/publications/2018/09/28/migration-and-development-grant>
- ⁱⁱ <https://www.infomigrants.net/en/post/20568/land-migration-in-africa-twice-as-deadly-as-mediterranean-says-unhcr>
- ⁱⁱⁱ https://www.europa-nu.nl/id/vjdepap9l1/nederlands_voorzitterschap_europese_unie
- ^{iv} <https://geografie.nl/artikel/wen-er-maar-aan-migratie-en-ontwikkeling-een-ongemakkelijke-boodschap>
- ^v Van Houtum, H (2010). "Human blacklisting: the global apartheid of the EU's external border regime." *Environment and Planning D: Society and Space* 28: 957-976.
- ^{vi} *Notitie Ontwikkeling en Migratie*. 9 juli 2004. kamerstuk 29 693, nr. 1, p. 48.
- ^{vii} *Primes Inter Pares: Een evaluatie van het Nederlands EU-voorzitterschap 2004*. Juli 2008. IOB Evaluaties, no. 314: p. 19.
- ^{viii} *Het Haags Programma: Versterking van Vrijheid, Veiligheid en Recht in de Europese Unie*. 3 maart 2005. 2005/C53/01.
- ^{ix} *Rapportage Ontwikkeling en Migratie*. 23 december 2005. 29 693, nr. 6: p. 2.
- ^x *Update Strategische Landenbenadering*. 25 februari 2014, kamerstuk 30 573, nr. 124.
- ^{xi} *Inzet regering Internationale Migratie en Ontwikkeling*. 10 juni 2011, 30 573, nr. 70.
- ^{xii} *Inzet Europees Migratiebeleid, 8 september 2015*. 19 637, nr. 2030 1
- ^{xiii} *De Strategische Landenbenadering: Tussen wens en werkelijkheid*. Juni 2015. ACVZ advies: p. 10
- ^{xiv} <https://www.khartoumprocess.net/operations/31-regional-development-protection-programme-rdpp-horn-of-africa#:~:text=The%20EU%20Regional%20Development%20and,to%20risks%20of%20irregular%20migration>
- ^{xv} *Strategische Landenbenadering*. 25 februari 2014. 30 573, nr. 124: p. 4.
- ^{xvi} *Strategische Landenbenadering*. 25 februari 2014. 30 573, nr. 124
- ^{xvii} Emy Demkes. 'EU-deal Mali over terugkeer migranten is symboolpolitiek.' *OneWorld*, 21 december 2016 <https://www.oneworld.nl/anders/achtergrond/eu-deal-mali-over-terugkeer-migranten-symboolpolitiek/>; 'EU stelt 280 miljoen beschikbaar om migratie afrikanen tegen te gaan.' *De Volkskrant*, 18 april 2016 <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/eu-stelt-280-miljoen-beschikbaar-om-migratie-afrikanen-tegen-te-gaan~baf1015b/>
- ^{xviii} <https://www.amnesty.eu/news/ngo-joint-statement-afghanistan-is-not-safe-the-joint-way-forward-means-two-steps-back/>
<https://www.ecre.org/joint-statement-afghanistan-is-not-safe-the-joint-way-forward-means-two-steps-back/>
<https://donsendafghansback.eu/nl/stuur-afghanen-niet-terug-het-europese-netwerk-tegen-uitzettingen-naar-afghanistan/>
- ^{xix} *De Strategische Landenbenadering: Tussen wens en werkelijkheid*. Juni 2015. ACVZ advies: 24, 30.
- ^{xx} *Kabinetsinzet EU migratie beleid*. 8 september 2015. Kamerstuk 19 637, nr. 2030
- ^{xxi} Peter Giesen. 'Opvang in de regio: cruciaal of onmenselijk?'. *De Volkskrant*, 1 maart 2019. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opvang-in-de-regio-cruciaal-of-onmenselijk-vvd-politicus-malik-azmani-en-onderzoeksjournalist-linda-polman-gaan-in-gesprek~be58cb4e/>
- ^{xxii} <https://www.amnesty.nl/wat-we-doen/themas/vluchtelingen-en-migranten/verdieping-de-risicos-van-migratie>
- ^{xxiii} Jeandesboz, Julien and Pallister-Wilkins, Polly. 'Crisis, Routine, Consolidation: The Politics of the Mediterranean Migration Crisis.' *Mediterranean Politics* 21:2 (2016): 316-320
- ^{xxiv} *Kabinetsinzet Valletta Top*. 3 november 2015. Kamerstuk 21 501-20, nr. 1049
- ^{xxv} *Mededeling uitvoering Europese migratieagenda*. 10 november 2017. Kamerstuk 22 112, nr. 2422: 10.
- ^{xxvi} <https://www.ad.nl/buitenland/overeenkomst-eu-en-ghana-over-migratie~a8do4509/>
- ^{xxvii} Emy Demkes. 'EU-deal Mali over terugkeer migranten is symboolpolitiek.' 21 december 2016, *OneWorld*. <https://www.oneworld.nl/anders/achtergrond/eu-deal-mali-over-terugkeer-migranten-symboolpolitiek/> 'EU stelt 280 miljoen beschikbaar om migratie afrikanen tegen te gaan.' 18 april 2016, *de Volkskrant* <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/eu-stelt-280-miljoen-beschikbaar-om-migratie-afrikanen-tegen-te-gaan~baf1015b/>
- ^{xxviii} <https://euobserver.com/political/131921>
- ^{xxix} *EU-Turkije Gezamenlijk Actieplan*. 15 oktober 2015

-
- <https://www.eerstekamer.nl/eu/documenteu/ eu turkey joint action plan en/f=/vk2df07mndg97.pdf>
- ^{xxx} EU-Turkije Verklaring. 29 november 2015. <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2015/11/29/eu-turkey-meeting-statement/>
- ^{xxxii} Marc Peeperkorn. 'Zo drukte Rutte zijn stemper op de EU-Turkije-deal.' 16 april 2016, de Volkskrant. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/zo-drukke-rutte-zijn-stempel-op-de-eu-turkije-deal~bbo88668/>
- ^{xxxiii} Ibid.
- ^{xxxiv} Ibid.
- ^{xxxv} Verklaring EU-Turkije. 18 maart 2016. https://www.eerstekamer.nl/eu/documenteu/144/16_verklaring_eu_turkije_18_maart/f=/vk2kc1cqk5l3.pdf
- ^{xxxvi} https://www.europa-nu.nl/id/vjdepap9lbl1/nederlands_voorzitterschap_europese_unie
- ^{xxxvii} Nederlands EU-voorzitterschap 2016. 7 juli 2016. Kamerstuk 34139, nr. 18:p.2.
- ^{xxxviii} https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/12/feiten_en_fictie_turkijedeal_def_8_april_2016.pdf?x921
- 84**
- ^{xxxix} <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4430222015ENGLISH.pdf>
- ^{xl} Mark Akkerman. *Expanding the Fortress*. Amsterdam: Stop Wapenhandel en Transnational Insitute, 2018: 42-43.
- ^{xli} Ibid.
- ^{xlii} Ibid.
- ^{xliii} Ibid.
- ^{xliiv} https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/12/feiten_en_fictie_turkijedeal_def_8_april_2016.pdf?x8111
- O**
- ^{xlv} <https://www.infomigrants.net/en/post/21818/offensive-in-syria-s-idlib-puts-strain-on-eu-turkey-refugee-deal>
- ^{xlvi} <https://www.infomigrants.net/en/post/23814/greece-exploits-coronavirus-in-refugee-dispute-with-turkey>
<https://www.infomigrants.net/en/post/23545/turkey-closes-its-borders-to-the-eu-once-again>
- ^{xlvii} <https://www.infomigrants.net/en/post/20111/erdogan-again-threatens-to-send-refugees-to-eu-as-he-defends-safe-zone-syria-offensive>
- ^{xlviii} <https://www.infomigrants.net/en/post/23545/turkey-closes-its-borders-to-the-eu-once-again>
- ^{xlix} <https://www.infomigrants.net/en/post/23814/greece-exploits-coronavirus-in-refugee-dispute-with-turkey>
<https://www.infomigrants.net/en/post/23061/turkey-will-not-stop-refugees-who-want-to-go-to-europe>
- ^l <https://www.infomigrants.net/en/post/23174/accusations-fly-between-turkey-and-greece-as-border-situation-worsens>
- ^{li} <https://www.infomigrants.net/en/post/23174/accusations-fly-between-turkey-and-greece-as-border-situation-worsens>
- ^{lii} <https://www.bbc.com/news/world-europe-51695468>
- ^{liii} <https://www.infomigrants.net/en/post/23545/turkey-closes-its-borders-to-the-eu-once-again>
- ^{liv} <https://www.infomigrants.net/en/post/23504/eu-turkey-migrant-deal-still-intact-germany-s-merkel-says>
- ^{lvi} <https://www.infomigrants.net/en/post/23545/turkey-closes-its-borders-to-the-eu-once-again>
- ^{lvii} *Kabinetsappreciatie Europese asielproblematiek*. 8 september 2015. Kamerstuk 19637 nr. 2030: 3.
- ^{lviii} *Kabinetsappreciatie Europese asielproblematiek*. 8 september 2015. Kamerstuk 19637 nr. 2030: 3.
- ^{lix} *Vertrouwen in de toekomst: regeerakkoord 2017-2021*. 10 oktober 2017: p. 51.
- ^{lx} <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/artikel/53791/reconstructie-zo-klapte-de-formatie-met-groenlinks>
- ^{lxi} *Plenair Verslag Debat Europese Top 28 en 29 juni 2018*. 26 juni 2018. Tweede Kamer 98: p. 30-18
- ^{lxii} *Kabinetsappreciatie EU-migratiepakket*. 5 oktober 2015. Kamerstuk 34 215, C: p. 8.
- ^{lxiii} *Integrale Migratieagenda*. 29 maart 2018. Kamerstuk 19 637, nr. 2375.
- ^{lxiv} *Update Integrale Migratieagenda*. 14 oktober 2019. 19 637, nr. 2535: p. 3.
- ^{lxv} *Inzet regering internationale migratie en ontwikkeling*. 10 juni 2011. Kamerstuk 30 573, nr. 70: 4.
- ^{lxvi} Zie bijvoorbeeld: *Verbanden ontwikkeling en migratie*. 9 januari 2006. Kamerstuk 29693, nr. 9: .
- ^{lxvii} *Investeren in perspectief*. Mei 2018, Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- ^{lxviii} *Kamerbrief Focusregio's en andere nota-onderwerpen*. 13 november 2018. Kamerstuk 34952, nr. 33: 3.
- ^{lxix} Ibid: 4-5.

- ^{lxx} Ibid: 5-6.
- ^{lxxi} <https://hetnieuwe.viceversaonline.nl/2018/05/22/nota-kaag-loopt-boog-om-grondoorzaken-heen/>
- ^{lxxii} Ibid.
- ^{lxxiii} *Verlag schriftelijk overleg Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken*. 19 mei 2015. Kamerstuk 21 501-02, nr. 1500: p. 17.
- ^{lxxiv} *Kamerbrief NAVO*. 12 februari 2016. Kamerstuk 28676, nr. 238; Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2016*. 15 mei 2017.
- ^{lxxv} *Uitbreiding Postennet*. 8 oktober 2018. Kamerstuk 32 734, nr. 32: p. 7.
- ^{lxxvi} Ibid: p. 10.
- ^{lxxvii} <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/12/16/uitbreiding-postennet>
- ^{lxxviii} *Uitbreiding Postennet*. 8 oktober 2018. Kamerstuk 32 734, nr. 32: 11.
- ^{lxxix} Ajibola Amzat, Maite Vermeulen en Giacomo Zandonini. Europe spends billions stopping migration. Good luck figuring out where the money actually goes. *The Correspondent*, 9 december 2019. <https://thecorrespondent.com/154/europe-spends-billions-stopping-migration-good-luck-figuring-out-where-the-money-actually-goes/155383520446-1fac2d2d>
- ^{lxxx} *Beantwoording vragen begrotingsstaat Buitenlandse Zaken 2020*. 30 oktober 2019. Kamerstuk 35300-V.
- ^{lxxxi} https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2019/10/06_kmarren_met_niger_10-2019
- ^{lxxxii} Ajibola Amzat, Maite Vermeulen en Giacomo Zandonini. Europe spends billions stopping migration. Good luck figuring out where the money actually goes. *The Correspondent*, 9 december 2019. <https://thecorrespondent.com/154/europe-spends-billions-stopping-migration-good-luck-figuring-out-where-the-money-actually-goes/155383520446-1fac2d2d>
- ^{lxxxiii} *Antwoord Kamervragen geld EU migratiecrisis*, 3 augustus 2017, kamerstuk 2396. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20162017-2396.html>
- ^{lxxxiv} Nederland heeft voor het Madad-fonds in de periode 2016–2018 EUR 5 miljoen voor toegezegd vanuit het Stabiliteitsfonds. *HGIS-nota 2018*, kamerstuk 34776, nr. 2. <https://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2017/9/HGIS-nota-2018.pdf>
- ^{lxxxv} https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/content/trust-fund-financials_en
- ^{lxxxvi} https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/content/trust-fund-financials_en
- ^{lxxxvii} https://ec.europa.eu/trustfund-syria-region/sites/tfsr/files/eutf_table_of_ms_and_other_donors_contributions_o.pdf
- ^{lxxxviii} *Antwoord Kamervragen geld EU migratiecrisis*. 3 augustus 2017, kamerstuk 2396.
- ^{lxxxix} *Antwoord kamervragen Homogene Groep Internationale samenwerking 2019*. 2 november 2018. Kamerstuk 35001, nr. 3: p. 37.
- ^{xc} *Vragen en antwoorden begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2018*. 7 november 2017, kamerstuk 34775.
- ^{xci} Akkerman 2018: 56-57.
- ^{xcii} Ajibola Amzat, Maite Vermeulen en Giacomo Zandonini. Europe spends billions stopping migration. Good luck figuring out where the money actually goes. *The Correspondent*, 9 december 2019. <https://thecorrespondent.com/154/europe-spends-billions-stopping-migration-good-luck-figuring-out-where-the-money-actually-goes/155383520446-1fac2d2d>
- ^{xciii} *Voortgangsrapportage Internationale Migratie en Ontwikkeling*. 26 januari 2010, kamerstuk 30573, nr. 54.; <https://www.government.nl/documents/publications/2018/09/28/migration-and-development-grant>
- ^{xciv} *Voortgangsrapportage Internationale Migratie en Ontwikkeling*. 26 januari 2010, kamerstuk 30573, nr. 54.; ; *HGIS- nota 2020*. 17 september 2019, kamerstuk 35301, nr. 1.
- ^{xcv} *Voortgangsrapportage Internationale Migratie en Ontwikkeling*. 26 januari 2010, kamerstuk 30573, nr. 54.; ; *HGIS- nota 2020*. 17 september 2019, kamerstuk 35301, nr. 1.
- ^{xcvi} *Brief oprichting Stabiliteitsfonds*. 3 oktober 2003. Kamerstuk 29200 V, nr. 10.
- ^{xcvii} *HGIS-nota 2018*. kamerstuk 34776, nr. 2.
- ^{xcviii} *Rijksbegroting 2020 Defensie*. 17 september 2019, kamerstuk 35300, nr. 1, p. 33-34.
- ^{xcix} <https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2014/06/liaisons-kmar>
- ^c https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2019/09/11_groeten_uit_09-2019 ; https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2018/01/11_groeten_uit_01-2018 ; <https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2014/08/groeten-uit-nr8>
- ^{ci} <https://www.iom.int/our-work>
- ^{cii} Linda Polman. Niemand wil ze hebben: Europa en zijn vluchtelingen. Amsterdam: Jurgen Maas, 2019: 140.
- ^{ciii} Antoine Pécoud. 'What do we know about the International Organization for Migration?' *Journal of Ethnic*

and *Migration Studies* 44:10 (2018):1624-1625.

^{civ} Ibid.

^{cv} Polman 2019: 140.

^{cvi} https://www.iom.int/sites/default/files/about-iom/iom_snapshot_a4_en.pdf

^{cvi} Antoine Pécoud. 'What do we know about the International Organization for Migration?' *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44:10 (2018): 1629.

^{cviii} Polman, 2019: 141.

^{cix} Antoine Pécoud. 'What do we know about the International Organization for Migration?' *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44:10 (2018): 1629.

^{cx} Antoine Pécoud. 'What do we know about the International Organization for Migration?' *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44:10 (2018): 1632.

^{cx} Linda Polman, 2019: 142

^{cxii} Walters, Williams. 'The International Organisation for Migration and the international government of borders'. *Environment and Planning D: Society and Space* 28 (2010): 993-994.

^{cxiii} https://governingbodies.iom.int/system/files/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/about_iom/en/council/8/humanrights.pdf

^{cxiv} <https://www.iom.int/news/iom-netherlands-strengthen-cooperation>

^{cxv} <https://openaid.nl/organisations/IOM/?tab=samenvatting>

^{cxvi} <https://www.icmpd.org/about-us/>

^{cxvii} https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/Fact_Sheet_EN_Online_May2020.pdf

^{cxviii} Akkerman 2018: 82.

^{cxix} https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/Fact_Sheet_EN_Online_May2020.pdf

^{cx} Akkerman 2018: 82.

^{cxxi} *Brief toetreding International Centre for Migration Policy Development*. 8 november 2019, kamerstuk 35332, nr. 1.

^{cxixii} Ibid.

^{cxixiii} *Nota verslag toetreding IMCPD*. 2 september 2020. Kamerstuk 35332, nr. 9.

^{cxixiv} *Nota verslag toetreding IMCPD*. 2 september 2020. Kamerstuk 35332, nr. 9.

^{cxixv} *Nota verslag toetreding IMCPD*. 2 september 2020. Kamerstuk 35332, nr. 9.

^{cxixvi} *Brief toetreding International Centre for Migration Policy Development*. 8 november 2019, kamerstuk 35332, nr. 1.

^{cxixvii} *Goedkeuring toetreding International Centre for Migration Policy Development*. 23 december 2019, kamerstuk 35332.

^{cxixviii} Philip Frowd. 'Producing the 'transit' migration state: international security intervention in Niger.' *Third World Quarterly* 41:2 (2020): p. 352.

^{cxixix} <https://www.unodc.org/westandcentralafrica/en/2018-10-10-promis-steering-committee-2nd-annual-meeting.html>; https://procurement-notices.undp.org/view_notice.cfm?notice_id=58590

^{cxixx} <https://www.facebook.com/NLenAfrika/posts/promis-justitie-mensenrechten-en-migrantensmokkel-in-west-afrika-unodc-united-na/1619244738208449/>

^{cxixxi} <https://www.unodc.org/westandcentralafrica/en/2018-10-10-promis-steering-committee-2nd-annual-meeting.html>; <https://www.facebook.com/NLenAfrika/posts/promis-justitie-mensenrechten-en-migrantensmokkel-in-west-afrika-unodc-united-na/1619244738208449/>

^{cxixxii} <https://www.trouw.nl/nieuws/libanon-is-de-syrische-vluchtelingen-beu-bd5f1c8e/>

^{cxixxiii} <https://www.nederlandwereldwijd.nl/landen/libanon/en-nederland/opvang-in-de-regio>

^{cxixxiv} https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/RCP/2020/budapest/budapestprocesscatalogueofactivitiesfrom1993to2019.pdf

^{cxixxv} https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/RCP/2020/budapest/budapestprocesscatalogueofactivitiesfrom1993to2019.pdf

^{cxixxvi} <https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD->

Website/Budapest_Process/April_2014/Project_description_Silk_Routes_Partnership_March_2014.pdf;

<https://www.icmpd.org/our-work/capacity-building/regions/silk-routes/completed-projects/>

^{cxixxvii} Zie bijvoorbeeld: <https://www.icmpd.org/news-centre/news-detail/first-regional-training-on-migration-policy-development-and-data-management-for-silk-routes-countries/>

^{cxixxviii} <https://www.icmpd.org/our-work/capacity-building/regions/silk-routes/completed-projects/>;

<https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD->

Website/Budapest_Process/October_2012_Update/Project_Description_Silk_Routes_October_2012.pdf

-
- cxviii Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken. *De Strategische Landenbenadering : Tussen wens en werkelijkheid*. Den Haag, 2015: 77.
- cxix https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/Integrated_Border_Management_in_Lebanon.pdf ; https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_NL_Factsheet_2019_FINAL_For_printing.pdf
- cxli https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_NL_Factsheet_2019_FINAL_For_printing.pdf
- cxlii https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_NL_Factsheet_2019_FINAL_For_printing.pdf
- cxliii <https://fr-fr.facebook.com/NetherlandsEmbassyLebanon/posts/2974709592555639>
- cxliv <http://nna-leb.gov.lb/en/show-news/105677/Army-receives-Dutch-donation>
- cxlv <http://nna-leb.gov.lb/en/show-news/105677/Army-receives-Dutch-donation>
- cxlvi <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/lebanon-military-forces-must-end-arbitrary-arrests-and-torture-of-protesters/>; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/lebanon-investigate-excessive-use-of-force-including-use-of-live-ammunition-to-disperse-protests/>;
<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25354&LangID=E>
- cxlvii <https://www.hrw.org/news/2020/08/26/lebanon-lethal-force-used-against-protesters/>;
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/08/lebanon-military-and-security-forces-attack-unarmed-protesters-following-explosions-new-testimony/>
- cxlviii <https://www.hrw.org/news/2020/08/26/lebanon-lethal-force-used-against-protesters/>;
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/08/lebanon-military-and-security-forces-attack-unarmed-protesters-following-explosions-new-testimony/>
- cxlix <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/12/jordan-risk-of-humanitarian-disaster-as-12000-refugees-from-syria-stranded-in-no-mans-land/>
- cl <https://www.hrw.org/news/2016/07/01/jordan-70000-syrians-trapped-border>
- cli <https://www.hrw.org/report/2017/10/02/i-have-no-idea-why-they-sent-us-back/jordanian-deportations-and-expulsions-syrian>
- clii <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-lebanon-refugees-idUSKBN17C24K>
- cliii <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-lebanon-refugees-idUSKBN17C24K>
- cliv <https://www.nrc.no/news/2019/august2/calling-on-lebanese-authorities-to-stop-the-demolition-of-refugees-homes/>; <https://www.hrw.org/news/2019/07/05/lebanon-syrian-refugee-shelters-demolished>
- clv <https://www.hrw.org/news/2019/07/05/lebanon-syrian-refugee-shelters-demolished>
- clvi <https://www.hrw.org/news/2019/07/05/lebanon-syrian-refugee-shelters-demolished>
- clvii <https://www.hrw.org/news/2019/07/05/lebanon-syrian-refugee-shelters-demolished>
- clviii <https://www.ecoi.net/en/document/2002185.html>
- clix <https://www.ecoi.net/en/document/2002185.html>
- clx <https://www.aljazeera.com/features/2017/4/15/thousands-of-syrians-face- eviction-from-lebanon-camps>
- clxi <https://www.hrw.org/report/2018/04/20/our-homes-are-not-strangers/mass- evictions-syrian-refugees-lebanese>
- clxii https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/ICMPD_NL_Factsheet_2019_FINAL_For_printing.pdf ; <https://www.hrw.org/report/2018/04/20/our-homes-are-not-strangers/mass- evictions-syrian-refugees-lebanese>
- clxiii https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2019/01/03_migratiecriminaliteit_01-2019
- clxiv https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2017/07/11_groeten_uit_07-2017
- clxv Ministerie van Defensie. *Evaluaties Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019.
- clxvi Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019: 17
- clxvii Akkerman 2018: 46.
- clxviii Ibid.
- clxix Akkerman 2018: 48; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/12/libya-european-governments-complicit-in-horrific-abuse-of-refugees-and-migrants/>
- clxx <https://www.amnesty.nl/actueel/duizenden-mensen-vrezen-voor-hun-leven-door-eu-deals-libië>
- clxxi Akkerman 2018: 48.
- clxxii <https://www.operationsophia.eu/about-us/>
- clxxiii *Nederlandse bijdrage aan EUNAVEOR MED Sophia in 2016*. 9 september 2016. Kamerstuk 29521, nr. 323: 1.
- clxxiv *Nederlandse bijdrage aan EUNAVEOR MED Sophia in 2016*. 9 september 2016. Kamerstuk 29521, nr. 323: 8
- clxxv Ministerie van Defensie. *Beleidsdoorlichting Budget Internationale Veiligheid*. 21 april 2017: 12.
- clxxvi *Brief Nederlandse steun Libische kustwacht*. 20 december 2017. Kamerstuk 21501-20, nr. 1280.
- clxxvii Ministerie van Buitenlandse Zaken. *Nederlandse bijdrage aan missies en operaties*. 24 januari 2020.

- ^{clxxxviii} *Ontwikkelingen sinds verzending van Kamerbrief Samenhang Nederlandse inspanningen snelle reactiemachten en missies en operaties tot en met 2021*. 29 november 2019. Kamerstuk 1316-36, nr. 2.
- ^{clxxxix} *Antwoorden vragen een gereactiveerde bijdrage*. 3 april 2020. Kamerstuk 2342, nr. 1919.
- ^{clxxx} *Nederlandse inzet EU migratiebeleid*. 8 september 2015. Kamerstuk 19637, nr. 2030.
- ^{clxxxix} *Brief steun Libische kustwacht*. 20 december 2017, kamerstuk 21501, nr. 20. ; *Vragen en antwoorden rijksbegroting Ministerie Buitenlandse Zaken 2017*. 15 november 2016, kamerstuk 34550, nr. 7.
- ^{clxxxii} *Vragen en antwoorden rijksbegroting Ministerie Buitenlandse Zaken 2017*. 15 november 2016, kamerstuk 34550, nr. 7.
- ^{clxxxiii} *Nederlandse bijdrage aan EUNAVFOR MED Sophia in 2016*. 14 september 2016. Kamerstuk 29521, nr. 323:
- 5.
- ^{clxxxiv} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya>
- ^{clxxxv} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya>
- ^{clxxxvi} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya>
- ^{clxxxvii} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya> ; Akkerman 2018: 50; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/12/libya-european-governments-complicit-in-horrific-abuse-of-refugees-and-migrants/>
- ^{clxxxviii} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya> Akkerman 2018: 50; <https://www.trouw.nl/nieuws/migranten-als-slaaf-verhandeld-in-libie~bb31d9bb/> ; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/12/libya-european-governments-complicit-in-horrific-abuse-of-refugees-and-migrants/>
- ^{clxxxix} *Nederlandse bijdrage aan EUNAVEOR MED Sophia in 2016*. 9 september 2016. Kamerstuk 29521, nr. 323: 4
- ^{cxc} <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Libya%20Update%2016%20August%202019.pdf>; <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20192020-11.html>
- ^{cxc} *Antwoord vragen de humanitaire noodsituatie waarin vluchtelingen in Libië verkeren*. 17 september 2019. Kamerstuk 11, nr. 3152.
- ^{cxcii} *Kamerbrief Nederlandse steun Libische kustwacht*. 20 december 2017. Kamerstuk 21 501-20, nr. 1280: 2.
- ^{cxciii} <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eu-policies-contribute-abuse-migrants-libya>
- ^{cxciv} Ministerie van Buitenlandse Zaken. *Jaarverslag 2018: Homogenen Groep Internationale Samenwerking*. Den Haag, 2018: 54
- ^{cxcv} Ibid.
- ^{cxcvi} *Kamerbrief ontwikkelingen migratie Libië*. 11 april 2019. Kamerstuk 32735, nr. 243.
- ^{cxcvii} <https://www.theguardian.com/global-development/2019/nov/28/refugees-being-starved-out-of-un-facility-in-tripoli>
- ^{cxcviii} Ibid.
- ^{cxcix} Ibid.
- ^{cc} *Antwoorden vragen over het bericht dat vluchtelingen worden uitgehongerd in Libië*. 21 januari 2020. Kamerstuk 1404, nr. 1246.
- ^{cci} https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2018/01/11_groeten_uit_01-2018 ; *Update Integrale Migratieagenda*. 14 oktober 2019. 19 637, nr. 2535: p. 3.
- ^{ccii} *Verslag werkbezoek Tunesië en Libië*. 3 april 2019. Kamerstuk 35176, nr. 1
- ^{cciii} Akkerman 2018: 43.
- ^{cciv} Guilla Laganà. *Does offshoring asylum and migration actually work? What Australia, Spain, Tunisia and the United States can teach the EU*. Brussel: Open Society European Policy Institute, 2018: 2.
- ^{ccv} Akkerman 2018: 43.
- ^{ccvi} Laganà 2018: 3.
- ^{ccvii} *Verslag werkbezoek Tunesië en Libië*. 3 april 2019. Kamerstuk 35176, nr. 1; <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2756315/minister-blok-met-bijna-lege-handen-terug>
- ^{ccviii} <http://www.migreurop.org/article2781.html?lang=fr>
- ^{ccix} *Verslag werkbezoek Tunesië en Libië*. 3 april 2019. Kamerstuk 35176, nr. 1.
- ^{ccx} https://magazines.defensie.nl/kmarmagazine/2019/06/03_samen_sterk_tegen_inklimmers_06-2019
- ^{ccxi} *Verslag werkbezoek Tunesië en Libië*. 3 april 2019. Kamerstuk 35176, nr. 1; <https://openaid.nl/projects/5382399/?tab=summary>
- ^{ccxii} Adam Nossiter. "Quaddafi's weapons, Taken by Old Allies, Reinvigorate an Insurgent Army in Mali." *The New York Times*, 5 februari 2012. <https://www.nytimes.com/2012/02/06/world/africa/tuaregs-use-qaddafis-arms-for-rebellion-in-mali.html>

- ccxiii <https://www.defensie.nl/onderwerpen/missie-in-mali/nederlandse-bijdrage#:~:text=In%202014%20bestond%20de%20Nederlandse,van%20Kamp%20Castor%20aan%20Duitsland.>
- ccxiv Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019: 14.
- ccxv *Nederlandse deelname aan vredesmissies*. 15 juni 2018. Kamerstuk 29521, nr. 363.
- ccxvi <https://www.defensie.nl/onderwerpen/missie-in-mali/nieuws/2020/11/20/militairen-naar-irak-en-mali>
- ccxvii <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2020/03/27/nederland-steunt-mali-bij-gevechtsoperaties-tegen-terroristische-groeperingen>
- ccxviii Kamerbrief oprichting regionale G5-troepenmacht. 4 september 2017. Kamerstuk 29521, nr. 348.
- ccxix Ibid.
- ccxx Ibid.
- ccxxi Ibid.; Kamerbrief Nederlandse en Europese inzet Sahel. 17 maart 2020. Kamerstuk 29521, nr. 403
- ccxxii Kamerbrief Nederlandse en Europese inzet Sahel. 17 maart 2020. Kamerstuk 29521, nr. 403. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/12/13/nederland-geeft-5-miljoen-euro-voor-regionale-troepenmacht-sahel>
- ccxxiii *Totaallijst feitelijke vragen Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2017*. Kamerstuk 34550 (34550-V-o)
- ccxxiv <https://www.hrw.org/news/2020/07/08/burkina-faso-residents-accounts-point-mass-executions>
- ccxxv https://www.amnesty.nl/content/uploads/2020/06/20200528_Briefing-Sahel.pdf?x28174 p.16
- ccxxvi <https://www.hrw.org/news/2017/12/13/west-africa-g5-sahel-force-should-prioritize-rights>; <https://www.hrw.org/news/2017/09/08/mali-unchecked-abuses-military-operations>
- ccxxvii MINUSMA, 'Note sur les tendances des violations et abus de droits de l'homme (1er janvier-31 mars 2020)', Division des droits de l'homme et de la protection, april 2020 : 6.
- ccxxviii Bram Vermeulen. "Waarom Mali steeds maar staatsgrepen heeft." NRC, 7 september 2020. <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/09/06/waarom-mali-steeds-maar-staatsgrepen-heeft-a4010976>
- ccxxix Ibid.
- ccxxx Ibid.
- ccxxxi <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2020/03/27/nederland-steunt-mali-bij-gevechtsoperaties-tegen-terroristische-groeperingen>; <https://magazines.rijksoverheid.nl/bz/veiligheidsdiplomaat/2019/09/04>
- ccxxxii Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019: 13.
- ccxxxiii Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019: 15.
- ccxxxiv *Nederlandse deelname aan vredesmissies*. 14 september 2018. Kamerstuk 29521, nr. 368.
- ccxxxv *Raad Buitenlandse Zaken 13 mei 2019*. 3 mei 2019. Kamerstuk 21501-02, nr. AO.
- ccxxxvi *Nederlandse en bredere EU-inzet Sahel*. 17 maart 2020. Kamerstuk 29521, nr. 403: 16; Ministerie van Defensie. *Evaluatie Nederlandse bijdrage aan missies en operaties in 2018*. 30 april 2019.
- ccxxxvii <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/31/minister-blok-investeert-in-veiligheid-sahel>; <https://magazines.rijksoverheid.nl/bz/veiligheidsdiplomaat/2019/09/04>
- ccxxxviii *Antwoord vragen EU-missie EUCAP in Niger*. 6 februari 2019. Aanhangsel nr. 1461.
- ccxxxix Amanda Bisong. 'Migration Partnership Framework and the Externalization of European Union's (EU) Migration Policy in West Africa: The Case of Mali and Niger.' In: Glenn Rayp, Ilse Ruysen and Katrin Marchand (red.), *Regional Integration and Migration Governance in the Global South*. Cham: Springer, 2020: 228.
- ccxl Bisong 2020: 229.
- ccxli Bisong 2020: 230.
- ccxlii Bøås, Morten. 'EU migration management in the Sahe: unintended consequences on the ground in Niger?' *Third World Quarterly* vol. ahead-of-print (2020): 12.
- ccxliii <https://www.consilium.europa.eu/media/36775/18-euco-final-conclusions-en.pdf>
- ccxliv Akkerman 2018: 52.
- ccxlv Ibid.
- ccxlvii Akkerman 2018: 52.
- ccxlviii <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-sahara/migrant-deaths-in-the-sahara-likely-twice-mediterranean-toll-u-n-idUSKBN1CH21Y>
- ccxlviii Akkerman 2018: 52.
- ccxlix Bøås 2020: 12-13.
- cccl Bøås 2020: 12-14.
- cccli Akkerman 2018: 52; Bøås 2020.
- ccclii <https://openaid.nl/projects/6659745/?tab=summary> ; <https://openaid.nl/projects/6660491/?tab=summary>

-
- ccliii Gabriel, Stijn and Rijks, Barbara. *Migration trends from, to and within the Niger, 2016–2019*. Niamey, the Niger: International Organization for Migration (IOM), 2020: 14.
- ccliv <https://www.iom.int/news/un-migration-agency-search-and-rescue-missions-sahara-desert-help-1000-migrants>>
- cclv Ibid
- cclvi Gabriel and Rijks 2020: 14.
- cclvii IOM Niger. *Humanitarian Rescue Operations and Search and Rescue Operations*. <https://rodakar.iom.int/sites/default/files/document/publications/IOM%20Niger%20-%20Migration%20Response%20-%20Humanitarian%20Rescue%20and%20Search%20and%20Rescue%20Dashboard%20-%20May%202019%20-%20EN.pdf>
- cclviii <https://www.nigermigrationresponse.org/iom-transit-centers/>
- cclix Jill Alpes. *Emergency returns by IOM from Libya and Niger*. Frankfurt am Main: Medico International, 2020: 16. https://www.medico.de/fileadmin/user_upload/media/rueckkehr-studie-en.pdf
- cclx *Verlag Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken*. 10 juli 2020. Kamerstuk 21501-02, nr. 2183.
- cclxi <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2020/03/27/nederland-steunt-mali-bij-gevechtsoperaties-tegen-terroristische-groeperingen>
- cclxii <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2020/03/27/nederland-steunt-mali-bij-gevechtsoperaties-tegen-terroristische-groeperingen>
- cclxiii *Nederlandse en bredere EU-inzet Sahel*. 17 maart 2020. Kamerstuk 29521, nr. 403.
- cclxiv *Nederlandse en bredere EU-inzet Sahel*. 17 maart 2020. Kamerstuk 29521, nr. 403.
- cclxv <https://openaid.nl/projects/XM-DAC-7-PPR-4000001155/?tab=summary>;
<https://www.iom.int/countries/nigeria>
- cclxvi <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/30/nederland-intensiveert-relatie-met-afrikaanse-reus-nigeria>
- cclxvii <https://www.pmnewsnigeria.com/2018/10/31/human-trafficking-netherlands-pledges-more-collaboration-with-naptip/>
- cclxviii <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/11/26/nederland-steunt-nigeria-bij-aanpak-illegale-migratie>
- cclxix <https://nnn.com.ng/nis-inaugurates-personnel-training-centre-in-edo/>
- cclxx <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/06/nigeria-horrific-reign-of-impunity-by-sars-makes-mockery-of-anti-torture-law/>
- cclxxi <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/06/nigeria-horrific-reign-of-impunity-by-sars-makes-mockery-of-anti-torture-law/>
- cclxxii <https://www.aljazeera.com/features/2020/10/22/sars-a-brief-history-of-a-rogue-unit>
- cclxxiii <https://www.nytimes.com/article/sars-nigeria-police.html#link-2457467b>
- cclxxiv <https://www.amnesty.org/en/get-involved/take-action/nigeria-end-impunity-for-police-brutality-end-sars/>
- cclxxv <https://www.nytimes.com/article/sars-nigeria-police.html>
- cclxxvi <https://www.nytimes.com/article/sars-nigeria-police.html>
- cclxxvii *Rapportage migratie en ontwikkeling*. 23 december 2005. Kamerstuk 29693, nr. 6.
- cclxxviii *Update Strategische Landenbenadering*. 25 februari 2014, kamerstuk 30 573, nr. 124.
- cclxxix *Rapportage migratie en ontwikkeling*. 23 december 2005. Kamerstuk 29693, nr. 6.
- cclxxx *Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken*. *De Strategische Landenbenadering : Tussen wens en werkelijkheid*. Den Haag, 2015: 72
- cclxxxi <https://www.khartoumprocess.net/about/actors-and-governance>
- cclxxxii Panteia: Research in Progress. *Migratie en Ontwikkeling: Beleidsevaluatie van het Nederlandse Migratie- en Ontwikkelingsbeleid sinds 2008*. 6 juni 2012: 95.
- cclxxxiii <https://acbc.iom.int/acbcHistory>
- cclxxxiv <https://acbc.iom.int/the%20netherlands> ; <https://www.iom.int/news/iom-train-immigration-and-border-officials-five-african-countries>
- cclxxxv https://www.iom.int/news/iom-upgrades-tanzania-regional-immigration-training-academy-forensic-lab?fbclid=IwAR12vmWprrGZnD1bEBXlzSRx8VSCd6KF6oDTI482tAKvFQCgcimU1s_dUA
- cclxxxvi <https://www.dienstterugkeerenvertrek.nl/Actueel/Nieuws2019/dtv-financiert-app-voor-afrikaanse-grensbewaking.aspx>
- cclxxxvii <https://www.iom.int/news/iom-upgrades-tanzania-regional-immigration-training-academy-forensic>

- [lab?fbclid=IwAR12vmWprGZnD1bEBXlzSRx8VSCd6KF6oDTI482tAKvFOCgcmU1s dUA](https://openaid.nl/projects/XM-DAC-7-PPR-4000002469/?tab=summary)
 cclxxxviii <https://openaid.nl/projects/XM-DAC-7-PPR-4000002469/?tab=summary>;
<https://openaid.nl/projects/XM-DAC-7-PPR-400000875/?tab=summary>
- cclxxxix <https://www.dutchdevelopmentresults.nl/countries/burundi>
- ccxc <https://nos.nl/artikel/2195303-amnesty-burundi-te-onveilig-voor-terugkeer-vluchtelingen.html>
- ccxci <https://www.iom.int/news/iom-partners-burundi-combat-human-trafficking>
- ccxcii <https://www.amnesty.nl/actueel/burundi-nog-steeds-onveilig-om-naar-terug-te-keren>
- ccxciii <https://www.amnesty.org/en/countries/africa/burundi/report-burundi/>
- ccxciv <https://www.amnesty.org/en/countries/africa/burundi/report-burundi/>
- ccxcv <https://www.amnesty.nl/actueel/burundi-nog-steeds-onveilig-om-naar-terug-te-keren>
- ccxcvi *Antwoord vragen de onrechtmatige financiering van Soedanese veiligheidstroepen.* 13 september 2019.
 2019Z16040
- ccxcvii Akkerman 2018: 59.
- ccxcviii <https://www.nytimes.com/2018/04/22/world/africa/migration-european-union-sudan.html>
- ccxcix <https://www.dw.com/en/border-control-from-hell-report-targets-eu-funding-in-sudan/a-38330197>
- ccc <https://www.dw.com/en/eu-suspends-migration-control-projects-in-sudan-amid-repression-fears/a-49701408>
- ccci <https://www.amnesty.org/en/countries/africa/sudan/report-sudan/>
- cccii <https://www.dw.com/en/eu-suspends-migration-control-projects-in-sudan-amid-repression-fears/a-49701408>
- ccciii <https://www.france24.com/en/20190908-sudans-new-cabinet-sworn-nation-transitions-civilian-rule>
- ccciv <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/el-burhan-rapid-support-forces-are-an-integral-part-of-the-sudanese-army>
- cccv <https://www.aljazeera.com/news/2019/08/sudan-forms-11-member-sovereign-council-headed-al-burhan-190820204821614.html>
- cccvi <https://www.dw.com/en/eu-suspends-migration-control-projects-in-sudan-amid-repression-fears/a-49701408>
- cccvii <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620936/bp-eu-trust-fund-africa-migration-politics-300120-en.pdf>; <https://www.dw.com/en/eu-suspends-migration-control-projects-in-sudan-amid-repression-fears/a-49701408>
- cccviii <https://www.giz.de/en/downloads/giz2020-en-sudan-bbm.pdf>; https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/all-news-and-stories/better-migration-management-programme-continues-after-successful-first-phase_en
- cccix <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620936/bp-eu-trust-fund-africa-migration-politics-300120-en.pdf>; https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/region/horn-africa/regional/better-migration-management-programme-phase-ii_en
- cccix Kasper van Laarhoven en Huib de Zeeuw. "Wat er met Ali, Samoal en Ibrahim gebeurde na hun uitzetting naar Soedan. NRC, 23 januari 2020. <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/22/wat-er-met-ali-samoal-ibrahim-gebeurde-na-hun-uitzetting-naar-soedan-a4028331>
- cccxi Ibid.
- cccxi Ibid.
- cccxi Ibid.
- cccxi Ibid.
- cccxi Ibid.
- cccxi <https://www.damen.com/en/about/key-figures>
- cccxi <https://www.damen.com/en/about/key-figures>
- cccxi Mark Akkerman. *The Business of Building Walls*. Amsterdam: Stop Wapenhandel en Transnational Institute, 2019:44.
- cccxi <https://www.iom.int/news/eur-20-million-eu-project-support-turkish-coast-guard-seeks-save-more-migrant-lives>
- cccxi Akkerman 2018: 73.
- cccxi Akkerman 2018: 70.
- cccxi Akkerman 2018: 42.
- cccxi <https://www.damen.com/en/news/2019/06/damen-signs-phase-ii-contract-with-the-iom-for-nine-additional-sar-1906-search-and-rescue-boats>
- cccxi *Kamervragen Raad Buitenlandse Zaken 16 juli 2018.* 13 juli 2018. Kamerstuk 21501-02, nr. 1896; <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/103320/Onderzoeksteam-Damen-heeft-wapenembargo-omzeild>
- cccxi <https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/103320/Onderzoeksteam-Damen-heeft-wapenembargo-omzeild>

- ^{cccxxv} Zie Martin Broek. *Kleine schepen (deel 6 over scheepswerf Damen)*. 9 januari 2018. <https://broekstukken.blogspot.com/2018/01/kleine-schepen-deel-6-serie-over.html>; [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0315\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG0315(01)&from=EN) (paragraaf ML 9, 2a)
- ^{cccxxvi} Carola Houtemaker. "Ghadaffi verdween, Damen bleef geliefd." NRC, 27 oktober 2018. <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/26/gaddafi-verdween-damen-bleef-geliefd-a2752912>
- ^{cccxxvii} Ibid.
- ^{cccxxviii} Ibid.
- ^{cccxxix} Ibid.
- ^{cccxxx} https://www.rina.org.uk/Damen_delivers_first_of_four_OPVs_to_Tunisian_Navy.html
- ^{cccxxxi} <https://www.ad.nl/rivierenland/damen-bouwt-supersnelle-patrouilleschepen-voor-marokko-a2e8f7a6/>
- ^{cccxxxii} <https://www.ecre.org/34-refugees-die-waiting-more-than-24-hours-as-ships-sinks-off-the-coast-of-morocco/>;
- ^{cccxxxiii} <https://apnews.com/article/5ebc35abf142aca3d2d68cod932fb>
- ^{cccxxxiv} <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/migrant-boat-morocco-navy-woman-killed-fire-shooting-mediterranean-crossing-a8556411.html>
- ^{cccxxxv} *Afgifte vergunning voor export militair materieel naar Egypte via Frankrijk*. 1 september 2015. DVB/NW-279/15,
- ^{cccxxxvi} Ibid.
- ^{cccxxxvii} Ibid.
- ^{cccxxxviii} <https://www.hrw.org/news/2013/11/10/egypt-syria-refugees-detained-coerced-return>;
<https://www.stopwapenhandel.org/node/1811>
- ^{cccxxxix} *Afgifte vergunning voor uitvoer militair materiaal naar Egypte*. 14 mei 2018. Kamerstuk 22054, nr. 296.
- ^{cccxl} *Afgifte vergunning voor export militair materieel naar Egypte*. 10 juli 2020. Kamerbrief 22054, nr. 328.
- ^{cccxli} <https://pointer.kro-ncrv.nl/artikelen/nederland-verkocht-turkije-in-15-jaar-voor-494-miljoen-euro-wapens>
- ^{cccxlii} <https://thearabweekly.com/twenty-migrants-drown-after-boat-catches-fire-algerias-coast>;
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.htm
- ^{cccxliv} https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.htm
<https://www.infomigrants.net/en/post/22457/are-turkish-ships-working-with-the-libyan-coastguard-in-the-central-mediterranean>; <https://morningstaronline.co.uk/article/w/turkish-naval-ship-aids-pushback-of-refugees-to-war-torn-libya>
- ^{cccxlv} <https://nl.linkedin.com/company/gemalto>
- ^{cccxlvi} <https://fd.nl/ondernemen/1232271/hoer-nederlands-is-gemalto>
- ^{cccxlvii} <https://www.thalesgroup.com/en/thales-and-gemalto-create-world-leader-digital-security>
- ^{cccxlviii} Akkerman 2018: 72.
- ^{cccxlix} Ibid. <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/lebanese-passport>; <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/press-release/gemalto-delivers-electronic-covers-for-turkish-epassport->;
<https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/nigeria-eid>;
<https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/new-national-identity-card-for-cameroon>
<https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/national-id-card-jordan>
- ^{ccccl} <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/eborder/eborder-management>
- ^{ccccli} Ibid; <https://www.biometricupdate.com/201901/gemalto-wins-contract-for-biometric-border-management-system-in-uganda>; <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/eborder/eborder-management>
- ^{cccclii} <https://www.biometricupdate.com/202006/africans-assess-national-biometric-projects-as-thales-enters-digital-id-talks-with-drc>
- ^{ccccliii} <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/customer-cases/national-id-card-jordan>
- ^{ccccliv} <https://www.telegraaf.nl/nieuws/646138178/nederland-verkoopt-wapens-aan-jordanie>
- ^{cccclv} <https://www.telegraaf.nl/nieuws/646138178/nederland-verkoopt-wapens-aan-jordanie>;
https://magazines.defensie.nl/defensiekrant/2018/08/09_nieuwsberichten_o8
- ^{cccclvi} *Kamerbrief afgifte vergunning voor export militair materieel naar Jordanië*. 30 september 2019.

-
- ccclvii *Verkoop overtollig defensiemateriaal Jordanie*. 18 april 2018. Kamerstuk 22054, nr. 294.
- ccclviii Buitenlandse Zaken. *Rapportage uitvoer dual-use-goederen geactualiseerd tot en met juli 2020*. 29 augustus 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-dual-use-vergunningen>
- ccclix Buitenlandse Zaken. *Rapportage uitvoer militaire goederen geactualiseerd tot en met juli 2020*. 16 juni 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-uitvoer-militaire-goederen>
- ccclx <https://dev.vdwaals.nl/career/companies/>
- ccclxi Buitenlandse Zaken. *Rapportage uitvoer militaire goederen geactualiseerd tot en met juli 2020*. 16 juni 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-uitvoer-militaire-goederen>
- ccclxii Buitenlandse Zaken. *Rapportage uitvoer dual-use-goederen geactualiseerd tot en met november 2020*. 15 januari 2021. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-dual-use-vergunningen>
- ccclxiii Buitenlandse Zaken. *Rapportage uitvoer dual-use-goederen geactualiseerd tot en met juli 2020*. 29 augustus 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-dual-use-vergunningen>
- ccclxiv *Ibid.*
- ccclxv https://english.elpais.com/elpais/2019/07/19/inenglish/1563521682_999175.html
- ccclxvi https://english.elpais.com/elpais/2019/07/19/inenglish/1563521682_999175.html
- ccclxvii *Begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking 2021*. 15 september 2020. Kamerstuk 35570 XVII, nr. 1: 12.
- ccclxviii *Verkiezingsprogramma 2021-2025*. VVD, 2021: 52. <https://www.vvd.nl/content/uploads/2021/02/Verkiezingsprogramma-VVD-2021-2025.pdf>